

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 10/2021

číslo 3

**Naděje jako
průvodce
životem**

**Cestování
a poznání**

**Co víme,
a co ne?**

Pobyt ve tmě

**Rainbow
Family**

**Miroslav
Matouš**

**Psychologie
a spiritualita**

**Unitářský
rozhovor
se Simonem
O'Neillem**

Léčivý les

**Vzpomínka
na Sofii**

Hledání naděje v současném světě

Vzdělání jako cesta za poznáním

Tváře spirituality – alternativní spiritualita

Milí čtenáři,

moc ráda vás vítám u dalšího čísla *Tvůrčího života*! Přichází k vám s novou sezonou, protože ty naše unitářské se počítají podobně jako školní rok: od září do června. Loučení s létem nám tak zároveň dává i mnohá potěšení, třeba v podobě obnovených či posílených programů v našich obcích a skupinách. Snad to letos vyjde bez přerušení, která jsme byli nuceni prožívat ve dvou předchozích sezonách! Ostatně hned první tematický blok tohoto čísla je s tímto přáním (věřím, že naším společným) tak trochu spojen: je totiž o naději a jejím aktivním hledání.

„Tak jen pojďte, čtěte, dál, dál...“ představuji si, že takto nějak váš pohled i pozornost láká a přitahuje neposedná personifikovaná Naděje pokukující po vás z kresby na následující dvojstránce, od duchovní Jarmily Plotěné. Jarmila pro tento *Tvůrčí život* napsala vstupní text, velmi upřímný a místy i hodně osobní, o tom, jak se jí daří hledat v životě k naději nejpřímější cestu. O tom, že ta cesta má občas jen pramálo společného s pravděpodobností nebo prognózou, nicméně o to víc je závislá na naší vlastní volbě, píše hned po Jarmile Milan Klapetek, teolog a pedagog, který navíc přislíbil jako host účast i na letošním sněmu NSČU. Pokud vás jeho příležitostné texty pro náš časopis baví, určitě si na sněmu nenechte ujít jeho páteční přednášku! Pro posilování naděje je ale nutné i leccos aktivně dělat – a na to se zaměřila ve svém příspěvku Anna Vachudová.

Cesta za nadějí se velmi hojně protíná s cestou za poznáním – a právě té jsme věnovali druhý ucelený soubor textů v tomto čísle. Jako editor ho pro vás sestavil Petr Samojkský. Prostřednictvím prosté, ale nanejvýš naléhavé otázky „co všechno bych měl znát?“ nás v duchu Jana Amose Komenského protáhne světem, aby nás nakonec navedl zpátky k nám samotným a naší zodpovědnosti za sebe a vše, co do sebe vstřebáváme. V putování po světě budeme pokračovat i díky textu Terezy Vacíkové, nové posily v oddělení duchovní správy NSČU. Tereza poutavě popisuje své zkušenosti z cest po Africe a Asii, v některých ohledech myslím dost překvapivě a rozhodně nabourávající mnohý stereotypní obraz o těchto lokalitách a kulturách. Jako doplněk pro určité ukotvení zase u nás „doma“ si pak můžete přečíst třeba o vzdělávání v průběhu stoleté historie českého unitářství.

Další rozsáhlejší části čísla jsou vztažené k alternativní spiritualitě a psychologii. K prvnímu z těchto témat jistě stojí za to přečíst si text Antonína Doláka hodnotící působení herce Jaroslava Duška v oblasti alternativní spirituality, a to ať již s Duškovými aktivitami sympatizujete, nebo jste jeho kritiky, protože autor textu se snaží o hodně komplexní pohled. Také vám doporučuji rozhovory s oběma psychoterapeuty, Tomášem Málkem a Matyášem Müllerem, které mohou běžnému člověku velmi dobře přiblížit, co vlastně obnáší běžná, ale velmi náročná práce klinického psychologa či výzkumného pracovníka v oblasti psychiatrie, a také co se třeba za dobu koronavirové epidemie v těchto oblastech změnilo a mění.

Smutnou tečkou za tímto číslem je pak vzpomínka na naši duchovní, Sofii, která v červnu zemřela. Až ji budete číst, zkuste se prosím v mysli vrátit k roztančené Naději ze třetí strany, co nás všechny podněcuje k radosti a síle!

Kristýna Ledererová Kolajová

OBSAH

1 EDITORIAL

3 ŽIVÉ TÉMA: HLEDÁNÍ NADĚJE V SOUČASNÉM SVĚTĚ

3 Naděje jako průvodce životem a síla (*Jarmila Plotěná*)

7 Něco málo o naději (*Milan Klapetek*)

10 Naděje tentokrát prakticky (*Anna Vachudová*)

17 Jsme lodě bez kormidla? (*Luděk Pivoňka*)

18 IN MEDIAS RES: VZDĚLÁNÍ JAKO CESTA ZA POZNÁNÍM

18 Co víme, a co ne? Smysl a účel vzdělávání (*Petr Samojský*)

24 Organizované systematické vzdělávání českých unitářů
(*Kristýna Ledererová Kolajová*)

47 Cestou k poznání (*Tereza Vacíková*)

53 Vzdělávání seniorů jako cesta aktivního stárnutí (*Kateřina Pávková*)

57 DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ: TVÁŘE SPIRITUALITY – ALTERNATIVNÍ SPIRITUALITA

57 Pobyt ve tmě (*Klementina Gáspárová*)

58 Působení Jaroslava Duška v duchovních a „ezo“ oblastech (*Antonín Dolák*)

64 Život na louce (*Sebastian Prax*)

68 Tarot (*Matěj Čihák*)

78 KALEIDOSKOP

78 Zelený Čapek (*Radovan Lovčí*)

80 Miroslav Matouš (*Matěj Čihák, Kristýna Ledererová Kolajová*)

84 Pospolu s našimi duchovními – první konference k jejich společnému blogu
(*Kristýna Ledererová Kolajová*)

86 Být průvodcem člověka na cestě z nemoci do uzdravení: Rozhovor
s psychoterapeutem Tomášem Málkem (*rozhovor vedla Kristýna Ledererová Kolajová*)

93 Duševní zdraví jako důležité veřejné téma: Rozhovor s Matyášem Müllerem
(*rozhovor vedla Kristýna Ledererová Kolajová*)

100 De imitatione Christi: Pět set padesát let Tomáše Kempenského (*Matěj Čihák*)

102 Z UNITÁŘSKÉ KNIHOVNY

102 Zprávy z unitářské knihovny v Praze: Sedmý díl (*Bohdan Chlíbec*)

104 UNITÁŘSKÉ ROZHOVORY

104 Víc než minulost mě inspiruje současnost: Rozhovor se Simonem O'Neillem,
členem IUCP (*rozhovor vedl Matěj Čihák*)

106 ZELENÁ UNITARIA

106 Peter Wohlleben: Tajný život stromů: Knižní recenze (*Matěj Čihák*)

108 Alan Ereira: Aluna: Filmová recenze (*Matěj Čihák*)

111 Léčivý les (*Kolektiv Forest.ink*)

116 ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY

116 Duchovní jaro v plzeňské Unitarii (*Luděk Pivoňka*)

118 Vzpomínka na Sofii (*Petr Samojský*)

Naděje jako průvodce životem a síla

Jarmila Plotěná

Říká se, že „naděje umírá naposled“. Tak takovou naději nemyslím. O naději, která umírá, nebudu psát už proto, že naše nedávná pandemická minulost a stále ještě aktuálně přítomnost nám názorně umožňuje přímo na osobním příběhu porovnat, poznat a zažít rovnou v praxi „jakost“ různých druhů naděje. Při tom, jak je možno si povšimnout, nezáleží ani tak příliš na předchozí teoretické průpravě v oboru filozofie, psychologie či náboženství. Jistě, do určité míry může povědomost o vývoji chápání určitého pojmu pomoci, něco napovědět nebo ukázat cestu, ale setkání s přímou zkušeností pomocí životního příběhu (jednotlivce, skupiny, civilizace) je jistější, trvalejší, protože je přímé a silnější. I slova filozofů a náboženské texty dostávají po přímé zkušenosti docela jiný význam, jinou naléhavost, protože mají mocnější, novou sílu ve spojení s osobním prožitkem. S těmi, kdo kdysi před námi uvažovali a psali ve smyslu naší zkušenosti, se pak na této naší aktuálně prožívané cestě můžeme setkat a často také setkáváme. Jako tomu je v tomto příběhu s PF 2021.

Moje přáníčka, čili PF, většinou odrážejí nějaké očekávání toho dobrého, co bychom si v dalším roce přáli. Pro rok 2021 bylo přímo „ve vzduchu“ netrpělivé očekávání konce epidemie i různých opatření a přání brzkého návratu k tzv. normálnímu životu. Není divu, že postava s vlajícím rouchem na mé PF nese zřetelný nápis NADĚJE (když je přece naděje na konec nákazy všude). Přes všechna ta přání a nepřipouštění si možnosti neúspěchu u nás brzo pandemie nabrala na síle v nevídaném rozsahu. Nastalo všeobecné zklamání. Takovou PF s nesplněnou „prognózou“ raději tedy ani nikomu neposílat? Problémů všeobecně přibývalo. Kde byla nějaká naděje?

Čím víc jsem nad situací přemýšlela a sledovala, jak si lidé přejí nesnáze překonat a konečně je mít za sebou, tím víc mi bylo jasné, že naděje podmíněná něčím konkrétním je velice křehká, nejistá, nestálá. Vždyť svět se může zbavit jednoho nebezpečí, přijde další – a stejně tak je tomu i v jednotlivém životě. Člověk řeší jeden problém, způsobí tím jiný. Skoro to vypadá tak, že starostlivost, snaha mít věci pod kontrolou, a na druhé straně lehkomyšlnost bez jakékoliv snahy o kontrolu vyjdou v konečném výsledku, zejména při globálních událostech, téměř nastejno. Kde je tedy naděje v dnešním nejistém světě?

Při zahlédnutí Naděje přichází radost a s radostí i pomoc a síla. (Foto Jarmila Plotěná.)

Odpověděla jsem si, pro někoho pesimisticky, že nikde. A nejen v současnosti, ale také tomu dokonce nikdy nebylo jinak! To však ostře kontrastuje se snahou mnoha lidí pomáhat v krizových dobách, kde se dá, podporovat tak ostatní fyzickou i psychickou pomocí a nacházet v tom dokonce smysl. Že by tušení (často spíš podvědomé, o teorii se neopírající) jiného druhu naděje, té, která kotví v nadosobním řádu, jenž bude vždy zachován? Při zhlédnutí takové Naděje přichází radost a s radostí i pomoc a síla. Najednou úplně jinak, mnohem naléhavěji vyznívá známá klasika jako například *K filosofii naděje* křesťanského existencialisty Gabriela Marcela, který rozlišuje absolutní doufání od doufání že... (něco nastane nebo nenastane, něco dobře dopadne apod.). S novým pochopením můžeme číst, že optimista je skálopevně přesvědčen, že „se to nějak zařídí“. Hledí na věci se zcela určitým postojem. Doufající člověk naopak stojí uprostřed procesu vznikání. Pravá naděje se nevztahuje k určité konkrétní události, která má teprve nastat, ale k obnovení vlastní existence a života jako takového. Marcel dokonce říká, že může existovat pouze tam, kde se objevuje i pokušení zoufalství, a také to, že naděje přesahuje rámec naší představivosti. Měli bychom si přestat utvářet přesné představy o tom, v co doufáme... Doufat tedy není totéž jako upnout se na něco konkrétního, ale znamená to mnohem víc: překročit své představy... Komu se podaří překročit své konkrétní představy a oprostít své doufání od jakýchkoli mezí, ten zakusí jistotu a pokoj...¹ Z důvodu zатуšení tohoto druhu naděje jsem PF pro rok 2021 ponechala a neváhala je i rozdávat.

Už dlouho zkouším namalovat obraz, přes který se dá zhlédnout „krajinu naděje“. Kdysi jsem takový uviděla v Domě umění, na jedné společné školní návštěvě výstavy. Na obraze byla tyrkysově modrá nikde nekončící radostná naděje. Byl nádherný. Na druhý den, kdy jsem se přišla podívat na výstavu znovu, obraz tam už nebyl. Vlastně, jak jsem se dověděla, nikdy tam nebyl. Mnohokrát jsem ho zkoušela namalovat. Zatím mám alespoň tu svoji Smaragdovou naději, pohled z ornamentu korálového

útesu do hlubiny smaragdově mořské nebo té lidské, čerpající z naděje nikdy nekončící. Dívám se do té hlubiny kdykoliv je potřeba oné síly a pomoci.

Vícekrát jsem se zamýšlela nad tím, co v současném světě může pomáhat nacházet naději. Je to umění? Je to náboženství nebo nějaký druh duchovní praxe?

Jistě, umění, náboženství a duchovní praxe mohou být za určitých podmínek zprostředkovateli naděje. Znamená to tedy, že nikoliv každé dílo, které má ambice považovat se za umělecké, nikoliv každá formálně provozovaná náboženská či duchovní praktika. Přitom jistá povrchnost není dána žánrem nebo dobou vzniku díla ani konkrétním náboženstvím či určitým druhem duchovní praxe, může tedy hrozit v kterékoliv době komukoliv.

O hledání naděje v dnešním světě v souvislosti se současným uměním jsem psala,² že se domnívám, že to, co činí dílo skutečně velkým, je schopnost proměňovat především samotného autora. Tato proměna by měla směřovat ke stavu naděje, jen tak může autor naději rozdávat. Autor by měl uvážit, co svou tvorbou přináší, jaké je jeho poselství.

Jestliže jsme i přes svoji tvorbu stále stejní, stejně tápající, rozervaní, nevyrovnaní, poskytli jsme popis svého stavu, svého neuspořádaného nitra. Jestli si jen urovnáváme myšlenky – dobrý krok, ale jen malý krok. Je dobré si uvědomovat, že je to náš lék, autorská psychoanalýza, možná i návodná, objevná a zajímavá pro někoho dalšího. Snad se s ní mnohý stejně necelistvý a zmatený ztotožňuje, potvrzuje mu, že někdo jiný, a dokonce tvůrčí je také zmatený, necelistvý a bezcílný. Ale co dál?...

Každé to umělecké snažení a rozbor, předvedení světu „jak to vidím já“ vezme smutný konec, pokud nemá nasměrování, něco, čemu se oře říká „vyšší smysl“. Stavím se starosvětsky za onen „vyšší smysl“, jímž může být touha poznat Tajemství života, podstatu sebe sama, nebo láska k Něčemu, co nás přesahuje.

Ať již je toto východisko jakkoliv vyjádřeno, je hodno umění, je hodno člověka. Je jedním

1 Viz: <https://www.vira.cz/texty/knihovna/kapitoly/filosofie-nadeje-u-gabriela-marcela>

2 Festival Forfest Czech Republic – Duchovní proudy v současném umění, sborník textů, Kroměříž: Umělecká iniciativa 1999, s. 22–23.

„V takové nouzi svět již nehledá boží pomoc v jednotlivých věcech, ale uvědomuje si svoji žízeň po Zdroji veškeré pomoci.“
(Foto Jarmila Plotěná.)

z významných pramenů naděje v těžkých dobách.

Takové „zlomové doby“, kdy člověk přecházel z jedné úrovně vědomí na jinou, byly zřejmě v historii již mnohokrát. Snad pro ty nemnohé, kteří z důvodů osobní, často jen iluzorní prosperity skutečný stav Země nevidí, lze připomenout tolik opakované problémy ekologie, mezilidských vztahů, stavu vzdělání, kultury atd. Jiní zase označují současnost za stav beznaděje a zoufalství. Opět je toto tvrzení popisem jejich vlastní situace, v jejíž tmě zatím nezahlédli světlo. Právě v takových dobách zoufale hledajících jistotu je pramen uzdravení blíže než kdy jindy. Jak říká přísloví: „Když je nouze nejvyšší, pomoc boží nejbližší.“ Žízniví touží po prameni nejvíce.

Představíme-li si alespoň některé z problémů našich současníků a nás samých, připadá nám, že více než kdy jindy náš svět potřebuje

hledat nejen pomoc boží, ale samotného Boha. Pro duši dnešního člověka, která se má rozvinout k samostatnosti a dospělosti bez opory jistot a dříve samozřejmě přijímaných pravd, je Bůh více než kdykoliv jindy Bohem hledání, proto je snad bez zastírajících vžitých představ o něco více Sobě podobným.

Právě toto dospívání k samostatnosti odráží tzv. duchovní proudy v současném umění. Vznikají v čase, kdy bohové našich starých snů již dávno opustili Zemi, kdy dokonce i Bůh našich dědů mlčí a naděje našich otců zaměřená na tento svět se dočista rozplynula ve zklamání.

V takové nouzi svět již nehledá boží pomoc v jednotlivých věcech, ale uvědomuje si svoji žízeň po Zdroji veškeré pomoci. Také umělec již nevolá po inspiraci své tvorby, ale nepravne po ničem menším než po samotném Původu každé inspirace a Tvůrci každé tvorby. Tak zdánlivě

neskromní jsme v naší době a zároveň tušíme, že to tak vždycky bylo, pokud existovalo nepokojné lidské srdce toužící spočinout.

Tak současní tvůrci pracují jako o skonání času a světa a také takový čas prožívají, zdaleka však ne obecně eschatologicky chápány. Vždyť u nich jde nikoliv o zánik světa a hmoty, ale o ukončení platnosti starých hodnot, o konec pomoci někdejších průvodců na cestě spojené s velikým osaměním.

Takoví tvůrci pak vzývají Boha všech lidí a často bývají svým dilem vně konkrétních konfesí. Hledali Boha a nacházejí společné lidské kořeny. Hledali živého Boha a nacházejí věčně živé sami sebe a nejen to. Ožívá pod jejich pohledem i Země i vesmír – celé boží dílo, k němuž pak mají zcela jiný než vlastnický a mocenský vztah pána přírody.³

Tak se svým způsobem může umění setkat, ba i shodnout s náboženstvím, obě pak vycházejí ze vzájemnosti setkání otevřenější a srozumitelnější. Inspirace více kulturami a náboženskými tradicemi tak nemusí být pouze módou, kterou lze v globalizovaném světě předpokládat, ale může odrážet stále častější lidskou duchovní zkušenost. Módní směry pak pouze uvádějí nejrůznějším způsobem ve známost možnost duchovní zkušenosti. Zřejmě je to poprvé v nám známých dějinách, kdy věci tajné a skryté jsou uváděny ve všeobecnou známost, což jistě vyžaduje nebývalé nároky na zodpovědnost a iniciativu jednotlivců i celé společnosti.

Zde můžeme vidět významnou úlohu náboženství, a to tvůrčího, poskytujícího co největší prostor a podmínky pro duchovní rozvoj jedince při zachování co největšího ohledu k celku. Pro současnost užitečné náboženství by mělo být především náboženstvím moudré volby, naděje a moudrého životního stylu, neboť nové informace dnes vytvářejí úplně nový obraz skutečnosti, čímž vzniká vysoký nárok na moudrost rozhodnutí, na správnost volby v nepřehledném labyrintu mnoha názorů a směrů. Informace čerpané z dříve neznámých náboženských zdrojů, informace o duchovních zkušenostech a zároveň zprávy o nejnovějších vědeckých poznatcích by měly vést k vyvození etických závěrů a k reálné naději na zachování a rozvoj civilizace.

Domnívám se však, že nejpřímější cestou je zde vytrvalá snaha o osobní transformaci, tedy vytrvalá práce na sebezdokonalení. Lze totiž s jistotou předpokládat, že vnějšími prostředky není možno trvale nastolit jakoukoliv jednotu a spravedlivé uspořádání společnosti, jak o tom svědčí dějiny plné bolestných epizod a klamných nadějí. Za většinou dějinných tragédií stála touha po štěstí, prosperitě a naději. Ty však nelze naprogramovat bez nebezpečí omylů, násilí a vulgarizace. Duchovní zkušenost zcela změní motivaci a priority člověka a umožní mu pochopit, že ono Tajemství života, skrze které žijeme, není jiné ve mně než ve druhém člověku, ať je jakékoliv barvy pleti, náboženství či národnosti, a že skutečná naděje, která není jenom planou útěchou, nemůže kotvit v časech.

3 Viz: <https://www.vira.cz/texty/knihovna/kapitoly/filosofie-nadeje-u-gabriela-marcela>

Něco málo o naději

MUStr.¹ Milan Klapetek

Tak jako tělo potřebuje nejen kalorickou potravu, ale i vitaminy, potřebuje skoro stejně tak mysl člověka, či, chcete-li, duše, nejen vědomosti a informace, ale i naději. Potvůrky otázky jako „k čemu to všechno bude?“, „kam to všechno míří?“ i „má to všechno vůbec nějaký smysl?“ nelze ničím jiným než nadějí nakrmit a uspokojit. Jenomže často – jak se říká na Vysočině – kde vzít a nekrást? Zde je situace ještě horší – kdyby bylo možno naději někde ukrást, nebylo by o čem uvažovat. Ani tato nejběžnější lidská a česká cesta k opatření si čehokoliv zde není, a to je pak teprve beznaděj. Z té se však právě chceme dostat, takže na to půjdeme jinak.

Někdy pomůže myšlenky nastartovat vzpomínka, zážitek. Zkusím to také. Je tomu přesně 32 let, co jsem trávil půlrok v malebném záměčku Chateau de Bossey, v jižním konci Švýcarska, kde Světová rada církví a Ženevská univerzita pro naši národnostně přepestrou skupinu připravila přímo pohádkový semestr ekumenických studií. Bydleli jsme ovšem v malé dependanci asi kilometr od záměčku, kde se konaly přednášky, a tak jsme chodili několikrát za den krásnou alejí sem a zase tam. Byla to krásná procházka, ale jednou přiběhla naše kolegyňka Angličanka Mary do posluchárny málem se slzami v očích. Cestou ztratila knoflík od kabátu! To není žádné neštěstí, řeknete. Bylo! To byl přímo designový, umělecký, jedinečný a nenahraditelný knoflík, jak jsme viděli podle těch zbylých dvou, a jakýkoliv jiný by tam byl jako pěst na oko. Když jsme viděli to neštěstí, všichni jsme Mary svatosvatě slíbili, že při každém procházení budou naše oči upřeny na tu cestu, kde ten knoflík musí někde být! Od té doby nikdo nekoukal cestou „po vejrech“, ale se zrakem zabodnutým do vozovky hledal knoflík. Marně. Několik dní uplynulo a výsledek žádný. Já jsem nešťastnou Mary den co den utěšoval, že se knoflík najde, protože tam někde musí být a protože se musí najít! Pak začalo padat listí, neboť byl podzim, a silnička byla každý den se švýcarskou pečlivostí zametána. Stále jsem Mary utěšoval, že se knoflík najde. Pak přišla zima a padal sníh, který opět každý den se švýcarskou pečlivostí shrnovali a odváželi. Mary jsem stále utěšoval, že se knoflík najde. Pak při-

šlo jaro, a tu jednoho dne rozjásaná Mary běží za mnou a skočí mně kolem krku. Ten knoflík na té cestě našla! Radost převeliká! A náhle se mě zeptala, kde jsem bral tu jistotu, že se najde, a dodával jí tím naději. Myslím, že jsem něco zakoktal, protože, upřímně řečeno, možnost nalezení toho knoflíku se mně jevila nanejvýše nepravděpodobná. Mary našťěstí to moje koktání vzala jako skromnost víry. Ano, tam jsem si také uvědomil, že naděje je něco úplně jiného než pravděpodobnost nebo prognóza.

A nyní můžeme otevřít bibli. Prorok Ezechiel popisuje v první kapitole svého proroctví zvláštní vidění, kde je mimo jiné řeč i o tom, že viděl zvláštní kola, která se jevila tak, jako by bylo kolo uvnitř kola, a když ta kola jela, mohla jet na všechny strany a při jízdě se nenatáčela. Prazvláštní kola. A co je tím obrazem asi řečeno? Je běžné, že má-li nějaké kolo změnit směr svého valení či kutálení se, musí se natočit, tedy musí dojít ke změně orientace osy, kolem které se otáčí, a tedy i roviny otáčení, což má za následek změnu směru pohybu. A právě to ono Ezechielovo kolo nepotřebuje! Je schopno změnit směr svého pohybu bez toho, aby pro to byly vytvořeny předpoklady. Nad něčím takovým každý soudný člověk zakrouží hlavou. Ten „soudný člověk“ je totiž svým myšlením Řek, a Řek, míníme antický, to má v hlavě nastaveno úplně jinak. Ten se z mlžného oparu svých mýtů hrdě a statečně dopracoval jistoty, že největší možný obor jevů neřídí osobní bohové ani rozmarne a náladové bohyně, ale přísná, přesná a spolehlivá Nutnost, kterou nazývali Ananké. Ta Nutnost dokáže komunikovat s Rozumem člověka, a to je vlastně výchozí a přímo zakla-

1 Mistr Univerzity strécovské.

„Tuto proměnu jsem si dovolil vyjádřit malou koláží – na oné ilustraci zobrazující, jak středověký člověk viděl svět, je nevyzpytatelné Ezechiellovo kolo nahrazeno vzorcem a výpočtem.“

(Foto Milan Klapetek.)

datelská teze celé evropské a posléze i světové vědy! Tento svět je uzavřený systém, do kterého „zvnějšku“ nic nezasahuje, takže je možno přímo vyčíslit všechny předpoklady a zjistit, jak bude nezlomná a neoblomná kauzalita neboli příčinnost fungovat, jakým směrem se co bude otáčet a kterým směrem to pojede. Takzvaný Laplaceův démon dokonce říká, že kdybychom dokonale znali současný stav, jsme schopni vypočítat celou minulost i budoucnost! To je pojetí jsoucna, které jistě způsobuje v mysli člověka v první chvíli radostnou euforii: máme to v hrsti, jsme jedna ruka s principem, který ovládá svět, a známe jeho program! Tuto proměnu jsem si dovolil vyjádřit malou koláží – na oné ilustraci zobrazující, jak středověký člověk viděl svět, je nevyzpytatelné Ezechiellovo kolo nahrazeno vzorcem a výpočtem. Žádná nevyzpytatelnost, věda! Jenomže... zároveň s nevyzpytatelností je i po naději. Zůstane nám chladná nelítostná kauzalita, a v pohledu do budoucnosti prognóza, pravděpodobnost, trend, ale ty mohou vypadat a vypadají mnohdy stejně blbě jako situace Izraelců v babylonském zajetí.

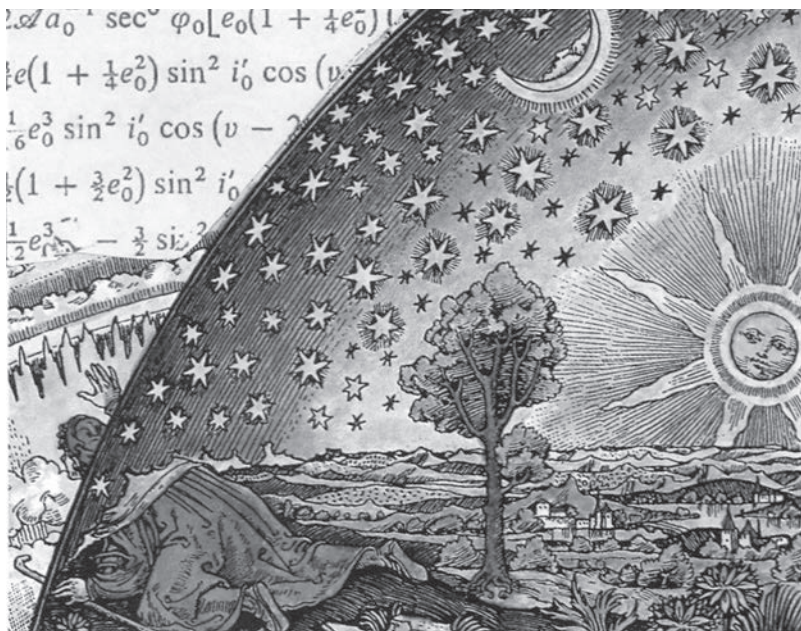
Naděje je volba. Mohu si pro své vidění světa a sebe v něm vybrat neúprosnou, byť vypočitatelnou Ananké, nutnost, která to povede tak, jak to budou určovat podmínky a předpokla-

dy, nebo Ezechiellovo kolo, které může kdykoliv změnit směr, aniž by nějaké pozorovatelné a měřitelné předpoklady vyžadovalo. A k čemu je pak ale ta chudera Nutnost? Ale ano, i ona má svůj smysl a kompetence, jenomže v onom Ezechiellově i v biblickém vidění světa není nad Bohem a nad bohy, ale je služebně podřízena, když to tak antropomorfně vyjádříme. Běžně to tedy řídí ona, ale Bůh může říci – Ananké, dej si pohov, teď to tu na chvíli vezmu do ruky já! A zastaví třeba Slunce na obloze nebo změní myšlení politika sahajícího po tlačítku spuštění jaderné války.

A k našemu uvažování o naději je možno přidat i připomenutí tří základních časových schémat, ze kterých si člověk může vybrat. První schéma platilo ve starověkém Řecku a je to schéma descendenční, tedy, česky řečeno, od desítky k pěti. Na počátku byl věk zlatý... A pak to jde dolů a dolů, až k přítomnému věku železnému, ve kterém je vše již dokonale pokazeno a nic nestojí za nic. Je zajímavé, že podle Františka Vymazala na první přečtené hliněné destičce s klínopisným nápisem staré skoro 6 000 let stojí toto: „Už ten svět nestojí za nic, nic není, jak bývalo.“ Pak je pojetí cyklické – vše se otáčí v kruhu a co je, to už kdysi bylo a jednou se opět vrátí. K tomu tíhly zemědě-

„Žádná
nevyzpytatelnost,
věda! Jenomže...
zároveň
s nevyzpytatelností
je i po naději.“

(Foto Milan
Klapetek.)

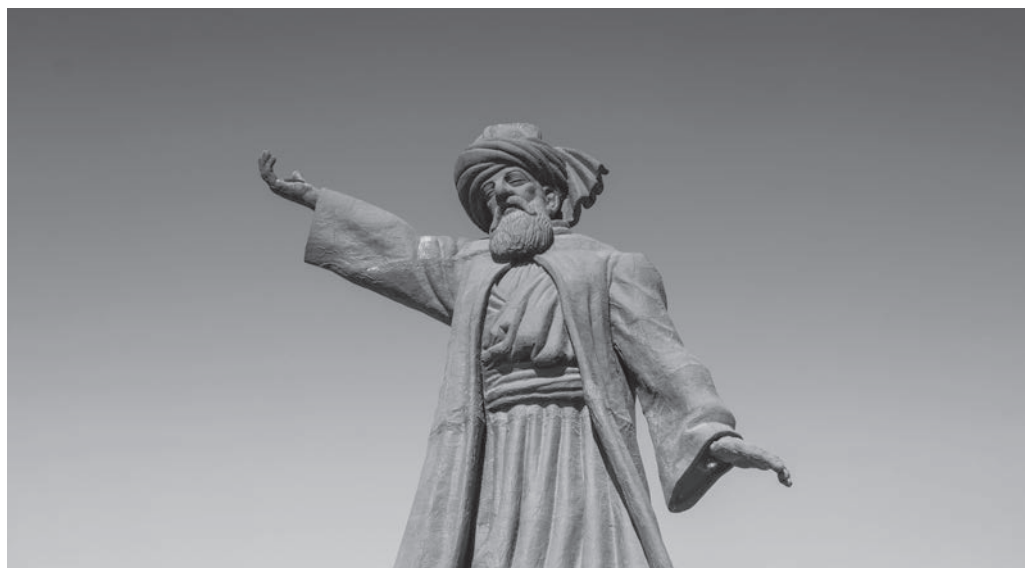
ské kultury, protože koloběh ročních dob právě toto připomíná a tato koncepce byla asi právě tím inspirována. To je trochu optimističtější, ale je tu ještě třetí koncepce, kterou přináší biblické schéma času a dějin, a tu je možno nazvat meliorační, což znamená vzestupná, zdokonalující. Po prvotním pádu člověka, kdy to také vypadá na úpadek, začíná v povolání Abramově nová, vzestupná linie, ve které tou rozhodující a stoupající linií je pro člověka známost božích věcí, jeho přibližování se k tomu, čeho je podle biblické zprávy obrazem. Finále je „apokatastasis panton“, tedy smíření a konečné opravení a oslavení všeho. Právě od tohoto pojetí se ostatně odvozuje i jedno zaklínadlo naší kultury zvané pokrok, růst, rozvoj a podobně. V bibli se ono zdokonalování ovšem odehrává v člověku a jeho známosti věcí božích, nikoli v tom, že auto pojedě dvakrát rychleji a bombardér unese dvakrát více bomb než dříve. Ono biblické zření ukazuje slavné finále, kdy se stvoření setká se svým Stvořitelem. Řeknete – pohádky. Jenže asi je radostnější žít v naději takové pohádky než ve vizi konečné-

ho všezničení nebo bludného koloběhu. Víra v onen dobrý nadějný závěr dává člověku sílu i na cestě, a to je to, o co tu běží. Člověk naděje je silnější a trpělivější, má schopnost překonat překážky, protože to jsou pro něj peripetie na cestě, podobné, jaké prožívali nejen bibličtí svědkové, ale nakonec i Odysseus. Naděje je vlastně jedním aspektem nebo odnoží víry, tedy vnitřní jistoty, že svět je v dobrých rukou svého Stvořitele, který neopouští dílo svých rukou – člověka, a jehož moc není ani o píď zkrácena. V jeho dobrých rukou je i to, čemu já vůbec nerozumím. Moderní člověk by jistě chtěl, abych mu takové tvrzení nějak dokázal. Nedokážu mu to, ani se o to nebudu pokoušet a ani by to nebylo této vznešené myšlenky důstojné. Naděje je volba, a když si ji člověk vyvolí jako svůj životní program, vidí ji všude kolem sebe – jak v nalezeném knoflíku naší Mary, tak ve svém vlastním životě i v pohledu do budoucnosti. Věci mohou nabrat nečekaný obrat, aniž pro to musí být nejprve nějaké námi viditelné předpoklady. Nutnost, Ananké, má v tu chvíli volno a dává si kávu.

Naděje tentokrát prakticky

Anna Vachudová

Při psaní nadpisu následujícího článku se mi vybavil citát od súfijského mystika a básníka Džaláluddína Rúmího: „Where there is ruin, there is hope for a treasure.“ Česky: „Kde je zřícenina, je naděje na poklad.“

„Kde je zřícenina, je naděje na poklad.“ (Džaláluddín Balchí Rúmí.) (Foto © Shutterstock.com.)

Každá noc v sobě skrývá naději nového dne a temnota, pokud si je vědoma sama sebe, se vždy změní ve světlo. Obvykle čím větší temnota, tím posléze větší světlo. Nesmíme však zapomenout na klíčové „vědoma si sama sebe“. Uvědomění si nepříznivého stavu je často prvním krokem k tomu, abychom se snažili s ním něco dělat. Utrpení však není zdaleka negativní, ač to může znít kacířsky. Opět se mi vybavuje anglické rčení: „no mud, no lotus“ (bez bahna není lotos). V mnoha případech slouží trápení ke kultivaci soucítění, lásky a těch lidštějších vlastností v nás. Vezmeme-li v potaz zákon karmy, pak se nám dostává jen to, co jsme si nějak „zasloužili“. Karma v tomto smyslu však není neměnná věc, ale něco, co můžeme do jisté – mnohdy ne malé – míry ovlivnit svým jednáním. I když třeba na karmu ani na Boha nevěříme, nikdo nechce trpět. Jedná se o axiom platný

pro všechny živé bytosti. Utrpení je bohužel součástí našich životů a vyhnout se mu zcela nelze, ale určitě lze jeho dopad zmenšit. Je zde naděje, že pokud se budeme snažit, můžeme žít spokojenější a šťastnější život. Domnívám se, že filozofických a spirituálních pojednání na tato témata je poměrně hodně (jakkoli jsou důležitá, neboť myšlenka či pocit bývají často prvním hybatelem změny), a tak bych si dovoila jen načrtnout několik ryze praktických věcí, jak si v každodenním životě zlepšit svou úroveň prožívání štěstí a spokojenosti. Mnoho z těchto věcí já i mí blízcí již léta provádíme a výsledky jsou znatelné. Zde pak nacházíme místo, kdy se počáteční naděje (jako určitý abstraktní pocit) transformuje do praktické zkušenosti, že se vše skutečně zlepšilo, a tím vyvstane poznání o tom, jak jednat, abychom se vyhnuli tomu, co nechceme, nebo to alespoň minimalizovali. Je

důležité, aby naděje nebyla tedy pouze neživou koncepcí, ale aby působila jako motivace, která nás přiměje začít se sebou (nebo s danou situací) něco dělat. Ač objektivně jistě věci změnit nelze, vždy můžeme změnit alespoň to, jak budeme my na nepříznivé dění reagovat. To vše lze krásně aplikovat i na nedávnou situaci s pandemií.

Jeden člověk se modlil k Bohu, aby vyhrál ve sportce milion korun. Modlil se od rána do večera, týdny, měsíce... a nic. Už ztrácel nejen naději, ale i nervy, a začal Bohu nadávat, proč si ho nevšímá a nechce mu pomoci. Z nebes na jednu silně zahřmělo: „Pomůžu ti, ale zvedni se a běž si koupit ten los!“

Následující praktické rady rozdělím na tři oblasti: fyzickou, mentální a pocitovou, duchovní. Oblasti se navzájem prolínají a ovlivňují, takže rozdělení je spíše pro praktický přehled. Jsem si jista, že mnohé věci většina čtenářů zná i praktikuje, tak si dovoluji nabídnout spíše takové shrnutí, které může vést k zamyšlení, zda by nebylo vhodné nějakou z těchto oblastí v našem životě „posílit“. Rady pocházejí z mnoha zdrojů, za všechny mohu velmi obecně jmenovat tradici jógy, ájurvedy, Nového i Starého zákona, moderní psychoterapii a čínskou tradiční medicínu; to vše včetně nedávných lékařských, demografických a sociologických výzkumů.

OBLAST FYZICKÁ

Přiměřený pohyb, zejména na čerstvém vzduchu. Zlepšuje okysličení, trávení, uvolňují se hormony štěstí, dochází k uzemnění od všudypřítomného záření wifi. Třicetiminutová procházka lesem nebo parkem má lepší účinky v prevenci degenerativních mozkových onemocnění než křížovky i sudoku.

Přiměřené každodenní cvičení, kdy dochází k protažení a zároveň relaxaci nejvíce exponovaných oblastí, zejména krční a hrudní páteře, očí a zad. Ideální je jóga nebo čchi-kung nebo nějaká osobní sestava. Kdo nemá čas, tak pro dobrou kondici stačí 10 pozdravů slunci denně (lze stihnout i v pomalé variantě za 15 minut).

Vědomé hlubší dýchání. Nemusí se jednat o dechová cvičení pránájámy, ale postačí stáhnout ramena vědomě dolů a dech se samovol-

„Voda tvoří většinu našeho těla a na jemné úrovni je nosičem informací.“ (Foto © Shutterstock.com.)

ně prohloubí. Lze kdekoli – v tramvaji, autě, při čekání na poštu nebo u PC. Zpomalení dechu sníží stres. Větší přísun kyslíku zlepší myšlení a detoxikaci. Když máme málo kyslíku (jsme ve stresu, při kterém dýcháme povrchně), hlavní podíl kyslíku spotřebuje mozek, posléze je na řadě srdce a na játra už nezbyvá. Ta nemohou rozkládat toxiny, ty se hromadí a my se snadněji unavíme a „nemáme na nic náladu“. Tak si dáme něco sladkého, vylétne nám hladina cukru v krvi, je nám lépe do doby, než glykemie opět „spadne“ dolů. A tak stále dokola. Zpočátku člověka pohání dopamin (hormon vylučující se přirozeně při uspokojení z určité činnosti, uměle jej vyvolá např. káva). Poté ve stresu dojde na adrenalin. Když se vyčerpá ten, člověk začne fungovat na kofein. Pokud k tomu dochází dlouho, vyčerpají se nadledvinky (které vylučují stresové hormony) a nastává syndrom vyhoření.

Kvalitní voda. (Je moudré rčení, které říká, že nejdůležitější je, co člověk myslí. Pak co dýchá, poté co pije a nakonec co jí.) Ideálně na chvíli odstavená, aby vypřchal chlór, pokud nepoužíváme filtrovanou. Voda tvoří většinu našeho těla a na jemné úrovni je nosičem informací. Všechny duchovní tradice používaly určitým způsobem „svěcenou“ vodu. Nad vodou se lze pomodlit, přenést do ní nějakou emoci nebo se k ní přinejmenším chovat s úctou. Málokoho to napadne, vždyť je to jen voda, nic duchovního, ale zkusme nepít dva dny. Voda pak bude jediným Bohem, ke kterému bude směřovat naše mysl i modlitby.

Věda nedávno přišla s výzkumem mikrobiomu, tzv. střevního mozku, který dokazuje, že stav našich střevních bakterií přímo ovlivňuje, jak se cítíme. (Foto © Shutterstock.com.)

Kvalitní a dostatečný spánek. Kdo spí o hodinu méně, než potřebuje, snižuje svou výkonnost o třicet procent (naštěstí to takto přímo úměrně nepokračuje dál). Na počátku 20. století byla průměrná doba spánku amerických občanů devět hodin. Nyní je to asi šest a půl. Vymysleli jsme umělé osvětlení, modré světlo z monitorů a všudypřítomný hluk. Zejména mobilní telefony a počítače svým zářením narušují tvorbu melatoninu (hormonu, který přirozeně reguluje nástup únavy a spánku), a když ho máme málo, nemůžeme spát. Melatonin je známý jako silně regenerační hormon mládí. Vzniká ze serotoninu, který je zase závislý na přímém vystavení dennímu světlu a na naší střevní mikroflóře. Na denním světle trávíme čím dále méně času, jsme hlavně v poloze u monitoru, která nám je evolučně cizí. Pro dobrý spánek je třeba omezit modré světlo, zajistit naprostou tmu v místnosti, jíst nejméně dvě hodiny před spaním, a zejména se fyzicky unavit přes den. Každý potřebuje jinou dobu spánku, ale nikdy bychom neměli vstávat unavení. Pokud tomu tak je, je třeba něco změnit. Spánek není ztracený čas.

Jídlo. Přirozené jídlo, které odpovídá naší konstituci a povolání (něco jiného potřebuje hubený intelektuál, něco jiného zemitý sed-

lák), ročnímu období, individuálním potřebám/potížím. Vhodné je si jídlo připravovat doma a s klidným stavem mysli. Stejným způsobem i jídlo konzumovat. Čínská medicína tvrdí, že ještě důležitější než to, co člověk jí, je jeho mentální stav při jídle. Opět jíst vědomě a s vděčností. Jídlo ovlivňuje to, jak se cítíme. Jogíni to učí již tisíce let, ale až nedávno přišla věda s výzkumem mikrobiomu, tzv. střevního mozku, který dokazuje, že stav našich střevních bakterií přímo ovlivňuje, jak se cítíme. Vědci zjistili, že většina neurotransmiterů (látek přenášejících mozkové impulsy – např. dopamin, tryptofan, serotonin aj.) se vytváří ve střevech. Bývá typické, že většina pacientů s depresí trpí zácpou, včetně seniorů, kteří se potýkají s neurodegenerativními obtížemi. Jaké jídlo zlepšuje střevní bakterie? Přirozeně kvašené potraviny, probiotika, kefír, kombucha, ovoce, zelenina... a zdravá jídla, jak každý dobře ví. Jedním z největších likvidátorů příznivých kmenů střevních bakterií je bílý rafinovaný cukr. I zde ale platí, že jídlo není náboženství a neměla by se z něj stát obsese. Energetické (i chemické) složení jídla lze opět změnit přáním, sugescí či modlitbou.

Půst. Všechny duchovní tradice zahrnují určitá období půstu jako proces fyzické, men-

tální či duchovní očisty. Opět podle konstituce a zdravotního stavu jednotlivce. V Německu a Švýcarsku existují sanatoria a kliniky, kde se pod dohledem lékařů pacienti podrobují půstům, od jednoho dne po dobu tří týdnů. Výsledky jsou fascinující. Bohužel půst není příliš nákladný a pro farmaceutický průmysl je to spíše „škodná“. Velice zajímavé výzkumy u několika desítek tisíc pacientů byly prováděny i v bývalém Sovětském svazu. Jednalo se především o působení na pacienty s psychickými poruchami. Výsledky ukazovaly více než šedesátiprocentní úspěšnost při léčbě depresí, bipolárních poruch i schizofrenií. Nynější věda to opět dává do souvislosti se změnou mikrobiomu, který se půstem radikálně promění. Čtyřicet až šestatřicetihodinový půst pouze s vodou může provádět každý zdravý jedinec, kontraindikace je abnormální tlak nebo cukrovka. Po odeznění letargie z poklesu glukózy v krvi se zvedne energie a projasní mysl.

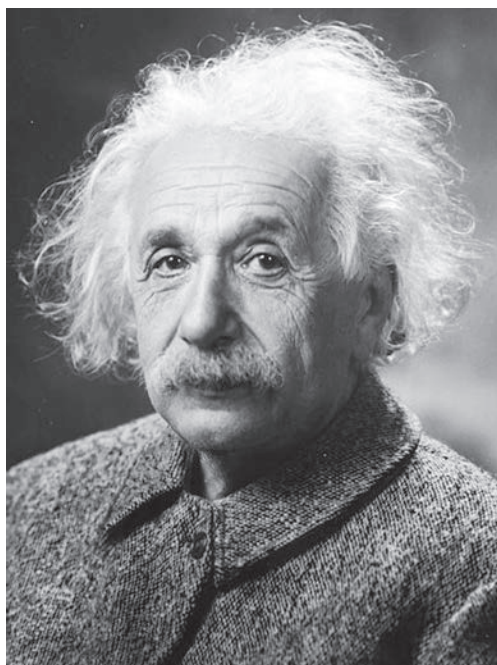
Sezení u počítače. Minimálně každou půlhodinu vstát, protáhnout se, vyvětrat, vyjít třeba pár schodů, uvolnit oči a ztuhlý krk s rameny. Dobu dívání se do monitoru snížit na nezbytné minimum.

Studená či vlažná sprcha. Opět podle konstituce a ročního období. Z počátku pomalu a postupně, aby se člověk nenachladil. Nebo zařadit po teplé. Otuzování má prokazatelně vliv na imunitu. Studená sprcha dokáže během několika vteřin zvýšit hladinu dopaminu až o 200 procent. Podobnou rychlost má pouze heroin, který je nejsilnějším známým spouštěčem tohoto hormonu. Proto mnozí otužilci říkají, že je to návykové. Nemusí se jednat o studenou vodu, stačí, když je o něco studnější než teplota těla.

Koupat se v přírodě, přiměřeně se slunit. Do jídla zahrnout vitamíny, minerály a byliny. Opět podle individuálních potřeb.

OBLAST MENTÁLNÍ A POCITOVÁ

Pokud možno dělat smysluplnou práci nebo alespoň zájmovou činnost ve volném čase. Měla by přinášet naplnění a uspokojení. Eliminovat stres a rychlost a pracovat s koncentrací. Ideální je činnost, kterou děláme jen pro radost

Než Albert Einstein formuloval svou teorii relativity, strávil dva roky „bezcílným potulováním se“ po Evropě.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

z ní. Je nám jedno, jak dopadne výsledek nebo zda se někomu bude líbit.

Činnost pro druhé. Podle výzkumů dlouhověkosti nejdéle žijí lidé, kteří mají nějaký (vyšší) cíl nebo pomáhají druhým. Identifikují se s něčím, co je přesahuje, nebo pomáhají. V rámci komunity i jednotlivě. Pokud člověk dělá něco pro druhé, identifikuje se s pocitem radosti druhého a kromě pocitu uspokojení má tedy „navíc“ i tento pocit druhého. Při stavech deprese je běžné, že se člověk soustředí jen na sebe, na své trápení. Při orientaci na druhé může na sebe zapomenout. Často si myslíme, že jsme jediní, kdo má nějaký problém. A právě to je náš největší problém. Opět ale s mírou.

Informační skromnost. Dnešní doba nám nutí přemíru informací. Mozek ale v přemíře informací nedokáže relaxovat a výsledkem je nárůst mentálních potíží. Podle statistik z minulého roku (ještě před koronavirem) bere asi třicet procent populace ČR psychofarmaka. A to jsou jen ti diagnostikovaní, přičemž doba čekání na psychiatra je několik měsíců. Z pře-

**Velké korporace
zařazují do pracovní
doby zaměstnanců
půlhodinové
bloky s meditací
všímavosti
(mindfulness). (Foto
© Shutterstock.com.)**

míry stresu dochází k hledání úniku – adrenalinové sporty, návykové látky. Snazší je si říci, že nepotřebuji ihned vědět vše a zapnout google. Mnohem důležitější (a obtížnější) je se informací zbavovat a být zdravě selektivní. Rozlišit, co vědět potřebuji, a co ne. Protože mozek má jen omezenou kapacitu. A když je přeplněn a nedokáže uvolnit napětí, jsou nám informace k ničemu. Z vyprázdnění mysli se rodí většina geniálních děl a vynálezů. Například než Albert Einstein formuloval svou teorii relativity, strávil dva roky svými slovy „bezcílným potulováním se“ po Evropě. Stejně tak můžeme jmenovat Goetheho, vědce, umělce a jiné významné osobnosti. Mysl prostě potřebuje stejný restart jako počítač, aby se nepřehřála. V létě jsme vděční za klimatizaci v kanceláři, ale na mentální klimatizaci, která by měla probíhat celoročně, zapomínáme.

Používání pozitivního programování mysli, afirmací. Většinou věci kolem nás, reklamy či zprávy fungují stejným způsobem, který vede negativním směrem. Proto je důležité vyhledávání pozitivních věcí a vidění „sklenice“ jako spíše z poloviny plné než prázdné. Jako když nás bolí zub. Máme jednatřicet zdravých zubů, ale jazyk se stále soustředí jen na ten bolavý. Afirmace je nejvhodnější provádět ve chvílích, kdy je mysl citlivá, před spaním, po probuzení nebo například v jógové relaxaci, a volit krátké, pozitivně formulované věty. Nejde zde o „růžové brýle“, ale o orientování mysli pozitivním směrem.

Řízená relaxace. Chvilí to trvá, ale naučit se samovolně uvolnit během několika minut třeba v kanceláři je k nezaplacení. Návodů je mnoho a nejsou složité. Relaxace a meditace mění časem frekvence mozkových vln, což má opět za následek zlepšení nálady, prožívání a pocitů štěstí. Zcela jiné mozkové vlny mají mniši, kteří mnoho let meditují, než běžní lidé. Scany mozkových funkcí ukazují i odlišnost v reakcích na negativní podněty ve prospěch mozku, který pravidelně provádí relaxaci či kontemplaci.

Zařazení činností, které zapojují pravou hemisféru – tj. tvůrčí činnost, hudba, umění či práce v zahradě. Naše evropská civilizace klade velký důraz na vědecké kritické myšlení a kvality srdce opomíjí. Pro spokojené fungování i fyzické zdraví člověk potřebuje vyvážení obou aspektů.

Kvalitní osobní vztahy, rodina, komunita; pokud nejsou, lze i vztah ke zvířatům, rostlinám nebo přírodě jako celku. Dnes to nejde, ale až to bude možné, tak především fyzické setkávání.

SPIRITUÁLNÍ A DUCHOVNÍ OBLAST

Úcta k předkům, rodičům, seniorům; k přírodě, zvířatům, přírodním silám a celému stvoření vůbec. Jsme součástí přírodního koloběhu, jehož narušení negativně ovlivní veškeré jeho součásti. Nemusíme s druhými souhlasit, ale měli bychom je respektovat. I v tom „nejhorším“ člověku je duchovní rozměr stejný, jako máme v sobě my. Neznamená to nechat si naivně vše

líbit a nebrat se za svá práva. Ale jak praví Krišna v Bhagavadgítě, „bojovat bez pocitu nenávisť“. Nebo z naší tradice známe: „Bože odpusť jim, neboť nevědí, co činí.“ Je to nesmírně těžké, skoro nemožné, když nám někdo hodně ublížil, ale snaha o odpuštění (či absenci nenávisť jinými slovy) je sama o sobě cestou.

Úcta k nám samým. Souvisí s předchozím bodem. Abychom měli rádi druhé, musíme přijmout sami sebe. Mít se rádi, se všemi našimi chybami a nedostatky. Přestat se kritizovat. Odpuště si. Všichni v sobě máme duchovní rozměr a to samo o sobě je hodno velké úcty.

Pravidelná meditace, kontemplace, duchovní rozvoj. Meditace zvyšuje inteligenci, soustředění, pocit štěstí, efektivitu, imunitu, hormonální rovnováhu, pohodu i fyzickou přitažlivost. Velké korporace typu IBM v Silicon Valley zařazují do pracovní doby zaměstnanců půlhodinové bloky s meditací všímavosti (bdělá pozornost / mindfulness). Nedělají to asi z žádného altruistického důvodu, ale zjevně tato praxe zvyšuje pracovní nasazení. Tréninky všímavosti se v zahraničí zařazují i do alternativních škol a školek, výborné výsledky mají u dětí se zvláštními vzdělávacími potřebami.

Víra v něco, co nás přesahuje, a její praktikování. Silná víra je pro moderního člověka dost obtížná, proto existuje obecný příklon k východním směrům, které nabízejí i racionálnější vysvětlení než Nový a Starý zákon; dopad víry je však mnohem silnější. Tam, kde jogín musí strávit hodiny dechovým cvičením, analýzou myšlenek, odpoutáváním, stačí věřícímu člověku celý problém jednoduše odevzdat a pustit. Nebo od-pustit. Pustit z hlavy. Víra, že „někde je někdo/něco“, co se o mne postará, je nesmírně silná věc. Z hlediska psychoterapie je princip svaté zpovědi v katolické církvi jednou z nejlepších metod v dějinách lidstva, jak pomoci běžným věřícím lidem s problémy. Psychoterapie není špatná, ale protože postrádá „vyšší“, nenapadnutelnou autoritu, její dopady na mysl nemohou být tak silné. Samozřejmě lze vše zneužít nebo použít jinak, než je správné. Dar víry je však skutečně tím, co dává člověku obrovský klid. Musí to být ovšem víra, která spočívá na správných principech a na rozlišování. I fanatik má víru...

Modlitba. Komunikace s něčím, co nás přesahuje. V nás či vně nás.

Bdělost, všímavost. Typický aspekt buddhistických meditací. Rozvinutím bdělosti se chráníme před utrpením. Přímou (dávám pozor, abych např. neuklouzla na ledě) a nepřímou (pravidelný trénink bdělosti vytváří mezeru mezi tím, co se děje, a naší reakcí na ono dění). Sedím například v tramvaji a v klidu si přemýšlím nebo čtu knihu. Přistoupí skupinka výrostků, sednou si přímo přede mne a začnou na sebe „pořávat“. V mé mysli se přirozeně objeví podráždění, odstup, možná i naštvání, zloba nebo odpor. Nezačnu hned reagovat (křičet na ně fyzicky nebo jen mentálně), ale uvědomím si negativní pocity a v oné mezeře buď přenesu pozornost jinam (venku krásně kvetou stromy a já o víkendu půjdu na výlet) nebo nedělám nic a pocit pozoruji. Pocit za nějakou dobu přejde, protože všechny jevy v mysli se stále mění, a já si ušetřím spousty mentální energie i případných následků, jelikož běžné podráždění může eskalovat v konflikt. Čtenáři možná budou znát jeden kouzelný citát připisovaný Buddhovi: „Hádat se je jako chtít zabít komára na vlastní tváři. Ať se trefíš nebo ne, stejně si dáš facku.“

Komunita. Skupina, která sdílí naše duchovní přesvědčení a s níž se identifikujeme. Pro pocit uspokojení a sebehodnocení je to zásadní věc.

Duchovní/osobnostní rozvoj. Praxe směřující k naší duchovní kultivaci. Důležité je ponechat si čas, kdy se budeme věnovat pouze těmto věcem – duchovnímu cvičení, soustředění –, neboť v běžném životě na ně není příliš času.

Úcta a respekt k moudrým lidem. Mohou to být světci, duchovní učitelé nebo jiní moudří lidé, kteří nám mohou předat zkušenosti a ulehčit nám život. Známý výrok Konfucia zní: „Třemi cestami lze získat moudrost: První je kontemplace, ta je nejvznešenější. Druhou je nápodoba. Ta je nejsnazší. A třetí je zkušenost. Ta je nejbolestnější.“ Moudří lidé většinou splňují určitá kritéria, podle kterých je můžeme poznat a nespást se. Důvěra v někoho by měla přijít až po systematickém ověření jeho vědomostí a kompetencí je předávat, což o to více platí v oblasti duchovní, na kterou nelze aplikovat klasickou vědu. Obecně bývá moudrost spojena se skromností. Nikoli s malým sebevědomím, ale s určitým

V jedné kapitole Bhagavadgíty říká bůh Krišna Ardžunovi: „Moudří lidé nezoufají.“

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

rysem pokory, který vyvstává z poznání, že ten, kdo je moudrý, byl také kdysi nemoudrý, a není víc než kdokoli jiný. Skutečná moudrost nedělá člověka někým zvláštním, ale skromným. Pokud svou moudrost získám od Boha (či něčeho, co mne přesahuje), jak si ji mohu nárokovat a vlastnit ji? Pokud to učiním, ocitnu se v oblasti egoismu, který mne od Nejvyššího ihned oddělí. I zenoví buddhisté, kteří mají nenáboženský systém a odvrhují jakékoli duchovní přemítání, říkají, že dokonalé moudrosti lze dojít jen na základě milosti vlastní mysli.

Určitě jsem na mnoho věcí zapomněla, ale pro malé zamyšlení to snad postačí. Na konci tohoto přehledu nám tedy všem přeji co nejvíce naděje; a to té naděje, která se promění ve zkušenost, že to, co děláme a pro co jsme se rozhodli, je správné a vede nás i všechny ostatní ke šťastné prožitému životu.

V jedné kapitole Bhagavadgíty říká bůh Krišna Ardžunovi (svému vojevůdci): „Moudří lidé nezoufají.“ Domnívám se, že se jedná o jedno z nehlubších tvrzení nejen indické spirituality,

ale spirituality vůbec. Moudrý člověk vidí věci tak, jak jsou, a nikoli tak, jak se zdánlivě jeví. Proto je prost trápení. V buddhismu docházíme zkušenostně ke stupni samsára je nirvána a nirvána je samsára. V křesťanství máme království Boží nebo známé „blažení čistého srdce / chudí duchem, neboť oni uvidí Boha“. Vše tedy závisí na našem úhlu pohledu. Prizmatem vystresované, roztěkané a neklidné mysli vnímáme svět jako plný trápení, rozdílností nebo jako „běžnou věc“. Prizmatem mysli, která je klidná, prostá negativních stavů a egoismu (tedy čisté srdce a chudoba ducha), vidíme všude Boží krásu, smysl a pobaveně sledujeme, jak vše funguje. A to i v těch z běžného pohledu velmi smutných věcech, nebo právě v nich. Tato změna pohledu bývá výsledkem celoživotní spirituální kultivace a nelze ji dosáhnout vlastním úsilím. Kdesi jsem četla, že na povolení ke vstupu do Božího království potřebujeme podpis i toho nejposlednějšího mravence. Protože i v tom nejmenším mravenci se nacházíme de facto my sami. Proto mějme úctu i k mravencům.

Jsme lodě bez kormidla?

Luděk Pivoňka

„Pokud chceme svůj život řídit, je důležité se chopit kormidla a začít plout správným směrem.“
(Foto © Shutterstock.com.)

Pokud chceme žít smysluplný život, je dobré se také zamyslet nad slovem naděje, neboť naděje a smysluplný život spolu úzce souvisí. Co to je tedy naděje? Naději bychom mohli definovat jako emoční stav očekávání něčeho příznivého nebo jako vědomé úsilí směřující k nějakému konkrétnímu cíli. Pokud člověk nemá v životě žádný cíl, tak také nemůže očekávat nic, na co by se mohl těšit a z čeho by se mohl upřímně radovat. Jeho život se tak podobá lodi bez kormidla a kormidelníka. Kam vítr fouká, tam pluje jeho loď života. Taková loď je hříčkou ryzí náhody a velmi brzy může ztroskotat na nějakém nebezpečném skalisku. A to je něco, co by si asi málokdo z nás přál. Pokud chceme svůj život řídit, je důležité se chopit kormidla a začít plout správným směrem. Součástí naděje jsou tak tři důležité složky. Je to konečný cíl, cesta k němu vedoucí a potřebná snaha cíle dosáhnout. Pojdme se tedy zblízka podívat na jednotlivé součásti naděje. Na prvním místě je tedy cíl, ke kterému směřujeme. Naše cíle nemusí být vždy jen velké a vznešené, mohou být i malé a prosté. Důležité je, aby byly uskutečnitelné. Nyní se můžeme podívat na cesty vedoucí k našim cílům. Abychom našich cílů dosáhli, nemusí k nim existovat jen jedna jediná cesta. Může jich být více a my bychom si měli vybrat

tu pro nás nejlepší. Důležité je, abychom se na novou cestu vydali. Poslední součástí naděje je velikost naší motivace, jak chceme našich cílů dosáhnout. Během cesty se mohou vyskytnout rozmanité překážky, které by nám mohly bránit pokračovat dál. Zde je důležité, kolik odvahy vložíme do našeho odhodlání putovat dál.

Lidé jsou ale různí, takže mívají i odlišný postoj k naději. Jsme tedy lidé silné, nebo slabé naděje? Jak to vlastně poznáme? Na první pohled by se mohlo zdát, že ti, co mají v životě méně těžkostí, budou pravděpodobně lidé silné naděje. Ti, co mají více těžkostí, budou pravděpodobně lidé slabé naděje. Toto jednoduché rozlišení ale klade důraz pouze na vnější podmínky. Ve skutečnosti záleží především na tom, jak jsme schopni osobně zvládat životní překážky. Lidé se silnou nadějí jsou přesvědčeni, že překážky jsou zvládnutelné, berou je jako výzvu a nejsou ochotni se tak snadno vzdát. Lidé se slabou nadějí jsou naproti tomu přesvědčeni, že překážky není možné dobře zvládnout, že jsou v pasti a že se s tím nedá nic dělat. Na těchto postojích vidíme, že to, co se odehrává v naší mysli, je často důležitější než to, co se odehrává v prostředí okolo nás. Proto musíme aktivně posilovat naše vnitřní já. Jednou z možností je rozpomínat se na životní události, které jsme dobře zvládli. Můžeme si tak vzít příklad ze svého vlastního života. Další možností je vzpomenout si na příklady druhých lidí. I oni nás mohou inspirovat k větší síle a odhodlanosti při překonávání těžkých životních situací. Jako třetí možnost si můžeme vybrat božskou Prozřetelnost, která je moudřejší a schopnější, než jsme my sami. Skrze její sílu můžeme zvládnout situace a události, které normálně zvládnutelné nejsou. Ať už si vybereme jakoukoliv možnost, je lepší být lidmi silné naděje. Bez posilující naděje se nám bude jen těžko zvládat tato dnešní covidová doba. Pandemii si nikdo z nás určitě nepřál, a tak ji v tomto čase můžeme pozitivně přijmout jako duchovní výzvu. I když to nebude snadné, můžeme ukázat světu, že i unitáři umí překonávat těžké životní překážky.

Co víme, a co ne?

Smysl a účel vzdělávání

Petr Samojký

Čas od času můžeme číst hrozné historky, jak země s totalitním politickým zřízením brání občanům ve sledování zahraničních filmů, čtení nepovolené literatury a informace k občanům proudící pečlivě filtruje. Dnes v Severní Koreji vláda zakazuje i účesy určitého střihu, nošení džínů a používání hovorových výrazů, které jsou importovány z jiných zemí. A není to nakonec tak dlouho, co v našem socialistickém Československu nebylo radno sledovat televizní programy z Německa a Rakouska a poslouchat cizí rozhlasové stanice. Proč se země, lépe řečeno politický systém, brání vlivům zemí cizích? Proč cítí jako potřebné filtrovat informace pro své občany?

„Ukazuje to nezměrnou sílu informace. Kdo informace nemá, neví, nezná, ten nerozumí, nemůže chápat v souvislostech, nemůže si dělat vlastní názor, nemůže se orientovat.“ (Foto © Shutterstock.com.)

Každý rodič ví, jak složitý a problematický je růst dítěte, jak je potřebné dbát na správnou výchovu a vzdělání, což znamená současně vhodné dávkování, správný typ informací a tak podobně. Rodič, škola a vůbec všichni ti, kdo se tak či onak na výchově a vzdělávání dítěte podílí, nesou svůj díl odpovědnosti. Je to řád přírody – mládě je třeba chránit a podporovat, vést je postupně k samostatnosti, aby pak mohlo stát na vlastních nohou nebo letět na vlastních křídlech. Mohli bychom podobně konstatovat,

že vláda země je odpovědná za své občany? Musí je chránit a podporovat, protože svět (ten vnější) je zlý, svůdný a nebezpečný?

Ukazuje to nezměrnou sílu informace. Kdo informace nemá, neví, nezná, ten nerozumí, nemůže chápat v souvislostech, nemůže si dělat vlastní názor, nemůže se orientovat. Na druhou stranu ovšem lze také být informacemi zahlcen; takže stejně důležité jako informace mít je potřebné mít nástroj na jejich třídění a zpracovávání. Je to složité!

Před několika desetiletími nebylo dítěte, které by nevědělo o významu výstřelu z *Aurory*, zatímco dnešní děti zpravidla netuší, že nějaká *Aurora* kdy byla. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

V naší zemi bereme jako samozřejmost základní školní vzdělání, možnosti pokračujícího vzdělávání, bezpočet nejrůznějších zájmových skupin, kroužků a způsobů osobnostního růstu a máme garantovanou prakticky neomezenou svobodu v přístupu k informacím, přičemž ani není obtížné se vzdělávat v kritickém přístupu k nim. Počítáme s tím, že standardem míry vědomostí každého našeho spoluobčana, který má automaticky volební právo, je základní přehled o základních vědomostech z vědních, společenských i historických oblastí. Ovšemže je to relativní, kupříkladu před několika desetiletími nebylo dítěte, které by nevědělo o významu výstřelu z *Aurory*, zatímco dnešní děti zpravidla netuší, že nějaká *Aurora* kdy byla, natož aby dokázaly skrývat smích nad „zázračností“ říjnové revoluce konající se v listopadu. Ale kdo by nevěděl například o Kainovi a Ábelovi, Romulovi a Removi, době středověku, první a druhé světové válce nebo hrůze železné opony? Jsou přece dané informace, které prostě člověk

21. století musí znát, aby rozuměl historii světa, že?

Jenže když poodstoupíme od své kulturní sebestřednosti, věci jsou o hodně barvitější! Vzpomínám si na jeden rozhovor, který jsem před pár lety vedl s občanem Libye. Dotkli jsme se v něm tématu budoucnosti jeho země právě s ohledem na problematiku vzdělání. Zapsal jsem si ten rozhovor:

„Myslíš, že aby se život ve tvé zemi změnil, může tomu nějak přispět vzdělání? Jak chápou lidé třeba literaturu, která se nějakým způsobem dotýká otázek totality, anebo historii, kde vlastně neustále probíhal boj za osvobození člověka?“

„Taková literatura u nás samozřejmě nevychází. A historii znají pouze takovou, která se nás týká.“

„Ale znají lidé ze školy přece historii Evropy a Ameriky, vývoj civilizace na světových kontinentech?“

„My se učíme dějiny arabského světa, a především všechno spojené s koránem.“

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

„Ne, to se ve školách neučí.“

„Moment, přece musí vědět o průmyslové revoluci, světových válkách.“

„Ne.“

„O komunismu, Hitlerovi, holocaustu?“

„Ne. My se učíme dějiny arabského světa, a především všechno spojené s koránem. Představ si, že lidé v naší zemi ví o tvé zemi asi tak málo, jako víš ty o mojí zemi.“

„Ale cožpak je to nezajímá, nechťejí se vzdělat, aby rozuměli světu?“

„Oni mu rozumějí.“

„Ale po svém, bez širších znalostí?“

„No a cožpak je to u vás jiné?“

Vlastně tím ten Arab trefil hřebík na hlavičku. Kolik toho víme my o arabském světě? A jak kvalitní a objektivní přehled mají ti, kdo mají své skálopevné přesvědčení o tom či onom? Zde přicházíme k otázkám míry potřeby vzdělání; jaké množství znalostí informací může zaručit kvalifikovanost a kompetentnost? Anebo jednodušeji – co vlastně je třeba znát? Co je třeba znát, abych mohl být kvalifikovaným a kompetentním k vytváření si názoru a vyjadřování

se k tomu či onomu? A co je třeba znát, abych byl kvalifikovaným a kompetentním k prožívání vlastního života? A je lépe, vhodné nebo potřebné si vzdělávání opatřovat po vlastní ose, anebo spoléhat na druhé, ať už je představují formálně ustanovený vzdělávací systém anebo prostě vnější zdroje informací?

Obečně o významu vzdělávání ve všech jeho oblastech jistě nemáme pochybností. Život bez nejrůznějších forem a způsobů vzdělávání nám nepřipadá myslitelný. Fenomén „vlčích dětí“, tedy dětí, které v raném věku podstoupily takzvanou totální izolaci, je jasným argumentem. Dítě bez lidského kontaktu a tedy bez jakékoliv socializace dosáhne dospělosti a je schopno jen základních úkonů jako lézt po zemi, vyluzovat skřeky, žrát a kálet. Bez vzdělání, byť je v tom nejzákladnějším představovala pouze laskavá ruka rodiče, víc prostě nedokáže.

To vše, co stojí v základech všech úrovní civilizace a kultury, to vše, co nás činí lidmi v našich osobních kontaktech, v našich myšlenkách, radostech, pochybnostech, v našem vjemu neštěstí i štěstí, krátce to vše, čím jsme, má za sebou dramatickou vzdělávací dráhu, která za-

počala okamžikem vstupu do tohoto světa, kdy se nás ujali druzí lidé, a která v celkovém smyslu započala kdysi na úsvitu lidských dějin, kdy si člověk prvně začal uvědomovat sebe sama.

Když uvažujeme o smyslu a účelu vzdělávání, patří sem doslova všechno, co náš život jakkoliv formovalo. A co formovalo celý svět se vši jeho historií, protože to, co formovalo nás osobně, je „ochvěvem“ myriády předchozích „ochvěvů“ v myriádě zástupů lidských generací. Zde nutno začít rozlišovat, protože vzdělávání má ve skutečnosti tolik významů a praktických rovin uvažování, kolik lidí o něm bude přemýšlet a nějak si je třídit. Vezměme si za příklad krásně vystiženou karikaturu vzdělání v podobě učnosti, jak ji ztvárnil Jan Amos Komenský:

„I vejdemo dále do brány, a vidím, an každý ten strážný, jednoho neb více jich na práci vezma a s nim se veda, do uší mu cos dmýchá, oči protírá, nos a chřípě vyparuje, jazyk vytahuje a obracuje, ruce a prsty skládá a rozkládá, a nevím co víc nedělá. Někteří se i hlav provrtovávají a cos nalévají pokoušeli. Nad čímž tlumočník zděšeného mne vida: ‚Nediv se,‘ řekl; ‚učení ruce, jazyk, oči, uši, mozek a všechny vnitřní i zevnitřní smysly jinakší než hloupý lidu obor míti musejí; protož se tu přeformovávají, a to bez práce a odpornosti býti nemůž.‘ V tom pohledím a spatřím, jak neboží mnoho od toho přeformování dávatí museli. [...] Což někteří vidouc, dřív než se jim dali, jen do brány nahlédnouc, coufali; jiní, formovatelům těm z rukou se vydrouc, zutíkali tolikéž. Menší jich počet dotrval, až na prostranno puštění; až i já také, do toho stavu chut maje, formací tu sem, ač ne bez nesnadností a trpkostí, vystál. [...]

Z brány když vycházíme, vidím, že každému tomu ponabroušenému cejch dávají, po němž by, že mezi učence přináleží, poznán býti mohl: kalamář za pás, za ucho péro a do ruky prázdnou knihu k shledávání umění. I dostal sem toho také. [...]

I uvede mne na nějaký rynek, a aj, tu oblakové študentů, mistrů, doktorů, kněží, mládenců i šedivců! Z nichž někteří po hromadách se drželi, spolu rozmlouvajíc i disputujíc; jiní se do koutů tiskli, jiným z očí. Někteří (což sem dobře vyšetřil, ale sem jim toho tam mluvit nesměl) měli oči a neměli jazyka; jiní měli

„Komenského satirický pohled na vzdělání je vlastně stále velmi aktuální.“ (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

jazyk a neměli oči; někteří toliko uši, bez očí a jazyka etc. [...]“¹

Komenského satirický pohled na vzdělání je vlastně stále velmi aktuální. Cožpak nemáme vlastní zkušenosti se setkáním s někým, kdo, byť velmi vzdělaný, měl oči, ale jako by mluvit neuměl; nebo uměl mluvit, ale jako by soucit neměl? Zkrátka vzdělání, ať už jakéhokoliv druhu a směru, je vždy zcela a naprosto relativní; a čím více víme, tím více jsme si vědomi, co vše ještě nevíme. Ale to už si všiml kdysi Sokrates...

Seděli jsme jednou s přáteli, se kterými jsem tehdy sdílel urputné zápolení o vstup do stavu „ponabroušených učenců“ na chicagském univerzitním semináři, a přišla řeč na význam znalosti cizích jazyků. „Obdivuji tě, jak ses naučil anglicky, to já takhle dobře česky neumím,“ řekl mi jeden. A druhý řekl: „Jó vedle na oboru biblické archeologie nepotkáte nikoho ze studentů, který by neuměl jazyků deset.“

1 Jan Amos Komenský, *Labyrint světa a ráj srdce*, kapitola X, odstavec 3–5, Praha: SPN 1955, s. 38–39.

Občas si na ten rozhovor vzpomenu. Co všechno by bylo dobré znát? Kolik jazyků, kolik vědomostí ze všech vědních oblastí bych si měl osvojit, abych se mohl cítit kompetentní k vytvoření názoru a vyřknutí stanoviska, aniž bych měl pocit, že mám oči a nemám uši, jazyk, srdce, duši nebo svědomí?

Na tom zmíněném chicagském semináři jsem pracoval jako asistent ředitele knihovny. Když jsem procházel dlouhými chodbami a zařazoval knihy, cítil jsem setrvalý úžas. Úžas a obdiv – k autorům všech těch spisů uložených ve všech patrech knihovny, které kdybych začal číst, tak je do smrti stejně zdaleka nepřečtu. Jak ohromující je míra toho všeho, co můžeme brát jako porozumění, pochopení, vzdělání, tedy dosažené úrovně znalosti světa?

Vzdělání – jak široký a mnohohrstevnatý je to pojem! Unitářská tradice si je toho dobře vědoma, a proto, na rozdíl od běžného přístupu doktrinálně založených náboženství, duchovních směrů a filozofií, se vyhýbá jak zjednodušování na straně jedné (například v ochotě vnímat svět jako paradoxní, čili ne zcela logicky čitelný), tak přílišnému komplikování (například v neochotě neúprosně toužit po „zčernobílování“ dějů světa a vesmíru) na straně druhé. Proto v unitářském přístupu k poznání, a vzdělání jako cestě k němu, nacházíme tak často výchozí bod nikoliv v apriorních textech, interpretujících mytické události, nedotknutelnost určitých osobností a tak podobně, ale v existencionálním východisku ze sebe sama. V tom smyslu každý můžeme kdykoliv spočinout v okamžiku procitnutí, zastavit se v toku žití, protkaného nutkavým proudem daností, a navrátit se k počátku, tedy stavu pomyslné intelektuální beztíže, nezátíženosti vším tím, co představuje současné vrcholy poznání. O takovém východisku píše francouzský filozof Étienne Bonnot de Condillac:

„Par. 1. Ať se pozvedneme, řečeno metaforicky, až do nebes; ať sestoupíme do propastí, naprosto nevyjdeme sami ze sebe a to, co pozorujeme, je pouze naším myšlením. Ať jsou naše poznatky jakékoli, chceme-li dospět k jejich původu, přijdeme nakonec k první jednoduché myšlence, jež byla předmětem druhé, ta pak třetí a tak dále. Chceme-li znát pojmy,

jež máme o věcech, je třeba objasnit tento řád myšlenek.

Par. 2. Tázat se po přirozenosti našich myšlenek by bylo zbytečné. Že postrádáme jakéhokoli prostředku pro toto zkoumání, o tom nás může přesvědčit první úvaha o nás samých. Cítíme naše myšlení a dokonale je odlišujeme ode všeho, co jím není; rozlišujeme dokonce všechny myšlenky jedny od druhých; a to nám stačí. Vycházíme-li odsud, vycházíme z věci, kterou známe tak jasně, že nás nemůže uvést do žádného omylu.

Par. 3. Nazírejme člověka v prvním okamžiku jeho existence. Jeho duše zakouší nejprve různé počitky jako světlo, barvy, bolest, slast, pohyb, klid; takové jsou jeho první myšlenky.

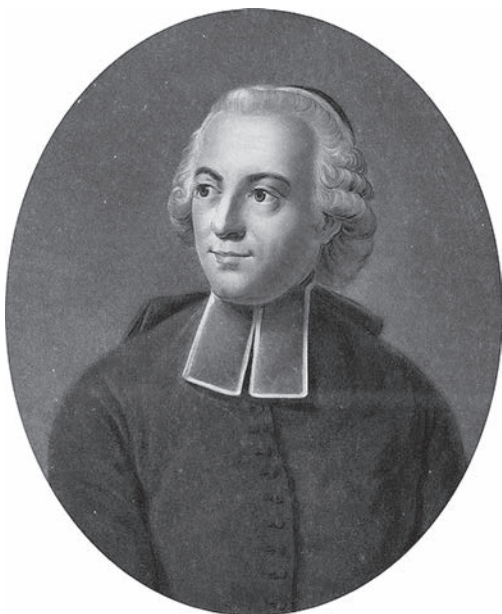
Par. 4. Sledujme ho ve chvíli, kdy začíná uvažovat o tom, co v něm počitky navozují; uvidíme ho vytvářet si pojmy o různých činnostech duše, jako pozorovat, představovat; takové jsou jeho druhé myšlenky.

Takže podle toho, jak na nás vnější předměty působí, obdržíme různé ideje skrze smysly; a podle toho, jak uvažujeme o činnosti, vyvolané v naší duši počitky, nabýváme všech idejí, jež bychom nemohli obdržet z vnějších věcí.²

Ohromnou měrou jsme ovlivňováni naším okolím, které nás formuje bez ohledu na naši vůli od prvního okamžiku naší existence. A přece nejsme pouhým odlitkem, výliskem, existenční hroudou vypadlou z formy vzdělávání všemi kulturními i nekulturními prostředky. V našem životě se projevuje svobodná vůle, schopnost sebeurčení, touha po sebeuskutečnění. To jsou pak části motoru bytí, které nás vedou životem. Ano, člověk je aktivním a tvůrčím subjektem, který poutí v čase, jenž je mu vymezen a určen, či spíše darován, v napětí vůči danosti forem, které na něj tlačí, odlévají a lisují jej, sebe sama nachází, definuje a určuje v průběhu celé té pouti.

Z hlediska vzdělávání jako způsobu vlivu společnosti na člověka má pak jedinec možnost, příležitost a vlastně i povinnost se vůči

2 Étienne Bonnot de Condillac, *Esaj o původu lidského poznání*, Praha: Academia 1974, s. 35.

„Ať se pozvedneme, řečeno metaforicky, až do nebes; ať sestoupíme do propastí, naprosto nevyjdeme sami ze sebe a to, co pozorujeme, je pouze naším myšlením.“ (Étienne Bonnot de Condillac, 1714–1780.) (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

tomu vlivu vymezit, mít jej takříkajíc pod kontrolou. A současně mít pod kontrolou míru a způsob vlastních cest, kterými se vzdělává, které jsou jeho tvůrčím způsobem osobnostního růstu.

Vzdělání, ať už jakéhokoliv druhu, se skládá z informace, z množství informačních podnětů, které vstřebáváme. Jsou informace, které potřebujeme, můžeme využít, jsou nám prospěšné. A jsou informace, které nepotřebujeme, které jsou zbytečné nebo škodlivé. Člověk postmoderně socializovaný nemusí vědět, jak přežít v divoké přírodě, jak porazit strom a zasít obilí. Člověk přírodní nemusí umět aktualizovat aplikace v telefonu nebo číst v jízdním řádu

MHD. Středoevropan nemusí znát historii a komunální problematiku života místních obyvatel v nigerijském Gwaraji a – jakkoliv se nám to může zdát zvláštní – obyvatelé Gwaraji nemusí chápat humorný rozměr toho, že se nějaká říjnová revoluce konala v listopadu nebo že jiné revoluci se říká sametová.

Z toho vyplývá odpovědnost – za informace, které jsme ochotni vstřebávat, které svou občanskou angažovaností umožňujeme médiím své země nám předkládat, abychom je mohli či nemuseli vstřebávat. A pak samozřejmě i za to, jak o své vůli, podle svých potřeb informace vyhledáváme a zpracováváme, a to každodenně i „každochvilně“, neboť informace v podobě podnětů k nám proudí prakticky neustále.

Tak jako „vlčí dítě“ může trpět totální izolací, když k němu informace neproudí, tak člověk může trpět opakem, tedy totální indoktrinací. To když lidé nejsou angažovaní, nestarají se, nepřemýšlejí, nechají se vláčet informacemi, a tedy těmi, kdo je shromažďují, případně upravují a šíří určitým způsobem. Ano, vzdělávání má svůj protiklad v extrémech, tedy zneužití, manipulaci s informacemi.

Zde už se opět vracíme k unitářské tradici, která důrazně staví svou identitu právě na principu osobní odpovědnosti ve všech ohledech. Unitářství se přezdívá tvůrčí náboženství a jako takové je prakticky postavené na pokračujícím vzdělávání. Mohou to být konkrétní duchovní nauky, může to být určitá duchovní praxe, ale tvůrčí náboženství obnáší především určitý typ postoje – otevřenost, ochotu sdílet a také zájem o druhé, ať už to je někdo vedle mne nebo neznámý na druhém konci světa.

Anebo také můžeme říci, že vzdělávání v unitářském duchu je ten typ postoje, když spočineš v okamžiku procitnutí, zastavíš se v toku žití na pomyslném prahu věčnosti. Pak při návratu do světa bytí z toho prožitku něco odvedíš a nějak se dál chováš.

Organizované systematické vzdělávání českých unitářů

Stručný přehled vývoje

Kristýna Ledererová Kolajová

Vzdělávání a výchova hrají v životě důležitou roli, ovšem ne vždy a ne všude tomu tak bývalo v oblasti náboženství. Unitářství bylo v tomto ohledu od svých počátků jak se říká bílou vránou, protože již od svých reformačních kořenů v 15. století kladl tento takzvaný „třetí proud“¹ v náboženství zásadní důraz na vzdělávání, poznávání a samostatný úsudek svých věřících a sympatizantů. A posuneme-li se v čase o téměř šest set let, do doby, kdy byla na počátku 20. století v Praze ustavena Společnost svobodného bratrství, která se k odkazu raně novověké reformace hrdě hlásila, zjistíme, že na význam vzdělání nahlížela v principu úplně stejně: Jako na naprosto nezbytnou součást osobního rozvoje jedince, a to i v oblasti duchovní. Norbert Fabian Čapek, její zakladatel, byl v tomto svým sestrám a bratrům obrovským osobním příkladem a vzorem.

Náboženství, aby bylo dobré a bylo člověku přínosem, muselo podle Čapka jít s člověkem stejnou vývojovou cestou: „Dle zákona vývoje všechno, co s člověkem neroste, ho zdržuje. Nový život hledá nové formy a musíme je hledat i my. Hledali je naši předkové, čeští bratři, a co našli, stalo se naší chloubou před celým světem. Přitom vždy po lepších věcech se doptávali a posly do světa vysílali, zdali by se někde něco lepšího našlo. [...] Proč bychom tedy my jako raci lezli zpět a zaváděli a obnovovali u nás, co jinde bylo lidmi i vědou opuštěno? Při stavbě nové budovy je ze všeho třeba brát to nejlepší.“² A dodává: „Náboženství nebud' nám nedělním přívěskem, nejméně už brzdou svobodného bádání, ale budiž posvěcením všeho, co člověk podniká, dávejž smysl a směr jeho obrodným snahám.“³ V brožurce *Domysleme své osvobození* zase uvádí, že když je a vždy bylo učenosti a moudrosti potřeba k činnosti organizační, literární i obranné, jak by jen náboženství mohlo být výjimkou?⁴

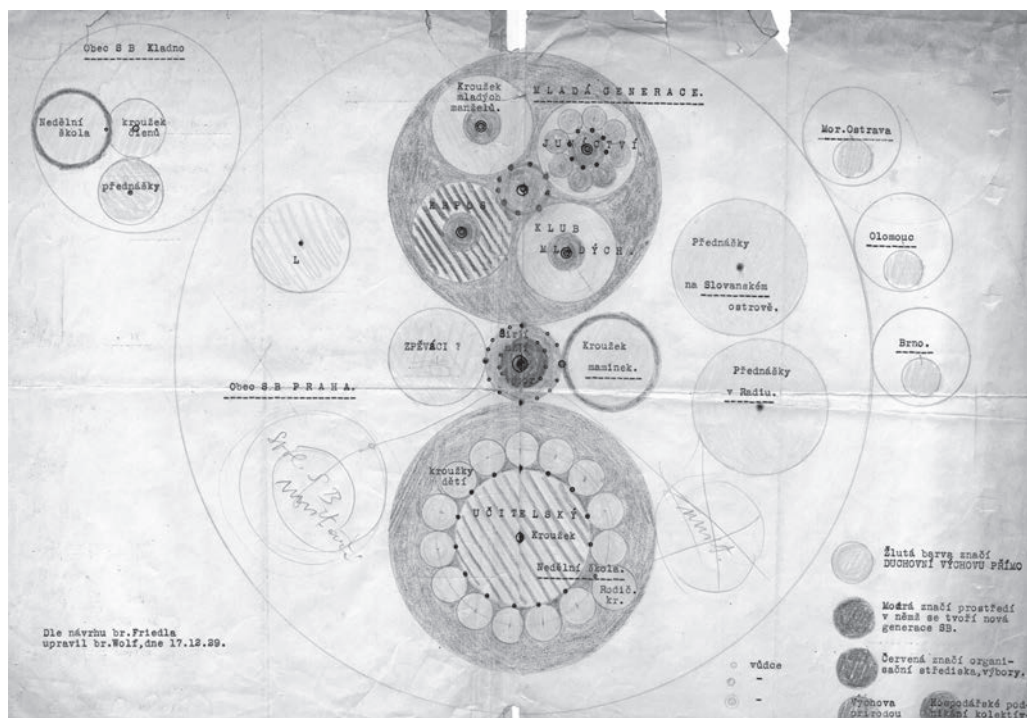
I jen z těchto drobných ukázek z nejranějších textů, co Čapek psal na podporu rozvoje právě se rodícího českého unitářství je jasné, že systematické celoživotní vzdělávání je jedním z pilířů, na nichž tato naše víra stojí a z nichž roste. Ve svobodném bratrství nikdy nezůstávalo u teoretizování a pouhých, byť ušlechtilých slov. Proto se vedení nové organizace hned od prvních měsíců její existence zaměřovalo i na to, jaké příležitosti k rozšíření a prohlubování vzdělání lze jeho členům a příznivcům nabízet. Během uplynulých sto let historie českého unitářství se v této oblasti zrodilo mnoho projektů, které stojí za to si i dnes připomínat a nechat se jimi inspirovat. Pochopitelně se určité z nich přežily, jiné vzdělávací aktivity, jež ve své době Unitaria nabízela zcela exkluzivně, jsou dnes už běžně dostupné všem, ale některé byly skutečně nadčasové a lze z nich čerpat dosud. Pestrost a šíře vzdělávání, které naše společnost během století svým členům nabízela, je úctyhodná. Pojdme si nyní udělat krátký přehled jednotlivých oblastí a vzdělávacích projektů, které jsme usku-

1 Označení užívané ve smyslu třetí jako nejsvobodnější (nebo v pojetí reformace nejradikálnější) v kontextu katolictví a protestantství, které z hlediska reformace zůstalo tak trochu na půli cesty.

2 Norbert Fabian Čapek, *Cestou k obrodě*, Praha: vlastním nákladem 1921, s. 41n.

3 Tamtéž, s. 69.

4 Norbert Fabian Čapek, *Domysleme své osvobození*, Kazatelna Svobodného bratrství 8, Praha: N. F. Čapek 1925, s. 5.

Takto vytvořil v roce 1929 bratr Jiří Wolf schéma výchovných aktivit ve Svobodném bratrství. Dělí je na Duchovní výchovu přímo, výchovu mladé generace, výchovná střediska (coś jako centrály, v nichž je výchova koncepčně připravována), výchovu přírodou a výchovu praktickou (ta se týká kolektivního hospodaření, podnikání a podobně). (Všechny fotografie pocházejí z archivu NSČU.)

Děti – položení stabilních základů pro budoucnost hnutí

NEDĚLNÍ ŠKOLA

Čapek velmi dobře věděl, že jeho vize může být úspěšná, jen pokud bude postavena na nejmladších generacích. Proto se jejich všestranné výchově po celý život neúnavně a promyšleně věnoval. Práce s dětmi a mládeží u něj byla jednou z nedůležitějších povinností. Nelze se proto divit, že nedělní škola se po duchovních shromážděních a přednáškách stala nejstarším (a troufám si říci i nejvýznamnějším) vzdělávacím projektem českého unitářství. Její založení následovalo rok po ustavení Společnosti Svobodného bratrství a předcházelo mu mnoho práce, zejména s hledáním a alespoň základním vyškolením bratrů a sester, kteří by pro školu pracovali. Samotná nedělní škola pak byla oficiálně otevřena v září roku 1923 a zájem rodičů předčil

očekávání jejích zakladatelů: „Na dvě stě dětí přišlo poprvé do shromáždění. Učitelé, většinou neodborníci, byli překvapenější než děti samy. Mohu říci, že mnozí měli i strach, jak budou učit. Ale bratr Čapek je dobře vyzbrojil a řekl: Hlavně budete-li mít děti rádi, vše ostatní bude snadné.“⁵ Takto vzpomíná na její první dny jeden z přímých účastníků.

Děti měly možnost navštěvovat nedělní školu již od tří let věku. Vyučování se konalo vždy o nedělích v časovém souběhu s hlavním shromážděním a nepředstavujeme si ji jako místo, kde je třeba sedět s rukama za zády a opakovat nějaké texty. Naopak, unitářská škola byla moderním vzdělávacím projektem založeným na pohybové výchově, ale i vedení k vnitřnímu ztišení a meditacím, na tvořivých činnostech jako zpěv, recitace, dramatické dovednosti a zejména na zdravém rozvoji dětské psychiky.

5 Ze vzpomínek na začátky SB, *Cesty a cíle*, roč. 10, 1932, s. 97.

Učitelé nedělní školy s názvy kroužků, které vedou, 20. léta 20. století.

Učitelé a děti nedělní školy na Slovanském ostrově na začátku školního roku 1929–1930.

Učitelé nedělní školy na začátku školního roku 1929–1930.

Netrvalo dlouho a unitářské děti si samy řekly o to, že chtějí svou školu zkusit zčásti organizovat, a tak od roku 1929 existovalo k dospělému vedení i dětské vedení nedělní školy, určitá samospráva, do níž si děti volily své spolužáky. To rozvíjelo vztah k zodpovědnosti a posilovalo samostatnost od nejmenších. Děti měly na starosti třeba pravidelné větrání prostor, aby se jim dobře dýchalo, jiné dbaly v roli „organizátorů“ o pořádek v sálech, děvčata upravovala přednáškové stoly.

Sám Čapek se dětem věnoval každé úterý: „Měří je, posuzuje typologicky a dává matkám pokyny ohledně jejich výchovy. Výsledek bude prozkoumán a vše zařízeno tak, aby nabyté poznatky sloužily k dalšímu zhodnocení výchovy jednotlivých dětí.“⁶ Od podzimu 1929 pak zkusil Čapek děti rozdělit do zvláštních skupin podle vloh a povahových sklonů, ovšem toto dělení se neujalo, škola se záhy vrátila k dělení podle věku.

Nedělní škola nezapomínala ani na práci s rodiči. Pro jejich lepší informovanost byly v říjnu 1927 vydány takzvané Výchovné cíle

Děti nedělní školy na výletě v Šárce, rok 1933.

6 Cesty a cíle, roč. 7, 1929, č. 10, s. 79.

Besídka dětí nedělní školy, druhá polovina 30. let 20. století, zhruba uprostřed v první řadě sedí N. F. Čapek.

nedělní školy s učebním plánem pro novou sezonu a od začátku školního roku 1930 byl zahájen také rodičovský kroužek (kvůli sladění výchovných postupů školy a rodiny), z něž se stal pravidelný doplněk nedělní školy i v dalších letech.⁷ Zájemců o něj přibývalo, probíhal v neděli, vedený Václavem Žižkou. Po roce existence se rodiče se usnuli, že budou tyto rozhovory s ním rozmnožovat tiskem a založili si na to vlastní propagační fond (podle pravidla, že všechny podniky NSČU musí být hospodářsky soběstačné).

Pro děti nedělní školy vydávalo ústředí organizace s malými přestávkami časopis *Úsměv*. Ve vedení školy se v prvních letech kromě N. F. Čapka nejvíce angažovali Jiří Wolf, manželé Žižkovi a Jiří Šaroch (později zemský účetní rada); Jiří Wolf dokonce pro každé z dětí vytvářel několik let po sobě takzvaný Týdeníček Svobodného bratrství, kalendářík, který dostávaly děti v lednu pro nadcházející rok včetně návodu k jeho používání. Obsahoval i místo na vpisování či vlepování každotýdenní sugesce (což dokládá, že Čapek pracoval s malými i dospělými členy

v jádru stejně).⁸ Škola pořádala čas od času také vzdělávací akce mimo Unitarii, výlety do přírody nebo různé exkurze (jako příklad uvedme návštěvu radlické mlékárny v únoru roku 1935).

Děti měly i své slavnosti. Od prvního roku existence nedělní školy byl tou největší v roce takzvaný Dětský den, který byl organizován pravidelně na Tři krále, 6. ledna. Jednalo se o „povánoční veselici“, jak ji unitaři nazývali, spojenou s rozdáváním dárků. Ty byly vybírány nejen s ohledem na to, co děti potěší, ale i na to, co jim pomůže v rozvoji: postupně tak dostaly v jednotlivých letech vlastní šálek, lžičku s monogramem SB, skleničku, talířek, ubrousek v malovaném kroužku, zápisníček, plnicí pero se zlatým nápisem Vždy s úsměvem a podobně. (Roku 1934, v době hospodářské krize, kdy nebylo nikde peněz nazbyt, vyrobili učitelé pro každé dítě krásné památkové album se společnou fotografií.)

K lednovým oslavám záhy přibyla slavnost mikulášská, z níž se také stala každoroční tradice, a od 5. května 1935 z podnětu Jaroslava Šímy pak Jarní dětský den. Program těchto slavností připravovaly zčásti děti samy (pod

7 *Cesty a cíle*, roč. 8, 1930, s. 29; roč. 9, 1931, s. 48.

8 *Cesty a cíle*, roč. 7, 1929, č. 1, s. 7.

Květinová slavnost dětí nedělní školy v roce 1944 v Čapkově sále, dospělí ve druhé řadě jsou učitelé nedělní školy. Zleva Miloš Mikota a sestry Marešová a Sluková.

Kroužky nedělní školy Miloše Mikoty a Antonie Slukové (Květinky), rok 1944.

**Nedělní škola
na výletě ve Vraném
nad Vltavou,
rok 1949.**

vedením svých učitelů, každý kroužek něco) a zčásti se na nich podílel Klub mladých či později Mládež českých unitářů (viz dále v textu). Také nebývalo jednoduché najít prostory, kam by se všechny děti nedělní školy na tyto slavnosti vešly: využívali jsme Měšťanskou besedu, Heinovku i Střelecký ostrov (ten jen jednou, byl příliš malý), teprve po roce 1932 a po dokončení novostavby v Anenské získaly všechny akce nedělní školy své stálé sídlo. Dne 6. ledna 1933 slavily děti poprvé ve „svém“, v sále Charlotty Masarykové!⁹

Děti byly ve škole rozděleny do takzvaných kroužků podle věku, v některých kategoriích bylo kroužků více. Ideálně neměl počet dětí v kroužku převyšovat deset, ale pro obrovský zájem dětí (a jejich rodičů, pochopitelně) se nedělní škola pravidelně potýkala s nedostatkem učitelů a někdy se i stalo, že bylo v jednom kroužku dočasně osmdesát dětí (to popisují situaci ze září 1928).¹⁰ Průměrně fungovalo v nedělní škole šestnáct až osmnáct kroužků ve čtyřech věkových kategoriích od tří do čtrnácti let a registrováno bylo mezi

dvě stě padesátí až třemi sty dětmi, přičemž okolo sto čtyřiceti dětí byla každonedělní účast. Od září roku 1927 pak byla nově zavedena vždy první neděle namísto jednotlivých kroužků společná dětská shromáždění a v tomtéž roce vznikl také nově kroužek dospívajících dívek a hochů vedený Čapkem.

Do konce roku 1932 oficiálně vedl celou školu N. F. Čapek, od roku 1933 pak její vedení převzal Karel Hašpl. Unitaria se snažila kroužky organizovat tak, aby se učitelé mohli co nejvíc věnovat jednotlivcům. V roce 1936 pro školu pracovalo (dobrovolnický!) už dvacet šest učitelů a učitelský sbor pod Hašplovým vedením dokončil přípravu tříleté učební látky pro nové odbočky nedělní školy mimo Prahu (tato skripta ale bohužel nebyla vydána na tiskem, jen strojopisně rozmnožována).¹¹

ODBOČKY NEDĚLNÍ ŠKOLY

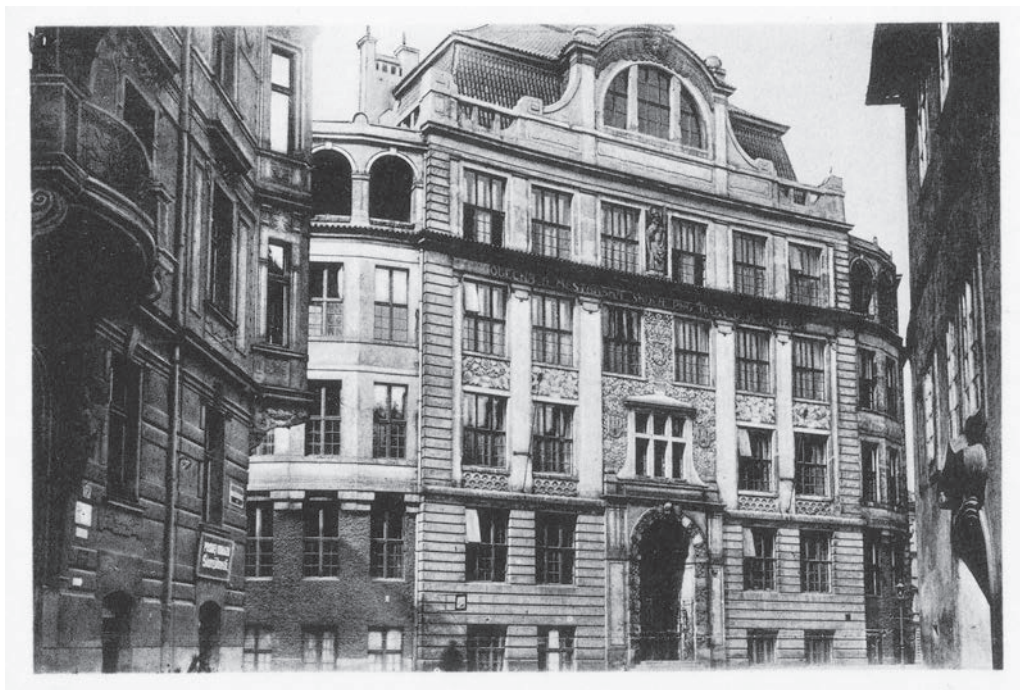
První odbočka byla založena Václavem Žižkou v roce 1927 v Nymburce, kam Žižka již předtím pravidelně dojížděl a kde vedl shromáždění,¹² a od roku 1929 fungovala další v Kladně, kde ji

9 *Cesty a cíle*, roč. 11, 1933, s. 30.

10 *Cesty a cíle*, roč. 6, 1928, s. 203.

11 Jaroslav Šíma: Druhý sněm československých unitářů, *Cesty a cíle*, roč. 13, 1935, s. 45.

12 *Cesty a cíle*, roč. 5, 1927, s. 62.

Škola u sv. Vojtěcha ve Vojtěšské ulici na Praze 2, kde naši duchovní vyučovali unitářské náboženství od roku 1935, nejprve Jaroslav Šíma, později Miloš Mikota (v letech 1941–1944).

vedla Olga Baštová,¹³ jež sama vyrostla v pražské nedělní škole. Zajímavý a chvályhodný počín se podařil další aktivní unitářce, Ludmile Havelkové, bývalé učitelce nedělní školy, která v září roku 1935 zkusila na Smíchově zřídit odbočku nedělní školy pro děti, mezi nimiž do té doby působila jako sociální pracovnice: pro takové, citujme z našich interních pramenů, „které by do naší nechodily, ač potřebují podepřít více duchovně a mravně než hmotně“. Zdejší odbor sociální péče jim poskytl místnosti a během půl roku se zde počet dětí rozrostl z patnácti na padesát osm. Unitaria si od zdejší odbočky neslibovala velké výsledky, úspěchem bylo již to, že děti zajímá „učit se dívat po unitářsku na život a svět“.¹⁴ V roce 1936 se zdejší děti účastnily i Květinové slavnosti a mikulášské besídky hlavní nedělní školy, což bylo velkým úspěchem tohoto projektu. Jako další v pořadí začínala s nedělní školou odbočka v Plzni, ale ta

již na základě možnosti učit unitářské náboženství oficiálně na školách, čemuž je věnován samostatný blok textu níže, a pak také odbočka v Brně.

Unitářské nedělní školy¹⁵ pokračovaly v pražské Unitarii i ve všech těchto dalších místech až do nuceného rušení novými státními nařízeními v roce 1951 a od té doby nebyly nikdy obnoveny. Naše náboženská společnost tak přišla o klíčovou možnost rozvíjet práci s dětmi, což nám dnes palčivě chybí.

VYUČOVÁNÍ UNITÁŘSKÉHO NÁBOŽENSTVÍ NA ŠKOLÁCH

V době první republiky bylo ještě běžné, že děti, jimž rodiče při zápisu do školní docházky uvedli příslušnost k nějaké stávající církvi, navštěvovaly jako součást výuky i náboženství, pokud ona církev, k níž se hlásily, měla

13 *Cesty a cíle*, roč. 8, 1930, s. 64.

14 Archiv NSČU, zpráva o činnosti a hospodaření NSČU za rok 1936.

15 Další informace je možné najít v: Kristýna Ledarová Kolajová, Co byla unitářská nedělní škola?, *Tvůrčí život*, roč. 3, 2014, č. 1, s. 40–45.

oprávnění náboženství vyučovat. Unitářům, kteří o registraci jako náboženská společnost požádali až několik let po svém vzniku, se podařilo oprávnění vyučovat unitářství na státních školách získat zejména zásluhou Jaroslava Šímy od září 1935 (osnovy schvalovalo ministerstvo školství a národní osvěty). Jako vyučující byli nejprve odsouhlaseni právě Šíma a Bohdana Hašplová, o rok později k nim přibyl Karel Hašpl. Výuka obnášela jednu hodinu týdně, a k tomu, aby bylo možné ji na té které škole vykonávat, bylo potřeba, aby se zde k unitářství hlásilo nejméně deset dětí. V roce 1935 se to podařilo na čtyřech základních školách (ve Vojtěšské ulici na Praze 2, ve škole na Vinohradském náměstí, v Karlíně na Jungmannově náměstí a ve Sládkově ulici na Praze 8). Ze středních škol to bylo pouze na Akademickém gymnáziu Na Příkopě.¹⁶ Do těchto škol mohly na hodiny náboženství docházet i unitářské děti z jiných škol, pokud byly svými rodiči přihlášeny k vyznání „čs. unitáři“. Společnost proto opakovaně ve svém časopise vyzývala rodiče, aby při zápisu dítěte do školy kolonku vyznání vyplňovali a také aby ji vyplnili správně. Pak byla šance, že se podaří dosáhnout oficiální výuky i někde mimo Prahu, což se podařilo v roce 1936 v Plzni. Unitářská nedělní škola pak byla nadále určena především unitářským dětem, které ji nemohly mít na své škole, a také dětem, které nebyly oficiálně unitářského vyznání.

A jak výuka probíhala? O tom máme jen stručnou, nicméně výstižnou zprávu Jaroslava Šímy: „Dětem škol obecných podává se to, čemu mohou rozumět a co jim upravuje cestu k ušlechtilému lidství a harmonické osobnosti.“ Na gymnáziu se pak výuka unitářství nejvíce blížila komparativním dějinám náboženství.

Výuka unitářství na školách byla výrazně umenšena po odchodu Šímy z vedení NSČU v roce 1945. K radikálnímu omezení a postupnému zániku výuky náboženství na školách ovšem záhy docházelo v celé zemi, to po přijetí nové ústavy v květnu 1948.

Mládež – rozhodující pomoc pro zajišťování všech aktivit NSČU

Mezi aktivity s výrazně vzdělávacím charakterem v českém unitářství patřila po několik desetiletí organizace mládeže. Mladé lidi s potenciálem pro rozvoj organizovaného svobodomyšlného náboženského hnutí Čapek od počátku svého působení v Praze přitahoval. Snad to působilo jeho charisma, životní dílo, osobní příklad nebo to, jak (sám stále duchem mlád) dokázal výrazně mladším naslouchat a jak jim takřka „na míru“ otevíral příležitosti k růstu, nebo spíš kombinace všech těchto faktorů – dnes těžko říct. Každopádně se mu skvěle dařilo dospívající a čerstvě dospělé hochy i dívky podněcovat k nezištné službě ideálu i společnosti a k samostatné práci na všestranném osobním rozvoji. V tom byl v českém unitářství nezastupitelný, nenahraditelný.

KLUB MLADÝCH

První z organizací, v nichž se sdružovali mladí unitáři, byl od roku 1926 takzvaný Klub mladých. „V klubu scházejí se mladí lidé ve snaze prohloubiti své vzdělání a myšlení, s úsilím o vypěstění své osobnosti, aby mohli jako budoucí vůdcové platně přispět k rozšíření SB.“¹⁷ Klub mladých měl své schůzky pravidelně každý pátek v Dlouhé ulici č. 49, kde mimo jiné Čapkoví tehdy bydleli a tyto prostory sloužily zároveň jako kancelář Svobodného bratrství. Převažující náplní těchto večerů byly přednášky s debátami („vyhraňují myšlení a seznamují s myšlenkovými proudy a problémy současnosti“),¹⁸ ale Klub organizoval i jiné typy akcí, třeba zábavné: snad nejznámější z těchto raných dob je Veselý večer (s převleky) uspořádaný v březnu roku 1927. Vrátime-li se ovšem k tématu vzdělávání, musíme uvést několikaměsíční řečnický seminář, který na žádost Klubu vedl Čapek – založili si vlastní knihovnu s čítárnou, vydávali strojopisný měsíčník Pionýr, vedli pravidelné kurzy sebezpoznání, anglické konverzace pro začátečníky i pokročilé (hrdě prohlašovali, že Klub je schopen korespondovat v osmi jazycích) a za-

¹⁶ Jaroslav Šíma, Vyučování náboženství na školách, *Cesty a cíle*, roč. 14, 1936, s. 77n.

¹⁷ *Cesty a cíle*, roč. 7, 1929, č. 3, s. 23.

¹⁸ Tamtéž.

Mládež Svobodného bratrství v Dlouhé při práci, 8. listopadu 1925.

ložili vlastní zahraniční odbor, který navazoval kontakty s mládeží liberálních náboženských směrů v cizině. Pro širší veřejnost pořádávali v neděli nepravidelně cestopisné přednášky se „světelnými obrazy“ (předpokládám, že se jedná o promítání diapositivů) v Klementinu, pro unitáře pak i večery poezie, například k dílu Otokara Březiny.

Klub se také velmi aktivně podílel na přípravě výstavy k pěti letům působení Svobodného bratrství (konala se od 17. listopadu 1928 ve čtyřech právě upravených místnostech v novém ústředí v Karlově ulici). Zde ostatně Klub poprvé našel prostory, kam se jakžtakž se svými programy vešel, na páteční diskuse chodilo mezi třiceti až čtyřiceti účastníky.¹⁹ V této fázi vývoje nového hnutí také Klub mladých pomáhal se šířením povědomí o unitářství mimo Prahu: konali zájezdy do venkovských míst, „aby tam zaseli símě dobrých myšlenek“. Celý Klub měl ve 20. letech na starosti bratr Jiří Wolf.

MLADÁ GENERACE (MLÁDEŽ ČESKOSLOVENSKÝCH UNITÁŘŮ)

Po vzniku Náboženské společnosti českých unitářů se Klub reorganizoval na Mladou generaci (a o necelé tři roky později přejmenoval na Mládež československých unitářů). Počet členů se takřka zdvojnásobil, v roce 1930 se osmdesát mladých unitářů organizovalo ve čtyřech tematicky různě zaměřených kroužcích: Kroužek A byl orientován především na mravní a tělesnou výchovu a pobyty v přírodě, ale sami o sobě říkali, že se liší od skautingu – a to zejména v cílech a metodách, cílem kroužku měl být lepší člověk a lepší společnost. Kroužek B se věnoval zejména pořádání diskusí a „poučných podniků“, sledoval současný život a problémy doby. Cílem bylo přispívat k duševnímu a duchovnímu rozvoji. Kroužek C „sledoval zájmy podnikatelské“ a D byl pro mladé manžele.

Do poloviny 30. let existovalo z hlediska věku určité prázdné místo mezi posledním kroužkem nedělní školy (čtrnáctiletí) a Mla-

19 *Cesty a cíle*, roč. 7, 1929, č. 6, s. 47.

Živé obrazy, divadelně-taneční představení, které secvičila a předvedla mládež ve sklepě domu v Karlově ulici 8 v roce 1930.

dou generací, v níž byli členové již o něco starší. Proto v rámci nedělní školy vznikl v roce 1935 ještě určitý „překlenovací“ kroužek mládeže, vedený Hašplem, pro hochy i dívky ve věku šestnáct až devatenáct let, v němž byly probírány základní principy unitářského náboženství, ale jeho smyslem bylo i pomáhat přechodu do dospělosti. Část programů pak pro ně vedla Bohdana Hašplová – speciálně pro dívky (rodinná výchova, estetika...) – a část pro hochy vedl Jaroslav Šíma. Tito mladí unitáři pak pomáhali v NSČU i s administrativou a organizováním úterních přednášek či nedělních shromáždění a z nich se profilovaly budoucí vůdčí osobnosti jako Karel Pelant, Miroslav Starosta, Vladimír Vrána nebo Dušan Kafka.²⁰

LETNÍ ŠKOLY

Mladým unitářům, mezi nimiž byli od počátku velmi aktivní i někteří přívrženci woodcraftu

Oslava čtyřicátých narozenin Karla Hašpla s mládeží v Arkoně v roce 1944.

²⁰ Podrobněji o mládeži viz: Kristýna Ledererová Kolajová, *Mládež československých unitářů, Tvůrčí život*, roč. 3, 2014, č. 2, s. 44–53.

Mládež odjíždí na svou druhou letní táborovou školu v roce 1928, sbaleno, naloženo a vyrážíme z našeho ústředí v Karlově ulici!

(například manželé Jiří a Marie Wolfovi), od počátku hodně záleželo také na co nejpřímějším sepětí s přírodou. Zkombinováním tohoto bezprostředního zájmu se vzdělávacím aspektem vznikl ohromně zajímavý fenomén, letní školy Svobodného bratrství. O jejich organizování se zasloužili zejména již jmenovaný Jiří Wolf a Václav Žizka, ale těžko by dosáhli tak výrazného úspěchu bez podpory N. F. Čapka. Ten si tyto projekty vysloveně užíval, a přestože mu tehdy táhlo již na šedesát let, věnoval jim obrovské množství energie i času. První intenzivní letní vzdělávací pobyt, zatím v malém měřítku, pouze několikadenní, byl pořádán již o prázdninách roku 1927, v archivu však k němu nemáme v podstatě žádné informace. Zjevně měl ale úspěch, protože o rok později byla škola věnována v rámci Svobodného bratrství již mnohem větší pozornost. S velkým předstihem byla propagována také v *Cestách a cílech*:

„Připravujeme letní školu pro pracovníky a učitele SB. Letní škola se bude konati v lesnaté krajině u Vojkova (blízko Radošovic a Jevanských rybníků) začátkem července. Většina lekcí bude probírána v přírodě. Voda

a les v místě. Celý běh je rozvržen na čtrnáct dní. Zveme sestry a bratry, aby si závčas své dovolené dle toho zařídili. Je žádoucí, aby obzvláště mimopražští členové nevynechali tuto příležitost k důkladnějšímu vniknutí do zásad a snah SB.“²¹

Pobyt začínal nedělí 1. července, ale pořadatelé účastníkům doporučovali přijet na místo již v sobotu, aby neděle nebyla rušena ani ubytovacími, ani seznamovacími formalitami. Stravování při tomto pobytu měli sestry a bratři zajištěno v blízkém sanatoriu bratra Mottla, ale škola už měla podobu tábora, účastníci spali ve stanech. Specifickým rysem bylo, že škole samotné byl vyhrazen čas vždy zrána a navečer, aby větší část dne mohla být věnována tělesnému cvičení, pobytu na čerstvém vzduchu, hrám a relaxaci. Stojí za to uvést doslova, jak o škole psal jeden z jejích vedoucích: „V lese se po junácku utáboříme, bydlet budeme ve stanech, svěží vzduch dýchat a naslouchat šeptání přírody. Ráno vstávat a cvičit, v překrásných tůňkách

21 *Cesty a cíle*, roč. 6, 1928, s. 82.

Letní táborová škola roku 1928, večerní přednáška bratra Žižky.

čistého potůčku se umývat, snídat a uklízet a pak – půjdeme do školy. Ale do jaké? To bude škola jiná, nová, krásná, jako ta příroda. Taková, jak si ji představujeme. Škola, v níž každý jedinec tvoří nové duševní hodnoty ve svém vlastním nitru a v druhých. Odpoledne oddáme se pak slunci, vzduchu a vodě, veselým hrám a radostným pracím v bratrském duchu. K večeru bude opět škola a občas, snad ve středu a v sobotu, táborový oheň. V sobotu odpoledne a přes neděli rádi uvítáme návštěvy oněch bratrů a sester, kteří nemohou se kurzů účastnit.²²

Když pak účastníci hodnotili, co jim tento dvoutýdenní intenzivní společný vzdělávací pobyt dal, uváděli pět důležitých věcí: zkusit si život uprostřed přírody, skýtající odpočinek pro duši i tělo; nové dovednosti spojené s budováním tábora i jeho provozem; upevnění osobních přátelství a navázání nových; prohloubení vědomostí a rozhledu, o což se postaral svými přednáškami (nejméně třemi denně) N. F. Čapek; a nalézání lepší cesty k sobě samým.

V létě 1929 se škola konala na stejném místě, ale už po celý jeden měsíc, v podstatě ve dvou čtrnáctidenních kurzech. Struktura programu byla stejná jako v předchozích letech, ráno a večer výuka, po zbytek dne pak koupání v přehrazeném potoku, hry a aktivní odpočinek. Přednášky se týkaly praktické psychologie, sociologie, filozofie, dějin náboženství organizace a podobně.²³ Základ tábora tvořilo jedenáct stanů s originálně malovanými dřevěnými podsadami a unitáři vlastnoručně zbudovaná kuchyně včetně kamen. Uprostřed tábora byl táborový kruh, kde se konala nedělní shromáždění a zapalovaly se večerní ohně, zatímco samotná „škola“ (palouček s vyrobeným stolem a sedátkem pro přednášejícího a dlouhým stolem a lavicí pro dvacet pět „studentů“) byla situována v klidném místě opodál. Táborníci-studenti vstávali v šest hodin ráno a oproti předchozím ročníkům měli na program zařazena cvičení „tělesná, dechová, nervová a pro ženy ještě rytmická“. Pět minut

22 Jiří Wolf, Letní škola – letní tábor, *Cesty a cíle*, roč. 6, 1928, s. 130.

23 Václav Žižka, Výchova k pionýrství (o letním táboru SB), *Cesty a cíle*, roč. 7, 1929, č. 7, s. 49.

N. F. Čapek
na letní táborové
škole.

před osmou svolával hlasatel do školy, která trvala do jedenácti s malými přestávkami po každé hodině. Pak bylo volno a škola začala zase v pět hodin odpoledne. Po večeri se všichni scházeli ke společným debatám. V sobotu mívával večer slavnostní charakter, jelikož přijížděli na návštěvu bratři a sestry, kteří neměli přes týden volno. To se pak spa-

lo ve stanech třeba i po pěti a pro návštěvy stál poblíž i obrovský stan, kterému říkali „circusák“, protože víkendových návštěvníků se sjíždělo pravidelně kolem padesáti.

Dopoledne se ve vyučování střídali Žižka a ještě šest dalších unitářů, podvečerní přednášky vedl den co den (!) sám Čapek. Za měsíc se vystříдалo téměř padesát účastníků, celkem

Letní tábor v roce 1933 u Holoubkova, pořádán Václavem Žižkou, který již tehdy působil v Plzni.

Archivní pohlednice, pohled na osadu v Lavičkách (Dolní Mokropsy), kde se konal tábor v roce 1935.

se uskutečnilo devadesát osm přednášek cílených zejména na všestrannou výchovu nových učitelů nedělní školy, a to včetně – například – výchovy sexuální. V povědomí dnešních unitářů je tato škola podle jedné z fotografií zapsána asi hlavně (a poněkud zkresleně) jako „ten náš tábor, který navštívil spisovatel Karel Čapek s Olgou Scheinpflugovou“, ale hodného obdivu toho na něm bylo opravdu mnohem víc.

V dalších rocích se letní školy nekonaly. Podle mého názoru bylo jedním z důvodů, ne-li důvodem zásadním to, že mezi lety 1930 až 1932 probíhala velmi intenzivně výstavba domu v Anenské a etapové stěhování se do postupně upravovaných prostor Karlovy 8, což obnášelo mnoho hodin práce dobrovolníků, kteří se rekrutovali zejména z mladých unitářů. Tato akce si několik let žádala plné nasazení každého, kdo mohl a chtěl pomoci, a byla absolutní prioritou. Manželé Wolfovi se navíc v té době věnovali naplno provozu první pražské vegetariánské jídelny.

Na tradici letních škol pak navázal v roce 1933 Václav Žižka, který od září roku 1932 trvale působil v plzeňské odbočce a uspořádal (zejména pro její členy) letní tábor u Holoubkova, už ale víc rekreační než vzdělávací. Byla

to akce plánovaná a organizovaná poměrně narychlo, přesto však měla opět velký ohlas a mnoho táborníků i návštěvníků. Žižka zde pořádal denně přednášky a rozhovory o náboženství a o unitářském způsobu života a jeho záměrem bylo v dalším roce se opět navrátit k pořádání letní školy pro unitářské pracovníky.²⁴ To se však už nepodařilo, Unitarii zasáhla velmi silně hospodářská krize. Sbor unitářských pracovníků alespoň najal v Radotíně louku, kde se členové v některých letních dnech scházivali. Další letní tábor mládeže, organizovaný bratry Neumannem a Švehlou z kroužku mládeže Jaroslava Šímy, se pak uskutečnil až v roce 1935, od 16. června v Dolních Mokropsech za Černošicemi na pronajaté louce u osady V Lavičkách. Jeho pojetí však bylo již spíše dovolenkové. Program zde byl organizován jen o víkendech (byť po celé léto). Zájemci si mohli za poplatek 10 Kč za sezonu pronajmout stany, bylo zde k dispozici i volejbalové hřiště.²⁵

Tím tradice našich táborových letních škol v podstatě skončila, byť vybudování a provozování zotavovny v Křížanech, což byl

²⁴ *Cesty a cíle*, roč. 11, 1933, s. 111.

²⁵ *Cesty a cíle*, roč. 13, 1935, s. 94.

Letní tábor Křížany, rok 1949.

roku 1946 také projekt unitářské mládeže, lze svým způsobem považovat za jeho modifikované pokračování. Tehdy bylo mládeži přiděleno stavení opuštěné po válce Němci, včetně stodoly a louky. Náš člen a tehdy už mladý architekt Karel Pelant se ujal přebudování tohoto areálu na Slunečnou farmu. Během sedmi týdnů letních prázdnin se zde vystřídalo asi čtyřicet členů mládeže a svépomocí pod Pelantovým vedením stavení upravili na ubytovnu pro padesát lidí, včetně kuchyně s jídelnou.²⁶ Pro další prázdniny zde počítali s táborem o celkové kapacitě osmdesát osob, nicméně objekt pak čtyři roky využívala především nedělní škola pro menší děti jako zotavovnu. Celé léto se zde střídaly dvoutýdenní turnusy pod vedením Karly Jungové, naposledy v roce 1950. Vedení NSČU pak rozhodlo o prodeji tohoto zařízení s odůvodněním, že by jeho nutné úpravy vyžadovaly velkou finanční investici, kterou už nebylo možné v době, kdy se církev a náboženské společnosti pomalu „stěhovaly“ pod socialistickou státní správu a financování, zajistit.

²⁶ Miroslav Novák, *Slunečná farma, Cesty světla*, roč. 2, 1946, s. 143n.

Prodejem Křížan v dubnu roku 1951 v podstatě skončilo třicet let intenzivních, systematicky vedených a tematicky velmi pestrých vzdělávacích projektů českého unitářství cílených na děti a mládež.²⁷

Průběžné vzdělávání dospělých členů – důležitá součást unitářské identity

Na vzdělání a všestranný individuální a kontinuální rozvoj každého člena byl v českém unitářství vždy kladen velký důraz a obě organizace, jak Svobodné bratrství, tak od roku 1930 NSČU, cíleně nabízely velmi širokou škálu vzdělávacích programů. K výraznějšímu útlumu došlo jen v době komunistického režimu, ale i tehdy se vedení společnosti i obcí snažila na smysluplné vzdělávání členů a příznivců nerezignovat a hledat cesty, jak ho uskutečňovat.

RÁDCOVSKÁ ŠKOLA

Zpočátku byla nazývána přímo Rádcovská škola N. F. Čapka. Byl to první vzdělávací podnik Svobodného bratrství, který lze z dochovaných pramenů doložit.²⁸ Poprvé byla otevřena v roce 1924 z Čapkovy iniciativy a měla to velmi pravděpodobně být jakási doplňková a podpůrná aktivita s cílem jednak propagovat Svobodné bratrství a jednak v rámci jeho stávajících členů oslovit ty aktivnější, zejména mimo Prahu, z nichž by mohli potenciálně vyrůst nové vůdčí osobnosti pro národní organizaci i regionální odbočky. Čapek ji zaměřoval, jak mu bylo nejbližší; tedy zejména na psychologická témata a seberozvoj. Jednalo se vlastně o kurz, v jehož rámci Čapek s účastníky komunikoval jednotlivě, ať již na osobních schůzkách nebo běžně také korespondenčně. Přihláškový formulář obsahoval dvanáct otázek, jakýsi dotazník, kde uchazeč uváděl kromě klasických údajů jako nacionále, vzdělání a zaměstnání také svou výšku, váhu a ideálně měl přiložit i fotografii (Čapek zde jednoznačně využíval své vzdělání v oblasti typologie a frenologie) a napsat

²⁷ Archiv NSČU, kart. 10, zápis z ÚSS z 20. 4. 1951.

²⁸ Archiv NSČU, kart. NFČ 9, Rádcovská škola.

Norbert Fabian Čapek a Karel Hašpl, dvě největší osobnosti, které se zasloužily o průběžně vedené systematické vzdělávání v NSČU.

cosi jako „motivační dopis“ obsahující informace, od kdy a jak zná Svobodné bratrství, proč chce chodit do rádcovské školy a které aktivity ho zajímají. Pro tuto první podobu rádcovské školy nemáme v našem archivu doložen žádný studijní nebo učební plán a nelze ani s určitostí říct, jak dlouhé studium bylo. Přihlášeno bylo několik desítek účastníků prakticky z celé republiky.

Lepší informace o ní máme až z období, kdy již existovala NSČU, tedy po roce 1930. Tehdy byl při ústředí přímo zřízen školský výbor, který měl pro rádcovskou školu (tehdy krátce, jeden rok, nazývanou rádcovskou kolejí) vypracovat podrobné výukové plány. Projekt byl určen zejména pro „příští pracovníky Svobodného bratrství“.²⁹ Škola se pravidelně konávala vždy několik měsíců v roce (tři až šest), a to až do prosince roku 1937 s přestávkou mezi lety 1934–1935, kdy NSČU kvůli hospodářské krizi leckteré aktivity do-

časně utlumovala. Od poloviny 30. let byly vstupní dotazníky nahrazeny podrobným životopisem, ale zájemci o studium měli i nadále vždy zaslat fotografii. Studia se pravidelně účastnilo mezi třiceti až čtyřiceti zájemci, většinou unitáři.

Výuka rádcovské školy byla dělena na dvě základní oblasti. Tou první bylo všeobecné vzdělání (přímo takto nazývané), které zahrnovalo v podstatě základy z běžných školních osnov, tedy češtinu, české dějiny, světové dějiny a základní poznatky z biologie, fyziky, chemie, geologie a zeměpisu; šlo tedy o jakési upevnění všeobecného rozhledu. Druhou oblast tvořilo takzvané speciální vzdělání rádcovské, jehož součástí byla unitářská historie (ale v podstatě jen od církevních otců po Socina), životospráva, řečnictví a Nový zákon. (Domnívám se, že výuka byla takto podrobněji zaměřena na křesťanské zdroje proto, že drtivá většina členů NSČU měla předchozí osobní zkušenost s některou z křesťanských církví a jejich posvátné texty znala výrazně lépe než texty ostatních náboženství. Bylo proto důležité zaměřit se na to, jak k nim přistupovat a jak s nimi pracovat „unitářsky“; tedy jaké byly okolnosti vzniku novozákonních textů a jak je kriticky interpretovat. Součástí studia byl mimo jiné i rozbor jednoho konkrétního textu: Kázání na hoře.)

DOPLŇKOVÉ TEMATICKÉ KURZY

Tematicky laděné vzdělávací kurzy byly zčásti zamýšleny a pořádány jako doplněk, který měli studenti rádcovské školy doporučeno absolvovat, a zároveň byly vždy otevřené široké veřejnosti. Chronologicky prvním z nich byl Čapkův veřejný lidoznalecký kurz, který se konal od 12. ledna do března 1931 v městské knihovně (to kvůli projekčnímu přístroji, který v té době Unitaria nevlastnila) vždy v pondělí večer, od sedmi do devíti hodin. Na něj pak navázal v listopadu roku 1931 řečnický seminář o unitářství vedený rovněž Čapkem a konaný také v knihovně. (Pak probíhal pro velký ohlas opakovaně, ještě v letech 1932 a 1933, už ale v Unitarii, v síni Charlotty Masarykové.) Bylo na něj přihláše-

²⁹ *Cesty a cíle*, roč. 9, 1931, s. 63.

Ordinace Jaroslava Šímy, další výrazné osobnosti v systematickém vzdělávání českých unitářů.

no údajně tři sta unitářů, i mimopražských,³⁰ a zaměřen byl podle dobového popisku na „prohloubení poznatků o unitářství a jeho poměrů k jiným náboženským směrům a živým otázkám dneška“. Byla to mezi unitáři vítaná příležitost dozvědět se lépe a hlouběji, kdo vlastně jsou, jaké je jejich poslání a tradice. V únoru 1932 pak Čapek otevřel další kurz z jemu velmi blízké sféry: Kurz poznávání povahy na prvý pohled,³¹ který se konával až do Velikonoc každé pondělí večer a byla k němu zřízena od ledna 1932 i speciální rubrika Typologie a charakterologie v *Cestách a cílech*.

Ovšem asi nejvíce oblíbeným tematickým kurzem, který dokonce přerostl v několikaleťový pravidelný program, se stal takzvaný debatiní kroužek, založený koncem roku 1935 z popudu Jaroslava Stahla.³² Konal se jednou

měsíčně v malé dvorance (dnešní Hašplův sál) a těšil se dlouhodobě velkému zájmu členů NSČU. Jaroslav Stahl chtěl, aby se „na debatiních večerech diskutovalo otevřeně a nepředpojatě o tématech v jiných náboženských společnostech zpravidla neobvyklých“, například zda je Bůh podroben vývoji, jak poznávat Boha, o nesmrtelnosti a podobně.³³ Jeden z pravidelných předsedajících tohoto programu, Václav Rubeš, k tomu velmi trefně upřesňoval, že „hlavní účel debatiních večerů je poskytovat zájemcům příležitost tvořit si vlastní úsudek o projednávaných otázkách a naučit se o nich samostatně přemýšlet“.³⁴ Téma večera bylo vždy zvoleno předem a k němu i takzvaný předseda, který měl hlavní řečnický vstup a zároveň celou následnou debatu řídil; uděloval a odebíral slovo. O organizování každého z debatiních večerů

30 *Cesty a cíle*, roč. 9, 1931, s. 144.

31 *Cesty a cíle*, roč. 10, 1932, s. 11.

32 Archiv NSČU, kart. 9, zápis z jednání ústředního správního sboru 30. 9. 1935.

33 *Cesty a cíle*, roč. 14, 1936, s. 32.

34 Václav Rubeš, Zprávy z ústředí, *Cesty a cíle*, roč. 15, 1937, s. 16.

se staral vždy sám jeho hlavní referent, tedy předseda. Každý účastník, který chtěl vystoupit s příspěvkem, se musel taktéž předem přihlásit, přičemž délka vstupu byla striktně stanovena (a dodržována) na maximálně deset minut. Účastníci platili vstupné (bylo to v době, kdy byla NSČU velmi těžce zasažena výpadky příjmů v důsledku hospodářské krize) a účast se pohybovala pravidelně mezi padesáti až šedesáti osobami.³⁵

ŠKOLA NÁBOŽENSKÝCH VĚD

Na rádcovskou školu navázala takzvaná Škola náboženských věd, zřízená 17. 11. 1939,³⁶ což byl dlouhodobě plánovaný podnik, avizovaný veřejně již půl roku předem na sněmu jako první svého druhu v NSČU. Byl koncipován pro širší okruh účastníků z řad našich členů i veřejnosti. Kompletní vzdělávací cyklus trval jeden rok (od listopadu do října, vyjma letních prázdninových měsíců) a obsahoval tři tematické bloky: Vývoj náboženství od nejstarších dob (vyučoval Karel Hašpl), Současné směry náboženské (vyučoval Norbert Fabian Čapek) a Pomocné vědy náboženské (vyučoval Jaroslav Šíma). K tomu je třeba dodat, že to byl zároveň první podobný počin i v rámci ostatních registrovaných církví a náboženských společností v naší vlasti.

Přednášky probíhaly každý pátek večer v sekretariátu NSČU a pro každý tematický blok bylo vyhrazeno zhruba deset týdnů. Do prvního ročníku bylo zapsáno šedesát šest účastníků a platilo se školné: dospělí 60 korun, mládež 30. K absolvování bylo nutné složit zkoušky a navštívit víc než třetinu vyučovacích hodin kurzu.

Druhý a třetí ročník se konaly pod upraveným názvem Kurz náboženských věd a po zatčení

35 Myslím, že pro ilustraci stojí za to uvést alespoň zahajovací témata: úplně prvním byl večer na téma Postavení unitářství v křesťanství, jsou unitáři křesťané? vedený Karlem Hašplem. Následoval ho Václav Rubeš s námětem Lze dokázat nesmrtnost, existuje nesmrtnost a v jakém smyslu?, v prosinci navázala Ludmila Havelková, již zmiňovaná v souvislosti s nedělní školou, s tématem Je modlitba potřebná?, další vedl Jaroslav Šíma: Masarykovo náboženství a unitářství, pak opět Hašpl: Poznávání existence Boha, a první půlrok završil Jaroslav Odehnal tématem Okultismus.

36 Archiv NSČU, kart. 9, zápisy o sněmech NSČSU, sněm 16. 6. 1939.

N. F. Čapka probíhaly již bez jeho účasti. Organizaci měl celkově na starosti Václav Rubeš. Kurzy byly oproti Škole náboženských věd kratší, trvaly jen cca tři měsíce. První obsahoval čtyři tematické bloky: Úvod do Starého a Nového zákona (orientovaný v podstatě na kritický literární-obsahový rozbor textů), Úvod do filozofie (zde se posluchači seznamovali se základními filozofickými pojmy a dějinami filozofického myšlení od nejstarších dob do středověku), Unitářské principy (pozornost byla věnována nejen myšlenkovému základu unitářství, ale i rozdílům od ostatních teologických systémů) a Poměr církví ke státu. Nově zde přednášel i JUDr. František Vincker, člen užšího vedení NSČU. V dalším ročníku měli studenti učivo shrnuto jen do dvou tematických bloků: Filozofie a její vztah k unitářství a Etika z hlediska unitářského. Účast přesahovala padesát osob.

IDEOVÁ KOLEJ – SEMINÁŘ PRO PŘÍPRAVU DUCHOVNÍCH PRACOVNÍKŮ

Náboženská společnost československých unitářů se od roku 1941 velmi složitě potýkala s nedostatkem duchovních. Ti stávající, a zejména Karel Hašpl, byli absolutně přetíženi a nedokázali pokrývat zájem odboček. I proto se vedení společnosti z podnětu právě Karla Hašpla na základě zkušeností z předchozích úspěšných kurzů pro laiky rozhodlo nově zřídit také specializovaný vzdělávací podnik jako průpravu pro duchovenskou práci. Tak vznikl koncem roku 1942 seminář pro přípravu duchovních pracovníků, někdy také nazývaný Systematická kolej. Určen měl být především pro mladší pracovníky (jinými slovy pro nadějně sestry a bratry z řad starší mládeže).³⁷ Přednášel Karel Hašpl (cykly na témata náboženská a etická) a pro kolej (a její pokračování) také zpracoval svá několikera skripta. (Část z nich NSČU použila jako základ knihy *Smysl bytí*, vydané v roce 2013.) Seminář fungoval až do roku 1944, kdy byl na jaře nahrazen Ideovou kolejí.

37 Archiv NSČU, kart. 9, část III., zápisy ze sněmů a schůzí SS, 1942–1945. (Jedním z důvodů, proč byl seminář zaměřen zejména na dospívající unitáře, byl fakt, že naše mládež měla po celou dobu existence NSČU v Unitarii výbornou mimoškolní průpravu ve všech možných oblastech vzdělávání a růstu – vyjma možnosti vzdělávat se a růst v oblasti duchovenské.)

Tento projekt byl spuštěn od května. Osobu výuky zpracoval „po dohodě s Hašplem“ Jaroslav Šíma, který se v té době ve vedení NSČU hodně profiloval a mimo jiné měl ambice naše vzdělávací programy navázat na některé veřejné vědecké instituce, zejména tehdejší sociologický ústav.³⁸ Ideová kolej tedy nahradila Systematickou kolej, nicméně vyučovacím dnem v Unitarii byly opět pátky, kdy přednášel Hašpl. Ovšem část učiva (Vývoj filozofie a Věda o náboženství) byla zajištěna externě, v Ústavu pro sociální a náboženskou výchovu (zde přednášel Šíma; pro členy NSČU nabízel Ústav slevy na kurzovním). Kolej zahrnovala patnáct předmětů rozložených do čtyř trimestrů: například systematická ideologie (teologie), praktická ideologie, filozofie náboženství, psychologie náboženství, sociologie náboženství, srovnávací věda o náboženství, církevní dějiny, filozofie, psychologie, sociologie, pedagogika, právo, a semináře: řečnický, administrace, individuální práce, propagace, organizace. Studenti museli poprvé pracovat víceméně samostatně a psát vlastní práce, „některým z nich byly přiděleny spisy vynikajících českých myslitelů, aby se pokusili zjistit a odůvodnit jejich význam pro unitářství“.³⁹

Studium stejně jako u předchozích projektů probíhalo v tematických blocích. Studenti absolvovali vždy uceleně jeden předmět a z něj pak v ústředí skládali kolokvijní zkoušky. Ideová kolej také začala v NSČU vydávat vlastní publikační řadu (přednášky v nákladu sto padesát kusů). Bylo to tedy už značně profesionálně vedené studium, nicméně možná pro část přihlášených až příliš náročné: „Zkušenosti učí, že někteří frekventanti zřejmě nejsou zralí a schopní s užitekem sledovat přednášky, a nejen zabírají místo schopnějším, ale nepřípadnými dotazy a poznámkami jen práci zdržují a jí překážejí.“⁴⁰

38 Archiv NSČU, kart. 9, část III., zápisy ze sněmů a schůzí SS, 1942–1945, jednání SS 8. 5. 1944.

39 Archiv NSČU, kart. 9, část III., zápisy ze sněmů a schůzí SS, 1942–1945, jednání SS 5. 6. 1944.

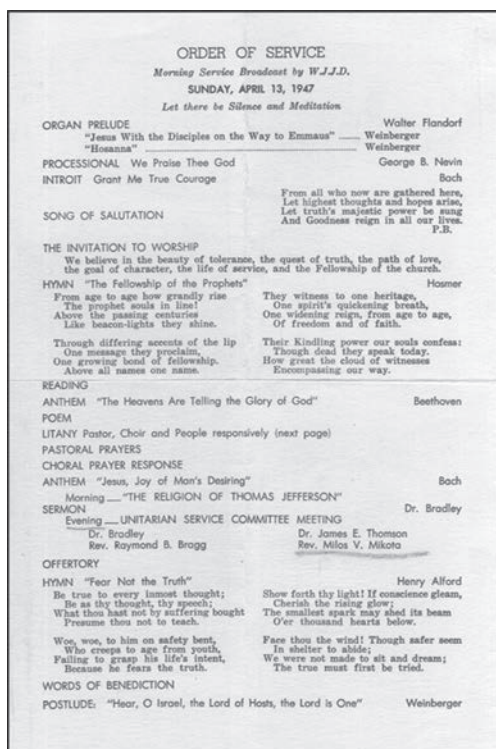
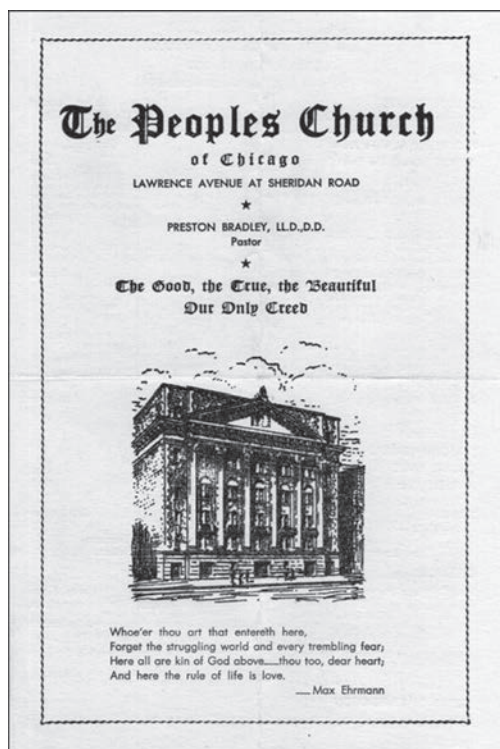
40 Toto je uvedeno v jednom ze zápisů z redakční rady *Cest a cílů*. Archiv NSČU, zápis z RR CaC, 24. 11. 1944.

Ideová kolej byl víceméně Šímův „sólopodnik“, který byl opravdu v mnoha ohledech pro NSČU naddimenzovaný. Není proto divu, že skončila už před koncem roku 1945, tedy v době, kdy Šíma ukončil své aktivní působení v NSČU (navíc už od druhé poloviny roku 1944 pokračoval v přednáškové činnosti pro ni v podstatě Hašpl sám). Zbývá dodat, že posluchačů, kteří v ideové koleji studovali (zaplatili školné) bylo dvacet a patnáct se jich dostavilo ke kolokviím v prvním trimestru. Víc už bohužel nestihli.

Pod patronací socialistického státu

Ještě na listopadové ustavující schůzi čerstvě zvoleného správního sboru po sněmu roku 1945 si nové vedení NSČU stanovilo jako jeden z hlavních cílů zřídit školský odbor, ale ve skutečnosti v podstatě všechny systematické a veřejné organizované vzdělávací aktivity v NSČU postupně končily. Všechno bylo čím dál složitější jak po stránce materiální (chyběly nejen finance, ale třeba i papír pro tisk a podobně), tak i ideologické. Lidé ve vedení NSČU pochopili, že vzdělávat nové duchovní vlastními silami je příliš náročné prosadit a poté i zajistit a že mnohem efektivnější by mohlo být (i díky nově navázaným důležitým osobním kontaktům se zahraničními unitáři během války) vysílat naše zájemce o duchovenskou práci na intenzivní studijní stáže na unitářské teologické školy do USA a Velké Británie. Několik takových stipendijních pobytů se podařilo dojednat a některé i zrealizovat. V tomto kontextu je nutné zmínit zejména obrovský kus práce Karla Hašpla, který všechna tato jednání vedl. Její výsledky však byly stejně nakonec z velké části zmařeny událostmi roku 1948 a nástupem komunistů k moci.

Státní orgány pečlivě hlídaly, aby jakékoli viditelné projevy ryze unitářských principů, na nichž od počátku stály i všechny naše vzdělávací projekty, byly likvidovány či znemožňovány. Je to logické: svoboda, rozum i tolerance byly věci s totalitním režimem neslučitelné, stejně jako naše těsné napojení na hodnoty masarykovské humanity. Po několik desetiletí tak nebylo možné ve vzdělávacích aktivitách NSČU ani veřejně, ani systematicky pokračovat. Neznamená to úplnou rezignací naší organizace

Z působení Miloše Mikoty na semináři Meadville Lombard Theological School v Chicagu – Letáček zvoucí na duchovní shromáždění v kostele Peoples Church, kde měl Mikota promluvu (k asi 1 500 posluchačům).

na tuto sféru svého působení, ale pokusy, které se u nás od 50. do 80. let děly, již neměly – nemohly mít – oficiální ráz ani podporu. K určitému uvolňování pak docházelo až koncem 80. let 20. století.

SEMINÁŘE PRO DUCHOVNÍ I LAICKÉ KAZATELE A STUDENTY BOHOSLOVÍ PŘI ÚSTŘEDÍ – TAKZVANÉ MÍROVÉ SEMINÁŘE

S jistou mírou zjednodušení lze říci, že od 70. let bylo možné některé aktivity „schovat“ pod hlavičku mírového hnutí. V NSČU to znamenalo například cesty na mezinárodní konferenci IARF, což byl v podstatě jediný způsob, jak se setkávat se zástupci zahraničních liberálně náboženských organizací. Samozřejmě to nebylo bez reciprocity, vedení NSČU muselo být do jisté míry loajální režimu. Z hlediska tématu tohoto textu je však důležité, že i první drobné pokusy navázat ještě za socialismu na bohatou minulost svobodného a svobodomyšlného or-

ganizovaného vzdělávání českých unitářů se konaly oficiálně také jako akce mírového hnutí.

Jednalo se o vzdělávací semináře organizované ústředím koncem 80. let (konkrétně je připravovali Miloš Mikota s Dušanem Kafkou). Proběhlo jich několik, bez pevné koncepce a pravidelnosti. Nejvýraznější z nich se konal na podzim roku 1988 a měl třídní program. Cílem bylo „blíže obeznámit pracovníky Unitarie s ideovými základy unitářského společenství a jeho mírovou činností“.⁴¹ V zahajovacím projevu tehdejší ústřední duchovní správce Dušan Kafka použil jako motto semináře myšlenku N. F. Čapky z knihy *Nálada a její vědomé tvoření*: „Vypovězte boj mlhovitým myšlenkám a představám [...], jen ten může ovládat své myšlenky, kdo ví, co chce. Kdo neví jasně, přesně a podrobně, co chtít, ten se nikdy pořádně nerozběhne.“

41 Dušan Kafka, *Mírový seminář, Cesta*, březen 1989, č. 2, s. 48.

Během samotného semináře se přednášející v rámci povolených možností opravdu snažili představit myšlenkový základ unitářství, byť to někdy muselo být z dnešního pohledu zvláště skryto. Například pod názvem přednášky Unitáři a mír se Miloš Mikota věnoval mimo jiné svobodě náboženského přesvědčení ve spojitosti se snášenlivostí, a tím pádem i mírem mezi lidmi. O cílech světového unitářství přednášel Dušan Kafka (vyšel z předpokladu, že sloužit Bohu znamená vždy sloužit člověku), další části semináře byly věnované unitářským obřadům a za zmínku z dnešního pohledu zcela jistě stojí i přednáška Prokopa Lébla, tehdejšího duchovního pražské obce, nazvaná Tvoříme nové společenství.

Lébl se v ní poměrně kriticky dotkl nepříliš pozitivního fenoménu, kterému v unitářství vydatně pomohl zakořenit právě několik desetiletí trvající kontinuální zhoubný tlak státní moci. Lébl mluvil o tom, že se shromažďujeme pro duchovní prožitek, ale bohužel až příliš často si přitom ani nevšímáme, kdo sedí vedle nás. Vystihl to přesně: právě to byl jeden ze způsobů, jak totalitní stát dokázal účinně oslabovat náboženské organizace zevnitř: potlačoval v nich

Z Mírového vzdělávacího semináře v pražské Unitarii, 9.–11. září 1988.

Mírový seminář z roku 1989, zleva: prof. Ebertová, laický duchovní z Olomouce, laický duchovní Preiss z Plzně, student bohosloví Pavel Benda, ordinovaný duchovní Prokop Lébl, tajemnice NSČU Anna Koželská, ústřední duchovní Dušan Kafka, studentka a kandidátka na duchovní Jarmila Plotěná, laický duchovní z Plzně Václav Němeček, duchovní Zdeněk Fuka.

Studenti semináře a kandidáti na duchovní Pavel Benda, Jarmila Plotěná a Václav Němeček vedou v rámci semináře roku 1989 shromáždění.

sílu a duši společenství. Tedy právě to, co první generace unitářů v čele s Čapkem považovaly za zásadní hodnotu a na ní naše společenství vystavěly, včetně všech jeho podpůrných, vzdělávacích programů.

UNITÁŘSKÁ AKADEMIE

Jizvy minulosti se někdy hojí až příliš pomalu. Ale naštěstí máme na co navazovat. I díky výrazným a stále platným vzorům z minulosti se v NSČU podařilo v srpnu roku 2016 vytvořit a od ledna 2017 spustit další dlouhodobější vzdělávací projekt: Unitářskou akademii, určenou jak široké veřejnosti a laickým členům, tak zájemcům o duchovenskou službu, a dnes už navíc také dětem a mládeži i všem, kteří chtějí zkoušet různé duchovní techniky v praxi.

Akademie má navíc jako jeden z hlavních cílů (bez ohledu na zvolený studijní program) stanovenou právě posilování společenství a vnímání unitářství jako společného díla napříč skupinami a obcemi a v tom se rovněž vědomě hlásí ke vzdělávací koncepci prvních tří svobodných desetiletí existence českého unitářství.

Na hodnocení jejího významu pro české unitářství je pochopitelně ještě čas. Zájemce o přehled toho, co Akademie dělá, mohou odkázat na webové stránky unitarska-akademie.cz,

kde si výčet dosud uskutečněných akcí a programů může vyhledat ve výročních zprávách, nebo na informativní články v našem časopise. Oproti všem ostatním v tomto textu zmíněným projektům má však Akademie jednu obrovskou výhodu: totiž že si ji stále můžete sami vyzkoušet a zhodnotit ji na základě vlastní zkušenosti – stačí si jen vybrat ze stále se rozšiřující nabídky a přihlásit se na některý z jejích modulů či doprovodných programů.

Dovolím si tento text uzavřít citací z první ústavy českých unitářů: „Unitáři českoslovenští chápou život na Zemi jako příležitost uvědoměle plnit, každý na svém místě, užitečnou práci své zdejší poslání; dávají své tvůrčí síly a schopnosti do služeb pokroku a přispívají k rozvíjení a prohlubování vědeckého světového názoru; osvobozovati člověka od malosti strachů, předsudků a pověr, sobectví a nelásky, a spojovat lidi v úsilí o trvalý světový mír.”⁴²

Takto směle, hrdě formulovaný úkol se může snažit plnit jen společenství, které k němu své členy vědomě vychovává, dává jim prostor a příležitost k rozvoji toho nejlepšího, co v nich je, a zároveň je vede k aktivní službě lidství. To je z našeho pohledu nejlepší cestou k Bohu a tou se už sto let snažíme jít.

⁴² Ústava čs. unitářů, 1930.

Cestou k poznání

Tereza Vacíková

Co to znamená být vzdělaný? Že jsme do sebe „vpili jako houba“ dostatek informací, jež nám byly předkládány ve vzdělávacích institucích? Titul, který nám byl na základě toho udělen? Formální vzdělání je bezpochyby důležité, nemělo by ale dozajista znamenat pouze hromadění faktů, které jsme nepodrobili kritické reflexi a nijak je dále nerozvíjeli. Jde o základní rozdíl mezi frommovským modelem „být či mít“, tj. mít (vlastnit) jakousi sumu vědomostí versus být vzdělaný ve smyslu dosažení vyšší kvality sebe sama a schopnosti posunout poznání na vyšší úroveň.

Farmář. Kassala, Súdán. (Všechny fotografie z archivu Terezy Vacíkové.)

Jistě si každý z nás vybaví, jak pro něj bylo ve škole obtížné čisté memorování abstraktních pojmů. Na druhé straně ve chvíli, kdy si mohl přednášené skutečnosti „osahat“, kdy je mohl prožít, podrobit experimentu, či měl dokonce tak skvělého učitele, že ho dokázal navést, aby k věcem dospěl sám, zapamatování si bylo o mnoho snazší a trvalejší.

Skvělou příležitostí k dosažení výše zmíněného poskytuje cestování. Realitu zakoušenou na cestě „na vlastní kůži“ si jistě budeme pamatovat lépe než fakta získaná z četby knih či sledování cestopisného dokumentu. Máme

jistotu, že informace jsou pravdivé, nepokřivené mediálním obrazem, propagandou či stylizací zprostředkovatele. Zúčastněné pozorování nám dává jedinečnou možnost si informace dříve získané verifikovat, či je naopak vyhodnotit jako falzum.

Ale co je možná podstatnější, cesta nemusí být pouze prostředkem poznání cílové oblasti. Cestování nabízí unikátní možnost dozvědět se něco zejména o nás samých, nastavuje nám zrcadlo. A to nejen tím, že můžeme skrze zakoušenou realitu přehodnotit svůj vlastní život například v tom smyslu, že si poté, co se setká-

Hamarská dívka. Turmi, jižní Etiopie.

me s chudobou lidí žijících v tzv. třetím světě, uvědomíme, že věci, které v našem životě řešíme, jsou vlastně malichernosti. Ale také uvědoměním si svých vlastních limitů a zároveň silných stránek. Každou výpravou do neznámého prostředí opouštíme svou „komfortní zónu“. Vydáme-li se na cestu, která může být často nesnadná, pak ve chvíli, kdy to úspěšně zvládneme, získáme sebevědomí, z něhož můžeme vždy čerpat.

Pro mě osobně bylo cestování vždy naplněním potřeby osobní svobody a poznání toho, jak lidé žijí v jiných částech světa. Proto jsem začala cestovat již brzy po dosažení dospělosti. Samozřejmě jsem do té doby cestovala s rodiči po Evropě. Teď to však bylo jiné. Cílem byly kouty světa, které nejsou typickými dovolenkovými destinacemi, kritériem výběru byla jistá „neobjevenost“ masovým turismem, původnost a možná i nebezpečnost. Tentokrát jsem byla sama za sebe. Ne že bych hned v prvolopátku vyrazila na cestu sama, ale vydat se s kamarády na cestu stopem po Jižní Americe

bez možnosti dát si denně sprchu, to je jistě jiné než poznávací zájezd do Paříže nebo 12denní pobytový zájezd v Chorvatsku.

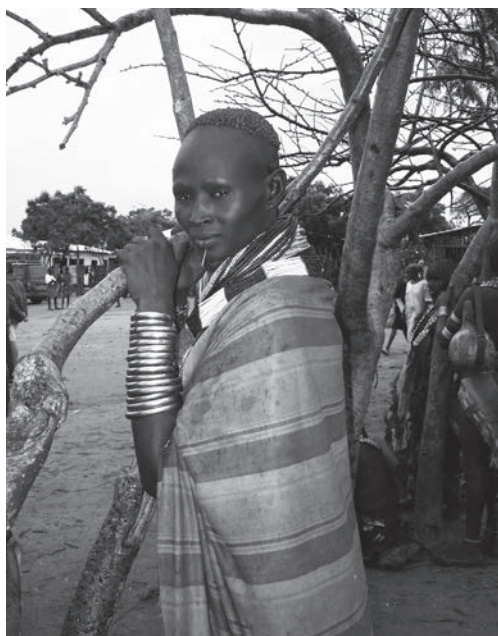
Možná překvapivě mě zážitky z cest přivedly k touze po vyšším formálním vzdělání. Po setkání s tolika chudými lidmi, ať v mrazivých horských oblastech Nepálu nebo horkých prашných polopouštích Afriky, jsem si začala klást otázku, jak je možné, že lidé, kteří v těchto nelehkých podmínkách žijí, jsou často daleko šťastnější než my, lidé západního světa, kteří máme vlastně vše, nač si vzpomeneme. Šířala mě palčivá nutnost pochopit, co jejich životu dává vyšší duchovní kvalitu. Dává snad jejich životu jiný rozměr náboženství? Co pro ně znamená, co jim přináší či bere, jak modifikuje jejich vnímání každodenní reality? Během studia religionistiky na HTF UK a později na FF UK se ukázalo, že cestování je skvělým doplňkem vzdělání. Vlastně se domnívám, že empirický přístup by měl být nedílnou součástí humanitních věd. Dávno minuly doby, kdy učenci vysedávali ve svých kabinetech a představovali si, jaké to asi je být členem tradiční kmenové společnosti. Již dávno byl překonán vědecký přístup J. G. Frazera, který svého „divocha“ nikdy neviděl a jen k předmětu zkoumání přistupoval metodou „If I were a horse“, jak ho (a další jemu podobně orientované badatele) trefně kritizoval E. E. Evans-Pritchard. Ornitolog by se jistě neshlířil s četbou statí o životě ptáků, s prohlížením obrázků a posloucháním nahrávek ptačího zpěvu. Chce vidět ptáka v letu. Po přečtení mnoha knih a vyslechnutí bezpočtu přednášek jsem cítila potřebu si znovu a znovu „osahávat“ předmět studia. Kruh se uzavřel – nejdříve mě cestování přivedlo ke studiu na vysoké škole a potom mě naopak vzdělání pobízelo k cestování.

Ve své vědecké práci se specializuji na tradiční africké náboženské systémy a africký islám. Chtěla jsem vidět obojí v žité formě během jedné cesty v rámci jednoho státu. Vydala jsem se do Súdánu. Psal se rok 2010. Súdán byl těsně před rozdělením na severní Súdán, kde platí šariátské právo, a Jižosúdánskou republiku, která je křesťanská a animistická. Situace byla napjatá, těsně po občanské válce, a experti se shodovali, že je jen krůček k dalšímu otevřenému konfliktu.

Hausa studentky dívčí školy. Kassala, východní Súdán.

O islámu jsem přečetla nejen mnoho vědeckých pojednání, ale také spoustu neodborných a zkratkovitě manipulativních textů, o které nebyla v té době v médiích nouze, jelikož islamofobie byla v té době v české společnosti na vrcholu. Dominantním tématem veřejné kritiky byla práva žen v islámu, resp. útlak, jemuž jsou vystavovány. Chtěla jsem se tedy dozvědět, jak to muslimské ženy mají, jak to cítí ony samy. Toto téma mi připadalo zajímavé také proto, že velká část etnografů jsou muži, kteří tím pádem nemají k ženské sféře přístup.

Karo žena. Turmi, jižní Etiopie.

Súdánští muslimové jsou k cizincům velmi otevření. Oceňují snahu mluvit arabsky, ačkoli student klasické arabštiny súdánskému dialektu mnoho neporozumí. Jako by se jednalo o dva úplně jiné jazyky. Je velkým štěstím potkat někoho, kdo hovoří anglicky. Mně se to povedlo v Kassale, městě na východě země. Ona žena byla učitelka na místní dívčí škole a radikální muslimka. Ideální informátor a zprostředkovatel zkušenosti! Její rodina pocházela z vyšší střední třídy vesnických farmářů. V rámci svého hospodářství vlastnili několik nemovitostí. Poté co nás – mě a mého manžela – náhodně potkali na svém pozemku, nás pozvali k sobě a dali nám k dispozici jeden ze svých domů. Měli jsme jedinečnou možnost zakusit každodenní život běžné súdánské rodiny. Brzy se ukázalo, že jestli je někdo limitován v rámci fungování v tomto prostoru, je to můj manžel a muži obecně. Část usedlosti byla vyhrazena pouze ženám. Já jsem se mohla libovolně pohybovat, jak po mužské, tak po ženské části. Můj manžel byl v podstatě odsouzen k setrvání v domě, jenž nám byl vyhrazen, aby snad nezahlédl některou z žen prostovlasou. Zatímco mužská část rodiny vyrážela brzy ráno pracovat na pole, ženy si rády přispaly a poté se po většinu dne věnovaly „ženským zkrášlovacím procedurám“, jídla a fantazírování o své budoucnosti.

Konečně nastal den, kdy je to na chvíli omrzelo a bylo rozhodnuto, že si vyrazíme do města. Moje cestou dost ošuntělé kalhoty k tomu byly shledány nevhodnými. Byla mi tedy zapůjčena burka. Aby byla reprezentativnost mé osoby

Mursijské ženy. Jinka, jižní Etiopie.

dokonalá, oběhly ženy všechny sousedky z vesnice a od každé si půjčily zlatý náramek, který žena dostává při svatbě jako tzv. mahr (obvěnění). Na každou ruku mi bylo navlečeno tak kilo zlata. Co na tom, že pod burkou, která zakrývá ruce až k zápěstí, není vidět?! Praktičnost burky, ve které jsem si nejprve připadala jako v silonovém stanu, se ukázala již v autobuse. Zatímco běžně, když jsem na sobě měla tričko s krátkým rukávem, se na mě lepila kůže cizích mužů v návalu lidí v hromadné dopravě, nyní tento tradiční muslimský oděv vytvořil jakousi bariéru mezi mnou a jimi. Ceněnou ochranou byl i před mužskými pohledy a všudypřítomným prachem a sluncem.) Zpoceně mikroklima, které si v ní žena vytvoří, je nakonec tak trochu i ceněnou zónou bezpečí. Poté co jsem byla velkou atrakcí na výše zmíněné škole, kde jsem měla krátkou přednášku na téma Česká republika, jsme se odebraly na oběd do místní restaurace. Jen co jsme vešly, majitel restaurace nakázal mužské-

mu osazenstvu, aby opustilo jednu z místností, abychom se mohly pohodlně najíst a nemusely si jídlo složité soukat pod burku. Samozřejmě, s jakou muži okamžitě vyhověli požadavku, mě šokovala. Opět to byli oni, kdo se musel uskromnit. A takových situací bylo více. Byly v přímém kontrastu k tomu, jak je problematika zahalování prezentována v médiích, a tomu, jak by asi vypadala „na papíře“, bez přímé účasti badatele. Tím nechci v žádném případě říct, že by ženám mělo být upíráno právo se rozhodnout, jaký oděv budou nosit. Jen nabízím trochu jiný pohled „zevnitř“, ukazující, že pro mnohé z nich je zahalení vlasů a těla přirozenou volbou, která má své důvody.

Obdobných cestovatelských momentů, které poskytly pohled z jiného úhlu, se mi naskytla celá řada. S typickým prozřením se setká mnoho návštěvníků Indie. Nemalá část z nich – stejně jako já – přijíždí na indický subkontinent s romantickou představou o tom, že je každý

její obyvatel jogín, který většinu dne tráví rozjímáním o hlubokých filozofických otázkách. Při setkání s každodenním životem v Indii přichází deziluze. Nejenže obyčejní Indové jógu necvičí, ale jejich způsob uctívání tradičních božstev je často (ale samozřejmě ne vždy) velmi vzdálen niternému spirituálnímu prožitku a působí spíše jako strnulý vyprázdňený ritualismus.

Stránky známých cestovatelských časopisů plní překrásné portréty příslušníků původních kmenových etnik. Jsou velmi fotogeničtí se svými kalabasami na nošení vody, oblečení v kůžích zdobených korálky a mušlemi kaurí, popřípadě i zajímavými tělesnými modifikacemi, jako je skarifikace, tetování, nebo vkládáním hliněných „talířků“ do rtů či uší, jak je tomu například u jihoetiopských Mursiů či Surmů. Jen málo čtenářů cestopisných článků si uvědomuje, co stojí v současné době za pořízením fotografie, jež v něm vyvolává údiv. V drtivé většině případů předchází samotnému fotografování tvrdé smlouvání o ceně za pořízení snímku. Poté si objekt odloží mobilní telefon, který má

Mnich. Dharamsala, severní Indie.

Sádhu. Káthmándú, Nepál.

za pasem, plastovou láhev, která se nakonec ukazuje na nošení vody praktičtější, popřípadě si zuje boty „made in China“, jimiž je Afrika v posledních letech zaplavována. Dříve chodili domorodci bosí, jen někteří si mohli dovolit tzv. barumky, boty podomácku vyrobené z pneumatiky. Afričan se do objektivu fotoaparátu usmívá, jako by ho fotil jeho nejlepší přítel. Hned jak cvakne spoušť, Evropana, kterého v podstatě považuje za hlupáka a opovrhuje jím, zkasíruje.

Na druhé straně málokoho při pohledu na důstojně meditující tibetské buddhistické mnichy napadne, že tito muži jsou ve skutečnosti jedni z nejveselejších a nejvtipnějších lidí na této planetě. Po večeru stráveném v jejich společnosti již pohled na jejich portrét nikdy není

tím, čím dřív. Ale možná jsou to jen mé subjektivní dojmy. Možná je to celé úplně jinak. Dobrým způsobem, jak zjistit, zda jsou věci skutečně tak, jak píšu, je vydat se na cestu a udělat si svůj vlastní obraz reality.

Je zřejmé, že teoretické či formální vzdělání je pouhou cestou k poznání, protože záleží na kontextu, v němž je předáváno. Leckdy je optika naší vlastní kultury slepá vůči skutečným základům zkoumaných jevů a nejsme schopni jejím prizmatem nahlédnout realitu. Na druhou stranu, přímá zkušenost bez teoretických znalostí nás omezuje pouze na určitý ohraničený výsek reality, kterou jsme měli to štěstí (nebo smůlu) subjektivně zažít. Jen spojení teorie a zkušenosti může vést ke skutečnému poznání světa.

Vzdělávání seniorů jako cesta aktivního stárnutí

Kateřina Pávková

Vzdělávání seniorů souvisí s jejich zájmy a potřebami. Převládá u nich zájem o sebe sama, zájem o vzhled se v mnohých případech proměňuje, postupně někteří upouštějí od svých rituálů (jen ti nejsilnější u nich vydrží), nejde jim o to, jak vypadají, jak působí na okolí, ale důležité je, aby se cítili pohodlně. Dalším důležitým pilířem pro jejich dobrý zdravotní i duševní stav je vztah s vrstevníky, ale s takovými, které si sami zvolí. Například přátelé či noví spolužáci, které mohou poznat při vzdělávacích aktivitách, jež navštěvují v rámci možností celoživotního vzdělávání. Potřebují náležit k nějaké skupině, nejlépe k rodině, potřebují lásku, možnost se vyjadřovat a být vyslechnuti. Často jim schází možnost někomu předávat své zkušenosti. Zájem o peníze narůstá, neboť souvisí s jejich existenční jistotou a nejistotou. Nechtějí být na někom závislí. Klíčovou oblastí je jejich potřeba být dostatečně a vhodnou metodou informováni. Senioři mají často pocit, že nejsou dostatečně informováni nebo že dostávají zkreslené informace.

Senioři potřebují náležit k nějaké skupině, nejlépe k rodině, potřebují lásku, možnost se vyjadřovat a být vyslechnuti. (Foto © Shutterstock.com.)

Pokud se senior rozhodne pro některou z dostupných vzdělávacích aktivit ve svém okolí, může vyvstat nějaká neočekávaná bariéra, se kterou bude zapotřebí se pozitivně vyrovnat. Jedná se o níže uvedené bariéry, se kterými se naši senioři nejčastěji setkávají:

Informační bariéry – vyplývají z omezených možností a z neschopnosti si relevantní informace vyhledat; mohou být zapříčiněny neznalostí technologií či nedostupnými informacemi v lokalitě daného jedince.

Situační bariéry – do této skupiny zařazujeme nedostatek finančních prostředků, které by pokryly výdaje na vzdělávání, ale i nedostatek času z důvodu péče o členy rodiny, překonávání překážek na úrovni geografické, komplikovanou dopravní dostupnost.

Psychologické bariéry – v rámci již zmíněných psychických změn jsou jimi obavy z nízkého sebepojetí, prožívání strachu z nové a neznámé situace, z náročnosti a rozsahu výuky, z negativního přístupu ze strany vzdělavatelů či ostatních účastníků vzdělávacího procesu.

Andragogické bariéry – jsou jimi okolnosti související s nedostatkem předchozích vědomostí, bariéry zapříčiněné kvalitou výuky, nevhodnou formou hodnocení.

Organizační bariéry – souvisí s překážkami ze strany organizátora. Jedná se o nevhodné podmínky týkající se obsahu a kvality, časového harmonogramu či nevhodného výběru místa a prostoru.

Nedostatečná počítačová gramotnost – v současné době pandemie covidu-19 je mimořádně důležitým tématem zaměřením se na základy počítačové gramotnosti pro seniory; je to doba, kdy se minimalizují veškeré sociální kontakty a mnohá opatření dopadají především na naše seniory, kteří ve vysoké míře výpočetní techniku používat neumí či znají jen její základy.

Při výuce musí být kladen důraz i na didaktické zásady. Jejich dodržování je základem úspěchu. Seniorský věk má svá specifika, na která by měl každý vzdělavatel brát zřetel.

Podívejme se na problematiku týkající se seniorů v širším kontextu. Proces stárnutí populace probíhá na celosvětové úrovni, nejrychleji pak v Evropě, kde by se podíl osob starších 60 let v roce 2050 měl zvýšit až na celých 35 %. Podle informací Českého statistického úřadu u nás bylo v roce 2020 28 % seniorů, což představuje téměř třetinu obyvatelstva. Odhaduje se, že v roce 2050 bude v ČR žít asi půl milionu občanů ve věku nad 85 let. V souvislosti s demografickým stárnutím populace vyvstává otázka,

jak naplňovat koncept aktivního stárnutí a jaké místo a roli seniorům v současné společnosti vymezit.

Myšlenka aktivního stárnutí původně vychází ze zásad Organizace spojených národů pro seniory. Těmito zásadami jsou: a) nezávislost, b) účast na životě společnosti, c) důstojnost, d) péče a e) seberealizace.

Jedním z trendů vzdělávací politiky Evropské unie, kterou sdílí i Česká republika, je celoživotní vzdělávání, potažmo ekonomická hodnota vzdělávání, jež vyplývá z poměru nákladů, které jsou na vzdělávání vynaloženy, a výnosů z něj. Vzdělávání zvyšuje náš sociální a kulturní kapitál, z čehož vyplývá, že by současná společnost měla do vzdělávání investovat.

V České republice je jedním ze základních dokumentů reagujících na celospolečenskou situaci stárnoucí populace Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012 (Kvalita života ve stáří), který byl vládou ČR přijat dne 9. 1. 2008. Na tento program navázalo vládní prohlášení Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017 a aktuálně na něj navazuje Strategie přípravy na stárnutí společnosti 2018–2022. Jednou ze strategických priorit Národního programu je právě aktivní stárnutí. Je důležité, aby člověk vyššího věku nacházel stálou smysluplnost svého života, aby si dokázal vytvářet prostor pro seberealizaci, aby udržoval sociální kontakty v rámci rodiny, kde se cítí relativně jistý, a aby byla co nejdéle zachována jeho autonomie. Neméně důležité je, aby senioři udržovali sociální kontakty ve společnosti svých vrstevníků, se kterými mohou vnímat generační realitu při různých potížích. Významnou součástí Národního programu jsou vzdělávací aktivity, a právě proto vznikají vzdělávací programy, kde se jednotlivé generace střetávají za účelem mezigeneračního porozumění a získávání nových poznatků o životních situacích těch druhých.

Současná společnost by si měla uvědomit, že senioři představují stále větší cílovou kategorii účastníků vzdělávání. Měla by to být pro nás výzva pro založení stálých edukačních aktivit.

Kluby seniorů nabízejí vzdělávací činnosti v podobě přednášek, turistických výletů, poznávacích zájezdů a nejrůznějších pohybových a relaxačních aktivit. (Foto © Shutterstock.com.)

VÝZNAM POJMŮ VÝCHOVA, VZDĚLÁVÁNÍ, EDUKACE

Pojem edukace vyjadřuje veškeré situace, při nichž probíhají edukační procesy, dochází při nich k záměrnému i bezděčnému druhu učení. V pedagogickém i andragogickém významu pojem pokrývá formální i neformální vzdělávání včetně vzdělávání dospělých. Edukace je v moderní pedagogické vědě používána jako vhodnější výraz pro spojení „výchova a vzdělávání“.

Český jazyk rozlišuje pojmy výchova a vzdělávání. Termín výchova používá v širším a užším slova smyslu. V zahraničí se používá jedno slovo – edukace. Výchova v širším slova smyslu zahrnuje celý výchovně vzdělávací proces a je tak synonymem pro pojem edukace. Výchova v užším slova smyslu bývá v českém pedagogickém prostředí nejčastěji definována jako proces směřující k rozvoji potřeb, zájmů, postojů a chování jedince. Naproti tomu vzdělávání je procesem směřujícím k rozvoji jeho vědomostí, dovedností a schopností. Čeština tak od sebe odděluje dvě složky formování jedince.

Edukační a vzdělávací aktivity zvyšují kvalitu vývojové etapy života v seniorském období,

přispívají seniorům k pocitu životního uspokojení a důstojnosti, posilují jejich integraci do společnosti a podporují jejich fyzické i duševní zdraví. Vzdělávání seniorů je nezbytné pro zorientování se v rychle se měnícím světě. Nabídka vzdělávacích aktivit pro seniory se proto musí odvíjet od aktuálních požadavků, které měnící se společnost a současná doba v online prostoru klade na všechny občany. Učení a vzdělávání může usnadnit vývojové úkoly této životní etapy, která přináší nejrůznější změny, ale i ztráty.

Jaké jsou formy a možnosti vzdělávání seniorů v České republice? Vzdělávání seniorů v České republice se datuje od 70. let 20. století, dokladem toho je vzdělávání seniorů při Československém červeném kříži a klubech aktivního stáří; činnost těchto klubů je doložena od roku 1978. Československý červený kříž zřizoval akademie třetího věku a významnou měrou přispěl i k zakládání univerzit třetího věku.

V současné době si naši senioři mohou zvolit z mnoha variant vzdělávacích aktivit, které si v krátkosti představíme. Mezi nejnavštěvovanější patří univerzity třetího věku a akademie třetího věku.

UNIVERZITY A AKADEMIE TŘETÍHO VĚKU

Univerzity třetího věku, dále jen U3V, jsou nejznámější vzdělávací instituce pro seniory. Zakladatelem první z nich se stal Pierre Vellas v roce 1973 ve Francii, na Univerzitě společenských věd v Toulouse. Myšlenka U3V se začala šířit do dalších evropských zemí. Nejprve se toto hnutí ujalo v Polsku. Průkopníkem U3V v České republice byla Univerzita Palackého v Olomouci, kde byla otevřena v roce 1986. O rok později ji následovala Karlova univerzita v Praze. Univerzity třetího věku seniorům poskytují formu vzdělávání na vysokoškolské úrovni. Sdružují se do Asociace univerzit třetího věku (AU3V), která byla založena v roce 1993 jako zájmová organizace, jež podporuje zakládání U3V na vysokých školách v České republice. Díky AU3V se podařilo sjednotit formy a pravidla existence U3V na veřejných školách České republiky. Jedním ze základních pravidel je, aby instituce, které U3V provozují, byly prokazatelně odborně spojené s některou akreditovanou vysokou školou, aby výuková jednotka programu byla o délce minimálně jednoho semestru a obsahovala nejméně 12 hodin výuky. Financování bývá vícezdrojové, s předpokládáním spoluúčasti seniorů.

Požadavkem pro přijetí ke studiu bývá zpravidla dokončené středoškolské vzdělání. Studium je složené z přednášek a seminářů, na kterých je vyžadována šedesátiprocentní účast. U většiny univerzit si posluchači vybírají z mnoha krátkodobých tematických kurzů. Posluchači, kteří splní požadované podmínky, jimiž jsou například vypracování a odevzdání závěrečné písemné práce v rozsahu zadaného počtu stran, případně úspěšné složení testu, získají při slavnostní promoci osvědčení o absolvování univerzity třetího věku.

Akademie třetího věku (A3V) se výrazně podobá U3V, a to v organizačních a vzdělávacích činnostech. První kurz A3V se konal v Přerově

v roce 1983. Tato forma studia nabízí zpravidla tematicky ucelený vzdělávací program, ve kterém se jeho seniorský účastník něčemu novému naučí a přitom rozvíjí své zájmy. Bývají organizovány pod záštitou různých organizací, například knihoven, středních škol či kulturních domů. Výuka probíhá zpravidla v dvousemestrálních cyklech, buď monotematických přednášek a besed, nebo zaměřených na různá témata. Posluchačem této formy studia se může stát kdokoli, aniž by se vyžadovala určitá úroveň dosaženého vzdělání.

Další neméně důležitou formou vzdělávání seniorů jsou univerzity volného času, virtuální univerzity třetího věku, kde je výuka založena na využití komunikačních a informačních technologií, či kluby seniorů a jiné organizace, které nabízejí vzdělávací činnosti v podobě přednášek a besed, turistických výletů, poznávacích zájezdů a nejrůznějších pohybových a relaxačních aktivit.

Rodina je primární sociální skupinou, do které se člověk rodí, v níž si osvojuje společenské hodnoty, normy a své postoje k sobě, ke svému okolí a k životu samotnému. V rodinném prostředí bychom si proto měli osvojovat prvotní dovednosti při péči o své prarodiče, kteří se do mnohých z nás otiskli zcela nezapomenutelnou formou výchovy.

V zájmu společnosti je pak dbát na dobrou péči o seniory, například zajišťováním různých forem vzdělávání, a přispívat tak k jejich mezigeneračnímu začleňování.

Kateřina Pávková působí v odboru edukace a dalšího vzdělávání Národního památkového ústavu. Vystudovala magisterské studium oboru andragogiky na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze. Její specializací je profesní vzdělávání, sociální a kulturní andragogika a práce se seniory a osobami se zvláštními vzdělávacími potřebami. Orientuje se v českém znakovém jazyce.

Pobyt ve tmě

Klementina Gáspárová

Když mne loni v prosinci požádala Sofie o sdílení mé cesty k provozování pobytů ve tmě, netušila jsem, kde začít. A také kdy začít. Každá chvíle, kterou prožívám a prožíváme, je vývojem, cestou, pohybem, změnou... S tímto vědomím, pokud začínám psát teď, než své řádky dokončím, budu někdo úplně jiný...

Jedním z průvodců mého života je úžasný Antoine de Saint-Exupéry a jeho pohled na svět srdcem „Malého prince“... a zcela jistě také Jack London svým *Tulákem po hvězdách*. Malý princ mne inspiroval svým pohledem na svět, který je kolem mne, a spolu s *Tulákem po hvězdách* byli pro mne velkým impulsem na cestu ke svému srdci a k chápání nesmrtnosti bytí.

Mnoho let trvalo, než jsem si začala uvědomovat, že omezení a překážky, které mne životem provázejí, si kladu jen já sama. Dnes už vím, že realita, kterou žiji, je tvořena skrze mne a mé smýšlení, skrze slova, která vědomě či nevědomě používám.

Před zhruba jedenácti lety jsem mohla navštívit neviditelnou výstavu v Praze. Více než tmavá výstava mne zajímal život nevidomých a málo vidomých už proto, že s lidmi, kteří mají zdravotní omezení, pracuji. Po hodinové prohlídce ve tmě jsem si uvědomila, jak mne tajemný svět tmy přitahuje. Tušila jsem, že tam mohu nalézt něco, po čem dlouho toužím. V té době jsem však žila zcela prací a časově velmi náročným a vyčerpávajícím vyděláváním peněz. Hledání svého vnitřního štěstí a naplnění jsem vnímala jako zbytečnou ztrátu času. Mou realitou bylo plně se věnovat jen práci a ve zbylém čase sportu.

Než jsem se odhodlala strávit čas pobyttem ve tmě, trvalo dalších šest let, během kterých jsem se velmi svědomitě a pečlivě přiblížila svému naprostému vyčerpání. Samotný sedmidenší pobyt ve tmě znamenal mou velkou proměnu, transformaci. Pochopila jsem, kým jsem, viděla jsem světlo, tu energii, kterou jsem a ze

Logo Neviditelné výstavy.

(Foto převzato z informuji.cz.)

kteří pocházím. Viděla jsem svou vlastní dokonalost, která má vše, co potřebuje. Cítila jsem a uvědomila si, že pokud jsem účastníkem děje, je to má volba a inspirace pro mé rozpomínání se, posun a růst.

Došlo mi, že provozování pobytů ve tmě je mou cestou a tím, k čemu jsem dospěla do této chvíle; je pro můj další vývoj a transformaci.

Než vyjde tento článek, bude to rok, co sama provozuji pobyt ve tmě. Stát se průvodcem bytostí, které se rozhodnou projít částí vývoje skrze pobyt ve tmě, je pro mne odměnou, naplněním, pocitem vnitřního štěstí a skvělou inspirací.

Strávit pobyt v naprosté tmě a samotě dává prostor k cestě k sobě. Pobyt ve tmě, jež jsem nazvala Tmou k sobě, jsou možnosti, jak posunout i zjednodušit svůj vlastní vývoj, jak se bez omezení otvírat novým možnostem, životu v autenticitě, v pravdě.

Působení Jaroslava Duška v duchovních a „ezo“ oblastech

Klady a zápory

Antonín Dolák

Jaroslav Dušek je výraznou osobností. Nejdříve se proslavil jako herec, stále více se však uplatňuje v „ezo“ oblasti, kde pro mnohé platí za moudrého člověka, za jakéhosi spirituálního guru. Na svém YouTube kanále nesoucím mé jméno – Antonín Dolák – se tomuto fenoménu věnuji kriticky už mnoho let, čtenáři se mohou sami podívat. Nyní bych chtěl předložit podrobnější analýzu.

Nelze rozhodně říci, že působení Jaroslava Duška na „ezo“ scéně je vyložené negativní, nelze ale ani říci, že je vyložené pozitivní. Paradigmaticky posun ve vědě a filozofii nás přivádí od černobílého binárního myšlení k myšlení probabilistickému, tedy pravděpodobnostnímu, proto nelze říci ani to, že Duškovo působení je jen zlé, ani to, že jeho působení je jenom dobré. Hned na začátek se pokusím míru jeho (ne)prospěšnosti vyčíslit v procentech. Zde bychom měli rozdělit Duškovo působení před koronakrizí a během ní (ještě stále jsme v ní).

Před koronakrizí Dušek dával na svých besedách a nejvýznamněji ve své *Duši K* prostor různým šarlatánům a podvodníkům, kteří údajně léčí močí nebo třeba údajně deset let nejí jídlo (Dušek sám podstoupil několik půstů, avšak přes svou údajnou duchovní pokročilost stále jí!). Velmi problematické bylo jeho propagování doktora Jana Šuly, jehož velmi drahou „léčbu“ za statisíce korun zpochybnila řada odborníků, Dušek se však od jeho působení nikdy nedistancoval a ani se za ně neomluvil. Přesto Dušek poskytoval dobré rady pro život, kde míchal dohromady lidovou moudrost, Toltéky a základy pozitivní psychologie.

Domnívám se, že Duškovo působení bylo spíše pozitivní. Ze začátku jeho aktivity v „ezo“ oblastech kolem roku 2000 snad až na 80 %, později ze dvou třetin, jak však přibývalo šarlatánů v jeho *Duši K*, pak už jenom z 60 %. S koronakrizí se však jeho působení mění k horšímu. Dušek sám řekl Martině Kociánové v její

audio relaci, že tato koronakrise vyjeví, kdo je kdo. Opravdu to vyjevila, ale také o Duškovi samotném. Dušek sám začal zpochybňovat řešení koronakrizy, doposud zlehčuje koronavirem pandemií a dává prostor těm, co poskytují nevědecké rady, stále však jde o rady k optimistickému životu. Jeho působení je nyní maximálně z 50 % pozitivní a z 50 % negativní – kdyby tedy nedělal vůbec nic, vyšlo by to nastejno, jelikož míra pozitivního působení je vyvážena mírou negativního působení.

To je ovšem spíše optimistický pohled na Duškovo působení v koronakrizi, všimneme-li si toho, že Dušek dal loni prostor „pseudoradám“ k „léčbě“ koronaviru od Milana Calábka a letos zase Radovanu Dluhému, který nejdříve bál o ovlivňování počasí a potom zpochybňoval na základě fake news PCR testy, respirátory a řešení koronakrizy. YouTube obě videa po právu smazal, Divadlo Kampa ovšem na svých stránkách přes Vimeo stále relaci s Radovanem Dluhým nabízí, a i Calábek je jinde dohledatelný. Když uvážíme, kolik lidí Dušek takto mohl ovlivnit, aby zlehčovali koronavirus, testy, respirátory, očkování, je míra jeho působení aktuálně ostře negativní – možná až ze dvou třetin – a pouze z jedné třetiny pozitivní. Tedy jen z třetiny, nikoliv z poloviny Dušek aktuálně naší společnosti prospívá, ze dvou třetin jí potom neprospívá.

V čem Jaroslav Dušek prospívá nejen ve spiritualitě? Za prvé v tom, že lidi vůbec přivádí k hledání lepšího života, zaměřuje je na štěstí, klid, harmonii, spiritualitu, přírodu, pomalost,

Herec Jaroslav Dušek během představení *Čtyři dohody* na motivy stejnojmenné knihy Miguela Ruize. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

redukcí utrpení a stresu. Zaměřuje je tedy na cosi velmi podstatného: podle konsenzu etiků zřejmě platí utilitarismus, tedy je správné maximalizovat štěstí a minimalizovat utrpení pro co nejvíce cítících tvorů. Zde Dušek pomáhá. Samozřejmě nejsou Duškovy rady v ničem nové, originální, výjimečné nebo jiné než rady jemu podobných. Kdybychom v Duškových slovech hledali něco skutečně nového, co by vymyslel on sám, nenajdeme nic. Dušek však dokáže tyto neoriginální myšlenky podat zábavně, vtipně a živě: nezapomeňme, že je především herec a dobrý improvizátor. To nás přivádí i k myšlence, nakolik jeho póza člověka nad věcí a prakticky „osvíceného starého muže“ je opravdu jen rolí, jeho životní a největší rolí? Zřejmě to je především role, vždyť i Dušek se někdy pěkně naštvě a ze své role vypadne (např. v *Duši K* s Jiřím Ledvinkou a Zdeňkem Bínou z loňska). Ovšem po mnoha odhaleních a skandálech tzv. svatých mužů z Indie i odjinud (Osho, naposledy Mooji) tušíme, že u většiny těchto „osvícených“ mužů a žen jde jen o masku a hereckou pózu, která jim vynáší mnoho peněz, slávy, moci a žen nebo mužů.

Co je jádrem Duškova pozitivního poselství? Míchá populární rady z americké „ezo“ scény New Age, která je hojně inspirována americkou zjednodušenou popularizující psychologií a vědeckým oborem tzv. pozitivní psychologie, která vědecky zkoumá způsoby, jak zlepšit kvalitu života a přivést lidi ke štěstí. Další důležitou ingrediencí jsou tzv. Toltékové; to je však jen obchodní značka, protože Toltékové zřejmě vůbec neexistovali, a pokud existovali, prakticky nic o nich nevíme. Ani toto však Dušek sám nevymyslel, ale přiznaně to přebírá od Miguela Ruize, jehož *Čtyři dohody* i *Pátá dohoda* (tu už psal i se synem Josem) se staly i v USA komerčně velmi výnosnými. Ruiz se vydává za pokračovatele prastaré tradice, jeho dohody jsou ale směsí americké populární psychologie a New Age spirituality, nic starobylého v nich není a ani být nemůže, vždyť o Toltécích ani nic nevíme!

Toltéky si pravděpodobně vymysleli Aztékové jako své bájně předchůdce, aby svými údajně starobylými kořeny zaštitili vlastní autoritu – podobně jimi nyní svou údajnou autoritu zaštiťují Ruiz s Duškem. Na Aztéky samotné by

Jaroslav Dušek (vlevo) při rozhovoru s Emilem Pálešem v pořadu *Duše K*, který se pravidelně koná v Divadle Kampa. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

totiž Ruiz s Duškem navazovali patrně neradi: jejich krvavé lidské oběti a brutalita moc hodny následování skutečně nejsou. V celé střední Americe se tehdy sice praktikovaly lidské oběti, Aztékové však tuto praxi přivedli na bezprecedentní úroveň: chlubil se, že v roce 1487 během čtyř dnů obětovali 80 400 vězňů při vysvěcení Velké pyramidy (toto číslo však může být přece jen poněkud přehnané).

Dušek dává rady, které vám dá každý řádový psycholog: běžte do přírody, zvolněte, klidně dýchejte v lese, zpomalte, nestresujte se. Do toho přidává relativně přínosnou terapii tmou (která má svá úskalí; jde vlastně o smyslovou deprivaci, která přináší vizuální klamy a pseudohalucinace). Nejpopulárnější jsou samozřejmě právě už zmiňované „toltécké“ rady (dohody): rady typu nehřešit slovem (miř svým slovem přesně) nebo nebrat si věci osobně jsou rady americké psychologie, které určitě platí a jsou prospěšné. Mnozí lidé jim víc uvěří, když jim je podá vtipný herec Dušek, a ne nudný psycholog, a když si myslí, že na to nepřišli nudní američtí psychologové ve dvacátém století, ale moudří a duchovní Toltékové před mnoha

staletími. Je mimochodem zajímavé, že Toltékové, pokud existovali, nemají tisíciletou, ale jen staletou historii, nejraněji by se vyskytovali po roce 700 našeho letopočtu (ale jak jsem psal výše, dost pravděpodobně jsou Toltékové jen mýtem Aztéků majícím doložit jejich údajnou starobylost).

Nabízí Dušek také nějakou hlubší spirituální praxi? Spíše ne, i když rád vágní věci typu: soustředit se na přítomný okamžik, kdy se potom časové mezery mezi myšlenkami prodlouží a dojde k jistému prožitku ticha. (Kniha *Tvary tmy* líčí Duškovy zážitky ve tmě, jeho fantazie a údajné vize, které tam měl.) Dušek sám určitě nějaké prožitky bdělosti měl, ale to měl prakticky každý, kdo se o to kdy delší čas pokoušel, na tom opět není nic výjimečného.

Inspiruje Dušek svou osobností? Ano, je to dominantní člověk s velkým sebevědomím, který se jen tak něčeho nezalekne, má sklon k občasným výbuchům vzteku a působí autoritativně, neohroženě, neotřesitelně – to mnohé neurotické ženy i muže kolem něj vede k jeho až zbožšťování, k touze setkávat se s ním, napodobovat ho (třeba nošením jeho pověst-

ných ezoterických batikovaných „Duškotriček“), a zejména k touze alespoň částečně být jako on, být stejně osvícený, vyrovnaný, šťastný, neochvějný, plný energie a života a nad věcí.

Různí vůdci sekt své příznivce přitahují právě svou neotřesitelnou vírou v sebe sama, ve své údajně mimořádné schopnosti a ve svou pravdu: jejich příznivci si sami takto nedůvěřují, mají naopak většinou sebevědomí velmi slabé, proto jim dělá dobře prodlévat v záři energie takovýchto guruů. Kolem Duška vzniká rozhodně neformální internetová „ezokomunita Duškovců“, kteří věří všemu, co řekne. Tato komunita má bezpochyby některé rysy sekt a nového náboženského hnutí; nejde však o sektu klasickou, když má jen některé její rysy. To stejné by šlo říci třeba i o skupinách kolem Petra Chobota, Jiřího Ledvinky nebo Marcelky z hor, z nichž jenom ta poslední má podle autora této úvahy zejména pozitivní přínos. (Ledvinka říká také přijatelné věci, promineme-li mu, že prý skrze něj údajně hovoří přímo Bůh Otec. Jen si za to nechává opravdu pěkně zaplatit, zejména za údajné „Boží otisky“, chce za ně 1 800 Kč na osobu, on-line je potom nabízí za 1 600 Kč.)

V čem konkrétně Dušek prospívá z hlediska pozitivní psychologie? Učí lidi optimismu, optimistickému přístupu ke světu, protože optimismus nemusí být nutně vždy jen vrozený, ale může se jednat i o naučený optimismus, jak o tom mluví Martin Seligman ve stejnojmenné knize. Dušek nabízí pozitivní výkladové vzorce, kterými se lze dívat na svět, a to lidi přivádí k většímu štěstí. Zde si Dušek do určité míry vypomáhá také postmoderním přístupem ke světu, zejména relativismem: jelikož nevíme, jaká je pravda o světě, a jelikož zde máme mnohost (pluralitu) navzájem odlišných výkladů světa, můžeme si vybrat takovou verzi reality, která je nám příjemná, díky které prosperujeme, která nám přináší štěstí, zdraví a sílu, a nevolit takovou verzi reality, která nám přináší nemoc, bezmoc, utrpení a slabost.

Dušek to samozřejmě s bezmezným relativismem poněkud přehání, přece jen o světě něco víme a můžeme různé obrazy světa hierarchizovat podle míry jejich pravděpodobnosti, ale má pravdu v tom, že naše nevědění o světě je značné a skutečně nakonec můžeme

Antonín Dolák je filozof, odborně se zabývá současnou analytickou filozofií. Ve volném čase se věnuje mimo jiné i kritické analýze populárních duchovních učitelů. (Foto archiv Antonína Doláka.)

být překvapeni tím, jaký svět doopravdy je (což se také možná nikdy nedozvíme, i když vývoj umělé superinteligence nám zřejmě brzy, určitě v tomto století, přinese netušené a převratné objevy o světě a vesmíru). Jelikož člověk neví, jaký svět je, je pro něj určitě lepší volit si spíše takové obrazy světa, které mu přinášejí štěstí, a nikoliv takové obrazy světa, které mu přinášejí utrpení. Pokud tedy platí, že štěstí má objektivní hodnotu a utrpení je objektivní antihodnotou, pak tento názor, prosazovaný už Jeremym Benthamem, podle konsensu velkého množství etiků zřejmě platí (viz již zmiňovaný utilitarismus).

Dušek dále prosazuje pozitivní výkladový rámec ke světu, který zná psychologie pod názvem internalismus a který je v protikladu k externalismu. V internalismu si myslíme, že my sami jsme páni svého osudu, že jsme první a skutečnou příčinou svého štěstí a máme svůj život pod kontrolou (self-control), přičemž máme podle tohoto postoje k životu dost efektivní účinnosti či osobní moci (self-efficacy) vypořádat se s případnými problémy a překážkami jako s výzvami (překážky a krize nevnímáme jako hrozbu, ale jako výzvu, čímž posilujeme svoji resilienci, tedy odolnost a nezdolnost).

Naopak v externalismu si pesimisticky myslíme, že jsme jenom hříčkou vnějších (externích)

sil a jsme vydáni na milost osudu, náhodě, štěstí nebo smůle a že svůj život nemáme pod kontrolou my, ale vnější (externí) faktory, podmínky a příčiny. Dušek často opakuje slova svého otce, která mu řekl v dětském věku a která pro něj měla zřejmě formativní účinek (nešlo pravděpodobně jen o tato slova, ale o celkovou liberální a hravou výchovu): jeho otec mu řekl, že svůj život si řídí on sám, že on sám ho má pod kontrolou a nikdo mu do toho nemůže mluvit, že on jako otec mu sice může něco poradit, ale jen poradit, zatímco konečné rozhodnutí je na Duškovi samotném. To přesně vystihuje onen internalistický výkladový rámec světa, kdy věříme tomu, že my sami, naše vlastní vnitřní (interní) faktory rozhodují o dalším pokračování našeho života, o našem dalším osudu. Internalisté mají delší život, méně rakoviny, méně stresu, více štěstí, větší úspěch, zatímco přehnaní externalisté mají tendenci k úzkostem a depresím; připadají si totiž v životě ztracení a bezmocní, vydáni na pospas náhodě a nevyzpytatelnému osudu. (Externalismus v umění dobře vyjadřují starověké antické tragédie.)

Dušek také dost dobře popularizuje psychosomatiku, tedy ukazuje, nakolik souvisí naše psychické zdraví se zdravím fyzickým, že větší míra chronického stresu má neblahý účinek na naše dlouhodobé fyzické zdraví. Ovšem opět to dost přehání: psychické zdraví neovlivňuje to fyzické tak totálně a opravdu mnohé nemoci mají pouze biologické, fyzické nebo třeba genetické kořeny a psychika s nimi nezmůže vůbec nic. Když se nebudeme stresovat a budeme šťastní, opravdu můžeme některé nemoci odvrátit nebo zmírnit jejich průběh, ale opět to neplatí ani zdaleka o všech nemocech.

Dušek také apoliticky hovoří o chybách systému, o chybách ve školách a na úřadech. Vadí mu tupá absurdní mašinérie byrokratického institucionálního provozu. V tom má zajisté pravdu, a dal by mu za pravdu i sám Franz Kafka. Jenže Dušek nenabízí nějaká konkrétní řešení, jak systém změnit, nemluví o problémech kapitalismu, jen proti stávajícímu stresujícímu stavu dnešní společnosti staví údajně idylický a rajský život Tolteků a dalších přírodních národů. Toltekové možná ani neexistovali, ale je pravda, že přírodní národy mají život patrně

mnohem méně stresující než my, pracují asi jen dvě až tři hodiny denně a většinu zbývajících času stráví odpočinkem a příjemnou hrou, jak dokladuje třeba Yuval Noah Harari v knihách *Sapiens* a *Homo Deus*. Ovšem samozřejmě nemají život tak idylický, jak tvrdí Dušek, liší se to navíc kmen od kmene, některé kmeny jsou bojovnější, jiné více pacifistické. Úskalí života přírodních národů pak skvěle popisuje Jared Diamond v knize *Svět, který skončil včera*.

Dušek tedy trochu tuší, že za špatné fyzické zdraví nemůže pouze špatná psychika, ale také nedokonalosti systému, nenabízí však jeho důkladnější analýzu ani konkrétní rady, jak tento systém zlepšit. Jiní kritici společnosti jsou samozřejmě v její analýze mnohem dále a hovoří o chybách kapitalismu produkujícího nerovnosti, reprodukcí do dalších generací nerovnost v příjmech, přístupu ke vzdělání i v přístupu k sociálnímu kapitálu. Michel Foucault řekl, že psychiatrie bude mít smysl až ve společnosti, v níž nebudou kapitalistické nerovnosti, do té doby většina psychických poruch označovaných psychiatrickými diagnózami jsou jen sociální patologie způsobené vykořisťováním a nerovnostmi v kapitalismu (o tom hovoří Didier Eribon v knize *Michel Foucault*). Tak daleko ale samozřejmě Duškovy analýzy nesahají.

Pokud jde o spiritualitu, lze na Duškovi ocenit také jeho hravost, lehkost, experimentování, až dětskou zvědavost a zkoušení různých přístupů, jak žít. Dušek je herec a v mnohém je duší dítětem, rád si hraje, zkouší nové věci, jako zdatný divadelní improvizátor rád improvizuje a dokáže být v dobrém smyslu moudrým bláznem, šaškem tepajícím nedokonalosti školského systému. Pokud se diváci Duškových představení v různých divadlech v Čechách a na Slovensku (Dušek se *Čtyřmi dohodami* a s *Pátou dohodou* prakticky neustále objíždí hlavně Česko, mnohdy i Slovensko) a také diváci Duškových besed zejména na YouTube (nejen *Duše K*, Dušek poskytuje řadu rozhovorů a účastní se neustále řady dalších povídaní) od Duška inspirují v jeho volném a lehce až středně bláznivém, svobodou naplněném přístupu k životu, jejich život jim to jistě zkvalitní, zpříjemní, učiní je to šťastnějšími a dost možná i spirituálnějšími.

Antonín Dolák s Buddhou.
(Foto archiv Antonína Doláka.)

Dušek oprávněně kritizuje příliš rigidní a „zastuhlou“ školskou výchovu zejména v mateřských a základních školách, a také výchovu přímo od rodičů už od raného dětství. Nutno však říci, že Dušek opomíjí to, že výchova dětí se od dob jeho (i mého) dětství znatelně změnila k lepšímu a je mnohem liberálnější a svobodomyslnější. Také to klasicky Dušek přehání do opačného extrému: děti nelze vychovávat zcela svobodně, protože pak by byly v naší nesvobodné společnosti neuplatnitelné (neosvojily by si bohužel nutné pracovní návyky a disciplínu). Dětem je nutné stanovit i podle odborníků jisté hranice, nelze je nechat „růst jak dříví v lese“ metodou „unschooling“. Ale je pravda, že svobodnější učení a výchova je zcela na místě, to bychom si ale neměli plést s rozmazlováním dítěte, kultem dítěte ani s přehnaným pedocentrismem (až jakýmsi náboženským a fanatickým soustředěním se na blaho dítěte a sebeobětováním se pro ně).

Dušek neustále propaguje práci Naomi Aldortové *Vychováváme děti a rosteme s nimi* (dokonce ji namluvil do podoby audioknihy). Tyto metody jsou jistě přínosné, ale poněkud přehnané, a vlastně v úplnosti nerealizovatelné: žádný rodič nemůže mít neustále tolik trpělivosti a času přesně vyslechnout dítě a interagovat s ním vždy ideálně, klidně a moudře, je třeba počítat se slabostmi a nutnou únavou rodičů. Aldortová navíc schopnosti a kompetence dětí hrubě přeceňuje. Děti nejsou malí vševědou-

cí bohové, ale jen omezené lidské bytosti jako dospělí lidé, navíc s mnohem menšími zkušenostmi a s méně rozvinutými intelektovými schopnostmi (byť radost ze života, zvědavost, hravost a životní optimismus mohou mít naopak mnohem větší a inspirativní i pro dospělé). Dušek sám se od dětí velmi inspiruje, zůstává dětsky hravý a zvědavý, díky čemuž se údajně nikdy nenudí, jelikož vždy najde okolní podněty, které ho zaujmou. K tomu musíme jistě přistupovat s jistou skepsí: Dušek v rozhvorech podává svůj idealizovaný mediální sebeobraz prakticky dokonalého osvíceného muže, kterým není, Dušek umí prostě sám sobě udělat výbornou reklamu. A co víc: Dušek této své reklamě do určité míry i věří a tím se sám naplňuje vlastním proroctvím, díky čemuž se stává lepším, odolnějším a šťastnějším reálně. Také tím, že hraje roli osvíceného muže, se do té role i reálně více dostává a stává se reálně „osvícenějším“.

Opět jsme u Duškovy teorie pravdy: tím, že si Dušek myslí, že o světě nic nevíme a můžeme si tedy vybrat takovou verzi reality, která nám vyhovuje, je nám příjemná a činí nás šťastnými, může si vybrat i takovou verzi obrazu sama sebe, která mu vyhovuje a posiluje ho, přináší mu štěstí a činí ho odolnějším. Tato Duškova teorie pravdy je inspirována nejen postmoderním relativismem, ale podobá se také americkému pragmatismu Williama Jamese: pravdivé je to, co je užitečné (praktické), a pravdivost nějakého tvrzení posuzujeme také podle jeho praktických dopadů, podle jakési hodnoty, kterou má toto tvrzení pro náš praktický život. Dušek pravděpodobně americké pragmatisty vůbec nezná, přece se jim však jeho přístup k pravdě podobá, naopak postmoderní relativismus si musel osvojit přes různé filmy, ve kterých se tento přístup často objevuje (v některých z nich sám hrál, např. ve filmu *Choking Hazard*).

Dušek je tedy postava pro spiritualitu kontroverzní: v mnohém může pomoci, v mnohém ale také uškodit.

PhDr. Mgr. Antonín Dolák, Ph.D., je filozof, věnuje se současné filozofii, etice, analytické filozofii nebo politické filozofii. Napsal například knihu *Jáství a svobodná vůle* (2013) nebo knihu *Problém jáství* (2016).

Život na louce

Sebastian Prax

Pozvolna se stmívá. Prodírám se mladým bukovým porostem na úpatí kopce Rabouň. V blízkém okolí spatřuji myriády stromů a poslední paprsky světla mi ukazují cestu domů. Vypadá to, že jdu správně. Z tmavých lesních zákoutí přede mnou se ozývá zvuk afrických bubnů, který se čas od času protne se zvukem flétny, saxofonu anebo didgeridoo. Musím být již opravdu blízko. Jen několik kroků mne dělí od setkání s rodinou.

Sebastian Prax, básník, spisovatel, cestovatel, komunitní facilitátor a vášnivý distributor ručně malovaných samolepek. (Foto Sebastian Prax.)

Myslím, že slovo „rodina“ je v tomto případě na správném místě, neboť zásadním principem komunity Rainbow Family je právě myšlenka „přijetí“ (z latinského *communio*) každého, kdo se na setkání Duhy objeví.

V přívalu čerstvého vzduchu a bujné vegetace se pozvolna vytrácí zvuk motorových vozidel, světla nákupních center i splašené bytosti pospíchající z místa na místo – nabývám dojmu, že to vše vytrhává člověka z jeho přirozeného habitatu v lese, kde je intuitivní synchronicitu základním principem lidského bytí.

Zvuky hudebních nástrojů se v dále propojují s houkáním sovy, šustěním oválných listů v přivalech větru i praskáním větviček pod mýma bosýma nohama, když sto metrů před sebou spatřuji vysokou plátěnou stavbu, již s ranním rozbřeskem identifikuji jako komunitní teepee,

a před ní se objevuje skupina lidí, kteří se radují okolo ohně, zpívají a tančí. Může jich být okolo padesáti. Teď jsem si naprosto jistý, že přicházím domů.

Mnoho let jsem hledal místo, kde se má umělecká duše dokáže cítit přirozeně se vši svou skrytostí i neskrytostí. Jedním z okamžiků, kdy jsem začal vnímat tento svobodný projev autenticity lidského srdce, se stalo právě setkání české Rainbow Family.

V šedesátých letech minulého století se s rozmachem technologizace společnosti začala objevovat spousta lidí, kteří se snažili hledat jinou, alternativní cestu i svobodnější přístup k životu.

Začalo to opravdu a doslova „na cestě“. „Na cestě“ tam, kde nevíme co ani jak, neboť právě tato dobrodružná nevědomost snad otevírá

Komunitní teepee. (Foto Sebastian Prax.)

možnost náhlých pozitivních zvrátů v putování lidským životem.

V roce 1969 v USA proběhl pověstný festival Woodstock. Ve stejném období začaly vznikat i myšlenky celosvětového hnutí Rainbow Family. The Rainbow Family of Living Light (Duhová rodina živoucího světla) vznikala s myšlenkou sjednocení lidí všech vyznání, národů i ras a vyznačovala se snahou přistupovat k životu s vysokou mírou svobody, intuice, kreativity, skromnosti, úcty a respektu k Matce Zemi.

Kultura a tradice Rainbow Family vychází z dvě stě padesát let starého proroctví indiánské stařeny kmene Kríů, která zvěstuje, že jednou přijde doba, kdy na Zemi nebude možné žít kvůli přílišnému znečištění. V této době prý Indián znovu získá svého ducha, spojí se s bílým mužem, a tím dá vzniknout bojovníkům Duhy – lidem, kteří budou ve svém srdci chovat indiánského ducha moudrosti a upřímné lásky k Zemi. Lidé se znovu dokážou plně „nacítit“ na skutečné potřeby Země namísto racionálně zaměřeného plundrování bez schopnosti etického zvážení důsledků vlastních činů. Rozdíl mezi hippies a komunitou Rainbow spočívá právě

v této „vědomosti“ rozumění důsledkům svých činů, v respektu i v pokoře, kterou je důležité rozvíjet k ostatním lidem a k přírodě. V tomto příběhu se samozřejmě jedná pouze o obecně platný ideál, který se na cestě životem učíme uplatňovat. Každým dnem o trochu lépe.

Rainbow Gatherings (Duhová setkání) jsou setkání, na která může přijet kdokoli, kdo je schopen respektovat několik základních pravidel. Tato iniciativa Duhových setkání vznikala především z potřeby duchovních hledačů šedesátých let společně se rozvíjet v duchovní cestě a v pokorném vztahu k přírodě. Během šedesátých let začalo vznikat taktéž nespočet komunit a nových náboženských hnutí. Duhová setkání měla sloužit právě k tomu, aby se všichni tito lidé mohli sejít na jednom místě a sdílet své zkušenosti z duchovní praxe. Tito divní alternativní lidé pravděpodobně pociťovali nutkovou potřebu hledat nový smysl života, který nebude založen na prohlubování individualismu a zvyšování množství osobního kapitálu, jak začalo být zvykem v moderní společnosti.

Celosvětové hnutí Rainbow je založeno na několika jednoduchých principech života, které

„Láska, láska, láska. Všechna srdce bijí stejným rytmem!“ (Foto Sebastian Prax.)

se dohodly světovým konsenzem na prvních setkáních Duhy v sedmdesátých letech.

Filozofie Rainbow se tudíž řídí konsenzem: Probíhá to tak, že mluvit může kdokoli, kdo sedí v „mluvícím“ kruhu (talking circle) a konsenzus může nastat pouze tehdy, až již nikdo z přítomných nemá k tématu co říct. Tudíž se všichni přítomní musí shodnout a dojít k situaci „win-win“ (všichni získávají). Tato tradice komunitního způsobu života a organizace Rainbow vychází z tradic severoamerického kmene indiánů Hopí. Na první pohled se jedná o něco nepředstavitelného: žádné hlasování, žádná hierarchie, pouze hledání společného komunitního rozhodnutí. Na setkání několika stovek lidí může tento způsob organizace fungovat opravdu dobře – především pokud v „mluvícím“ kruhu sedí ti, kteří se účastní organizace toho, o čem se zrovna mluví.

Celé setkání se může odehrávat pouze za pomoci všech zúčastněných. Řídíme se heslem: „Pokud vidíš práci, tak je tvoje.“ Bývá tedy na každém, aby svobodně uvážil, čím může nejvíce přispět ke společnému dílu komunity. Zdali by nejraději pomohl v kuchyni, při kopání latrín, při dovozu jídla, při stavbě teepee nebo pořádání nejružnějších workshopů, které jsou běžnou

součástí setkání, například tělesná cvičení, meditace, přednášky, umění zpěvu či improvizace.

Díky těmto základním principům fungování se nemusí na setkáních Rainbow používat žádný způsob placení penězi (kromě dobrovolných příspěvků na jídlo) – neboť každý účastník přináší něco, co může být přínosné ostatním (někdy lidé přinášejí i jídlo do kuchyně jako dar).

Světový konsenzus pravidel Rainbow sdílí následující vizi: že Rainbow Gathering probíhá po dobu jednoho měsíce (většinou od novu k novu) na místě, které je v dostatečné vzdálenosti od lidských obydlí (tudíž není ani v přímém dosahu žádné digitální technologie). Tato setkání probíhají bez veškeré elektroniky (toleruje se pouze svítilna), bez tvrdých drog, alkoholu i živočišných výrobků (v rámci společné kuchyně), bez násilí, peněz a dalších rušivých elementů. Tato pravidla je důležité zachovat především proto, aby se setkání dalo za Rainbow Gathering považovat.

V okamžiku, kdy jsou tyto základní podmínky respektovány, se už pouze „čeká“ na to, až se objeví duch Duhy (Spirit of the Rainbow). Duhového ducha však můžeme vnímat velmi přeneseně. Duch Rainbow se objevuje v okamžiku, kdy se vše děje neřízeně – intuitivně – čili samo

od sebe. Duch duhy je založen právě na oné synchronicitě, jež řídí naše životy, pokud se dokážeme plně spolehnout na cestu intuice. Učíme se tím dosáhnout skupinové jednoty a integrity.

Z pohledu vědeckého myšlení je toto v podstatě nepředstavitelná životní cesta. Pro mne však (vystudovaného programátora a přírodovědce) je to něco, co jsem celý čas hledal a nedokázal najít v akademickém prostředí. V průběhu tříletého studia informatiky a molekulární biologie jsem začal nabývat hlubokého zájmu si všechny tyto alternativní „zákony“ ověřit vlastní zkušeností. S tímto záměrem jsem se dostal na několik měsíců do Indie a posléze i k hnutí Duhové rodiny. Ačkoli se nevnímám nijak zařazeně do této skupiny lidí, neboť všechna tato zařazení a myšlenkové koncepty mohou přece pro každého znamenat něco jiného, přesto musím z vlastní zkušenosti poznamenat, že přijetí rozdílnosti a individuality lidského bytí v rámci setkání Rainbow Family je opravdu výjimečné a vždy ve mně vyvolá pocit radosti a sounáležitosti. Na Rainbow totiž nejde o to, zdali se zabýváš jógou, buddhismem, křesťanstvím či jinou mysticko-duchovní tradicí. Když přicházíš na setkání Duhy, je ti řečeno strohé „Vítej doma!“.

„Aho mitakuye oyasin“ (všichni jedním jsme), říká se v jazyce severoamerických indiánů. Neboť všichni jedno jsme, z jednoho pocházíme a v jedno se obrácíme.

„Chránit Zemi.“ Jedna ze samolepek v duchu Rainbow, které Sebastian Prax distribuuje. (Kresba Denisa Křížová.)

Pozvánka na loňské setkání československé Rainbow komunity. (Kresba Denisa Křížová.)

Jednota v rozmanitosti je přesně tím, čeho se snažíme dosáhnout. Většina tradičních písní z komunity Rainbow Family odkazuje právě na to, že dosažení jednoty s Bohem (či světem) je v každé duchovní nauce interpretováno stejně, nebo alespoň podobně. Pravda se skrývá v každém z nás. A proto: „Let the way of the heart, let the way of the heart, let the way of the heart shine through. Love upon love upon love. All hearts are beating as one!“ (Poetický překlad: Nechť cestu tvého srdce, nechť cestu tvého srdce prozáří. Láska, láska, láska. Všechna srdce bijí stejným rytmem!)

Kontakt na autora: praxsebastian@seznam.cz,
www.zapiskycestovatele.com;
kontakt na československé Rainbow:
czskrainbowfoculisers@gmail.com.

Tarot

Matěj Čihák

V tomto textu představím práci s tarotovými kartami jako specifickou formu alternativní spirituality. Výklad tarotových karet sahá hluboko do historie (minimálně pět staletí) a zároveň je dnes velice rozšířený; navíc se jedná o původně evropskou formu spirituality, čímž se liší od jiných forem alternativní spirituality, které mnohdy mají své kořeny v exotických krajích.

Tarot je sada sedmdesáti osmi karet. (Foto © Shutterstock.com.)

CO JE TO TAROT?

Už samotná odpověď na tuto jednoduchou otázku je obtížná. Osobně bych nabídl definici, že tarot je sada sedmdesáti osmi karet. Jelikož je historie tarotu nejasná, autoři zcela neznámí, jeho pojetí rozmanitá a neexistuje žádná oficiální „tarotová církev“ ani „akademie tarotu“, nemůže ani existovat žádná přesná definice tarotu. Tarot je tajemství.

Jak již bylo řečeno, tarotových karet je sedmdesát osm. Dělí se do dvou základních podskupin: na takzvaná Velká arkána a Malá arkána. Slovo „arkánum“ pochází z latiny (arcanum) a znamená „tajemství“. Každá tarotová karta

totiž představuje jedinečné tajemství – mystérium, znamení, které zobrazuje (a zároveň odevmyká) některý z aspektů naší duše.

Velkým arkánům se také říká trumfy. Je jich dvacet dva. Jsou všeobecně známější, jejich symbolika pronikla do evropské kultury, umění, okultních nauk, ale i psychologie. Zabývá-li se nějaký psycholog (např. C. G. Jung) tarotem, hovoří zpravidla o Velkých arkánech. Podle některých představují Velká arkána dvaadvacet základních archetypů, na nichž funguje celý vesmír.

Výjimečné postavení zaujímá mezi Velkými arkány karta Blázen, která bývá neočís-

Velká arkána představují dvaadvacet základních archetypů, na nichž funguje celý vesmír. (Foto © Shutterstock.com.)

lovaná, případně nese číslici nula. Blázen je většinou řazen na začátek Velkých arkán, někdy ale i na konec nebo zcela stranou. Ostatní Velká arkána se tudíž číslují od 1 (Mág) do 21 (Svět). Rozšířený výklad praví, že tarot je vlastně obrazovým příběhem – popisem cesty Blázna za duchovním dovršením.¹

Malých arkán je celkem padesát šest. Dělí se do čtyř podskupin: hole, poháry, meče a disky. Zatímco Velká arkána reprezentují základní archetypy božského stvoření, Malá arkána ukazují spíše ke světským záležitostem a zobrazují konkrétnější situace. To ovšem nikterak neznamená, že by jejich význam byl jednoznačný a jejich poselství nebylo hluboké.

Každá z „barev“ Malých arkán – hole, poháry, meče i disky – má své Eso a čísla od 2 do 10. Existuje tedy dvojka holí, dvojka pohárů, pětka mečů, devítka disků a tak dále. Specifickou rodinkou uvnitř Malých arkán jsou takzvané „dvorní karty“ – zobrazují osobnosti typické pro pozdně středověký královský dvůr: páže,

rytíře, krále a královnu. Opět – každá „barva“ má svůj vlastní „dvůr“.

Aby to nebylo příliš jednoduché, pojmosloví není pevně dané. Poměrně často se „barvě“ disků říká také „pentakly“ nebo „mince“. Objektivně vzato, původně šlo nejspíš opravdu o symbol mincí, já se ovšem přidržím označení disky.² A situace na „dvoře“ Malých arkán také není jednoznačná, a to dokonce genderově: páže bývá totiž často označováno jako „princezna“.³

PŮVOD TAROTU

Základním faktem je, že nikdo přesně neví, kdy, kde a jak tarot vznikl. Velice rozšířené je tvrzení, že tarotová arkána mají svůj původ v moudrosti staroegyptských kněží. Přes Řecko a Řím se tyto posvátné symboly, do nichž staří Egypťané vepsali veškerou svou

2 Čistě pocitově pro mě slovo „disky“ ztělesňuje onu zemitost, kterou právě diskové (mincové, pentaklové) karty vyjadřují.

3 Já zůstanu u označení páže, neboť jsem si na něj zvykl díky práci s tarotem Rider-Waite (viz dále). Slovo „páže“ je navíc středního rodu a v mnoha tarotových sadách opravdu působí jeho vyobrazení velmi androgynně.

1 Velká arkána souhrnně tvoří tyto karty, v tradičním pořadí: Blázen, Mág, Velekněžka, Císařovna, Císař, Velekněz, Zamilovaní, Vůz, Síla, Poustevník, Kolo štěstí, Spravedlnost, Viselec, Smrt, Mírnost, Dábel, Věž, Hvězda, Měsíc, Slunce, Soud, Svět.

Mato (Blázen). Tarot Sola Busca. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Nabuchodenasor. Tarot Sola Busca. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

moudrost, dostaly až do středověké Evropy. Tato představa byla a stále je velmi rozšířená. Lechtá hluboko sahající nitky naší duše, která touží po starobylé moudrosti, v ideálním případě orientální provenience.⁴

Z hlediska historických faktů můžeme nejstarší výskyt tarotových karet vystopovat v severní části Apeninského poloostrova na počátku 15. století. Nejpravděpodobnější, jediný v současnosti doložitelný původ tarotu je tedy v renesanční Itálii.

Aby nebylo té demytizace málo, je třeba říct, že tarot s největší pravděpodobností nevznikl za účelem, k němuž se používá dnes, tedy za účelem divinace. Tarot zřejmě velmi organicky a živelně vznikl (spíše než že by vznikl) jako karetní hra. Karetní hra pod názvem „tarocchi“ (taroky) je v Itálii 15. století historicky doložená.

⁴ Nepřekvapilo by mě, kdybych se v kontextu současné alternativní spirituality setkal třeba i s tvrzením, že původ tarotových symbolů je třeba hledat až v Atlantidě – od tamtud přece Egypťané vzali všechnu svou moudrost!

Lokalizace kolébky tarotu do severní Itálie dala vzniknout další legendární teorii, teorii „valdenské“. Podle ní heretická skupina valdenských,⁵ která opravdu měla svůj domov v severní Itálii, zašifrovala svou nauku do symbolických obrazů – tarotových karet. Valdenští tak měli šířit své učení a zároveň uniknout církevnímu pronásledování. Tato teorie je krajně nepravděpodobná již proto, že tarotová symbolika nijak jasně nekoreluje s učením valdenských. Ani zakódování do formy karetní hry úplně nedává smysl.

Z místa svého původu se následně tarot rozšířil do jižní Francie. Zde, ve městě Marseille,

⁵ Dějiny valdenských by vydaly na samostatný článek. Alespoň stručně lze říci, že valdenští byli přímými pokračovateli katarů neboli albigenských, kteří ve vrcholném středověku ovládali celou jižní Francii a byli krutě smeteni několika křížovými výpravami. Jejich zbytky se usadily právě v severní Itálii, v těžko dostupných horských údolích Piemontu. Později se připojili k protestantské reformaci, ale v jejím rámci si zachovali značnou svébytnost.

vznikla první klasická sada tarotových karet, známá jako Marseilleský tarot. Právě v jižní Francii poprvé vznikla teorie o starověkém původu karet. A právě z jižní Francie se tarot rozšířil do celé západní Evropy.

Významným milníkem v dějinách tarotu byl rok 1854, kdy francouzský okultista Eliphas Lévi (1810–1875) vydal svou knihu *Dogma a rituál vysoké magie*. V ní se věnuje i tarotu a propojuje tarot s ostatními okultními naukami, především s kabalou a astrologií. Lévi přiřadil ke každé tarotové kartě dominantní planetu, písmeno hebrejské abecedy a jeden ze čtyř živlů. Jistě, nelze přejít bez povšimnutí, že Velkých arkán je dvaadvacet – stejně jako písmen hebrejské abecedy. Od dob Léviho se spojení tarotu s astrologií a kabalou značně uchytilo, mnoho současných karetních sad se ho přidržuje, případně jej volně modifikuje. Pracoval jsem i se sadou (Röhrigův tarot), kde každá karta má přiřazenou svou germánskou runu.⁶

Tarot pravděpodobně není dílem egyptských mudrců ani valdenských kacířů. Není (v historickém smyslu) rodným bratrem kabaly, astrologie ani alchymie. Postupně vznikl jako karetní hra, kterou si krátili chvíle karbaníci v hospodách severní Itálie. Velmi záhy se však začal používat i k jiné činnosti – k věštění. Kdy a jak přesně k tomu došlo, se asi nikdy nedozvíme.

Tarot je nejednoznačný. Nemá známého autora. Vznikal postupně. Šířil se postupně. Postupně se i měnil a rozvíjel jeho účel a smysl, který mu lidé přikládali. Jeho podoba se měnila a stále se mění. Doslova se vynořil z kolektivního nevědomí pozdně středověké a raně novověké Evropy. Do obrázků karetní hry se začaly promítat ty nejzákladnější duševní praobrazy Starého světa. V tom spatřuji větší zázračnost, než kdyby byl opravdu dílem nějakého staroegyptského mudrce. Je totiž dílem většího mudrce – nadosobního kolektivního snění.

⁶ S propojením jednotlivých tarotových arkán s planetami, živly, hebrejskými písmeny a runami příliš nepracuji. Někomu však může být ku prospěchu. Nepochybují, že Eliphas Lévi věnoval vytvoření tohoto propojení značné úsilí. Osobně ale preferuji vnímání samotného obrázku bez odkazů k sekundární symbolice.

Blázen. Marseilleský tarot. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

KLASICKÉ SADY

Historie tarotu je historie karetních sad. Každá tarotová sada je trochu jiná. Co sada, to svěbytný umělecko-symbolický svět. Žádný tarot sám o sobě vlastně neexistuje. Existují jen různé tarotové sady. Některé více tradiční (až tak tradiční, že je někdo považuje za kanonické), některé velmi netradiční (až tak netradiční, že je otázka, zda jde vůbec o tarot).

Nejstarší kompletně dochovaná tarotová sada, kterou známe, je tarot zvaný Sola Busca. Vznikl pravděpodobně kolem roku 1490. Obsahuje klasické „barvy“ Malých arkán – hole, poháry, meče i disky. Obsahuje i všechny dvorní karty. Ovšem archetypální postavy, které známe z Velkých arkán – Mága, Velekněžku, Velekněze aj. – bychom v sadě Sola Busca hledali marně. Jako trumfy zde figurují antičtí hrdinové a bojovníci – Panfilio, Postumio, Lenpio, Mario... Jen ten starý dobrý Blázen (Mato) je nám povědomý a ptá se: „Je tohle vůbec tarot? Kde je hranice mezi tím, co tarot je, a co není?“

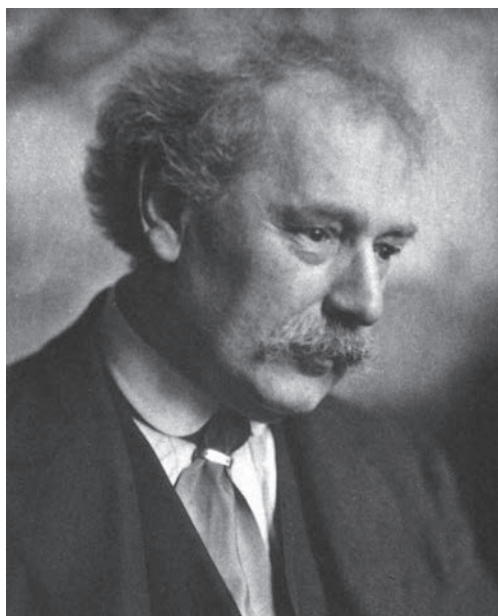

Šestka pohárů. Marseilleský tarot. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Za vůbec nejklassičtější sadu bývá považován již zmiňovaný tarot Marseilleský. Marseilleské kresby Velkých arkán jsou jednoduché, leč pestrobarevné. Nejstarší dochovaná sada Marseilleského tarotu pochází z roku 1650. Oproti tarotu Sola Busca obsahuje Marseilleský tarot typické postavy Velkých arkán tak, jak je v současnosti známe. Na druhou stranu mu ale chybí důkladnější umělecké vyvedení Malých arkán. Trojka pohárů jsou tedy jen tři poháry, čtyřka mečů jen čtyři meče, eso disků jeden velký disk.⁷

Pravděpodobně nejrozšířenější tarotovou sadou v současném (zejména anglosaském) světě je tarot Rider-Waite. Vznikl v roce 1909 z podnětu britského okultisty Arthura Edwar-

⁷ Usuzuji z toho, že původně byl i Marseilleský tarot míněn především jako karetní hra. Zkrátka – podívejte se na jeho Malá arkána a vidíte karetní hru. Žádné obrazové archetypy. Teprve od časů A. E. Waitea a A. Crowleyho (viz dále) začaly vznikat karetní sady primárně za účelem divinace.

Arthur Edward Waite (1857–1942), britský okultista, autor koncepce tarotu Rider-Waite. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

da Waitea.⁸ Waite vytvořil ideovou koncepci a k sadě sepsal výkladovou příručku. Samotného grafického ztvárnění se však ujala Waiteova kolegyně Pamela Colman Smithová⁹ – to ona je autorkou obrázků Velkých arkán, které malovala podle Waiteových instrukcí, i Malých arkán, které podle všeho tvořila zcela sama. Smithová podle svých slov malovala tarot Rider-Waite ve stavu transu, napojena na zdroje vyšší inspirace.

Značné popularitě se těší i takzvaný Thothův tarot nebo také Crowleyho tarot, pod-

⁸ Arthur Edward Waite (1857–1942) byl okultista a amatérský historik západního ezoterismu. Narodil se v Brooklynu ve Spojených státech, ale většinu života působil ve Velké Británii. Byl členem svobodných zednářů, rosenkruciánů i hermetického řádu Zlatý úsvit (Golden Dawn), odkud odešel po sporech ze svým sokem Aleisterem Crowleyem.

⁹ Pamela Colman Smithová zvaná Pixie (1878–1951) byla britská okultistka, malířka a sufražetka. Mládí strávila na Jamajce, jejíž kultura i spiritualita ji velice ovlivnila. Ilustrovala verše Williama Butlera Yeatsa. Byla velmi aktivní v hnutí za volební právo žen, v roce 1909 se podílela na umělecké kampani Suffrage Atelier. Byla aktivní členkou hermetického řádu Zlatý úsvit. V roce 1911 konvertovala ke katolicismu.

Pamela Colman Smithová (1878–1951), britská výtvarnice a sufražetka, autorka výtvarného provedení tarotu Rider-Waite. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

le britského okultisty Aleistera Crowleyho.¹⁰ Crowley nazval svou sadu podle egyptského boha moudrosti Thotha.¹¹ Po vizuální stránce zpracovala Thothův tarot Frieda Harrisová. Thothův tarot vznikl v roce 1944, je tedy o více než tři dekády mladší než sada Waitea a Smithové a je to znát i na jeho grafické podobě. Zatímco tarot Rider-Waite má výtvar-

ně blízko k symbolismu a ztvárnění arkán je spíše klasičtější, Thothův (Crowleyho) tarot je výtvarně odvážnější a jeho grafika je značně avantgardnější.

Považuji za velmi zajímavé, že Crowley i Waite byli ve své době na britských ostrovech velmi významní okultisté a panovala mezi nimi výrazná nevraživost, šlo by snad hovořit až o jakési „válce čarodějů“. Z mého pohledu byl tím „světlejším“ čarodějem Waite a rovněž jeho sada mi velice přirostla k srdci (viz níže). Ovšem ani Crowleyho sadě neodpírám hloubku a uznávám veliký rozsah znalostí, který do ní její autor (z mého pohledu ovšem jednoznačně „temný mág“) vložil.

TAROT DNES

Tarot je v dnešním západním světě značně rozšířen. Má mnoho podob (tisíce sad), existuje mnoho způsobů, jak s ním pracovat, a mnoho je rovněž lidí, kteří s ním nějak přicházejí do kontaktu, ať již pasivně, tak, že si nechávají karty vyložit, nebo aktivně jako vykladači neboli „kartářky“ – či (méně často) „kartáři“.

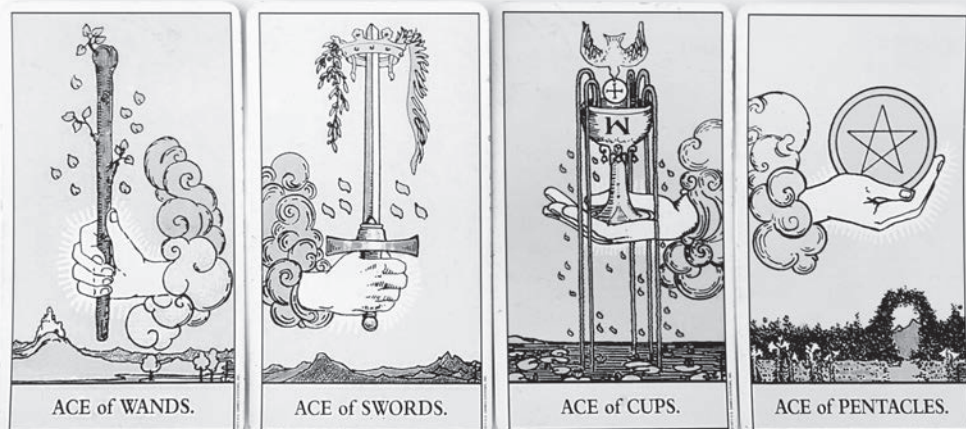
Tarot v dnešním západním světě vlastní a používá kdekdo. Prostupuje napříč generacemi, společenskými vrstvami i názorovými spektry. Téměř bych ho viděl jako jakési psychospirituální podhoubí, jež prolíná mnoha úrovněmi a spojuje lidi, kteří spolu jinak nemají mnoho společného.

Romská vědma, duchodkyně zabývající se ezoterikou, bělošský „šaman“ vedoucí synkretické rituály, náctiletá milovnice japonských hororů, surrealistický umělec ve středním věku, mladý redaktor unitářského časopisu. Ti všichni mají společné to, že ucítí, když je správná chvíle vytáhnout ze šuplíku tarotové karty a skrze obrazy nakukují do hlubších struktur bytí.

Bylo by zajímavé znát například statistiku, kolikrát týdně dojde na území České republiky k tarotovému výkladu. Jelikož ale takovou statistiku neznám, nezbyvá mi než popustit uzdu fantazii: jsem přesvědčen, že v Česku týdně víc lidí vyloží tarotové karty, než zajde do kostela. O tom jsem vnitřně přesvědčen, ale důkaz pro to samozřejmě nemám. Zmiňuji to kvůli tomu, že se mi zdá, že tarot i mnohé jiné projevy alter-

10 Aleister Crowley (1875–1947) byl britský okultista, mág, spisovatel a cestovatel. Sám sebe označoval jako „Bestii“ nebo „nejhříšnějšího žijícího člověka“. Velmi důkladně se zabýval téměř všemi druhy ezoterních nauk. Je autorem *Knihy zákona*, v níž shrnul své učení (podle Crowleyho však její obsah pochází od nehmotné bytosti jménem Aiwass). Crowley své učení nazval Thelema (z řečtiny, znamená „vůle“), jehož maximou je: „Dělej, co ty chceš!“ Celá Crowleyho filozofie, stejně jako jeho životní cesta, stojí na striktním individualismu a egoismu, zároveň ale i na touze po maximálním poznání a sebezdokonalení.

11 Též Thovt nebo Džehuti, v helénistickém prostředí ztotožňován s řeckým bohem Hermem.

Eso holí, Eso mečů, Eso pohárů, Eso disků. Tarot Rider-Waite. (Foto © Shutterstock.com.)

nativní spirituality jsou často velmi přehlíženy, navzdory svému značnému rozšíření.

Způsobů práce s tarotem – tzv. výkladů – je opravdu nepřeborné množství. Neexistuje žádný jediný, závazný, zcela osvědčený a tradiční způsob, jak s tarotem pracovat. Jediné pravidlo, které bych snad viděl jako obecně platné, je přistupovat k tarotovým výkladům s úctou a s bdělostí. A poslední dobou zjišťuji, že i s hravostí a s humorem.

Vykládat tarotové karty si člověk může sám, hledá-li odpověď na nějakou otázku týkající se vlastního života, ať již vnějšího či vnitřního. Nebo zkrátka stačí, když jen hledá inspiraci, cítí se ke kartám přitahován. Vykládat lze i druhému člověku, v tomto ohledu existuje široká škála různých přístupů a etických hranic, které se případ od případu liší. Mnoho lidí se vykládáním tarotových karet i živí, někteří vykládají zadarmo a jiní si vykládají pouze sami pro sebe.

Blázen, Mág, Velekněžka. Tarot Rider-Waite. (Foto © Shutterstock.com.)

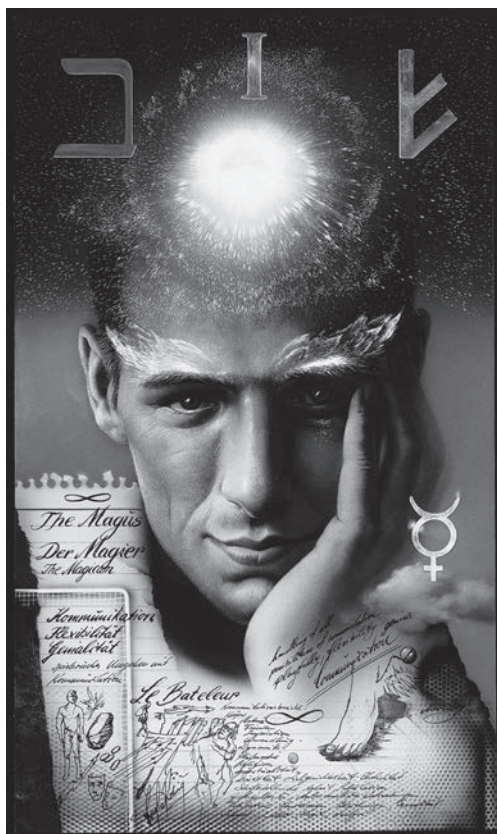
JAK VNÍMÁM TAROT

Zde bych chtěl říct jen několik poznámek k tomu, jak práci s tarotovými kartami vnímám já. Úplně především: vykládání karet pro mě určitě není věštění ve smyslu předpovídání budoucnosti. Archetypální obrazy tarotových arkánů přebývají mimo lineární čas – ve sféře praobrazů kolektivního nevědomí, ve světě idejí, ve věčném „ted“. Veškeré mé výklady se týkají jen a pouze přítomnosti, byť se někdy ptám-ladím na přítomnost, která už nastala (tzv. minulost) nebo na přítomnost, která se právě utváří nějakým směrem (tzv. budoucnost).

Cesta tarotu je pro mě především cesta sebepoznání. Věnuji pozornost tomu, jakou otázku vlastně kladu. Na co se ptám? Co je to, co mě v životě zajímá? Aha, tak toto mě opravdu zajímá, trápí, přitahuje... Velmi důležitá je formulace otázky, která musí být co nejpřesnější. Když jsem dělal výklady „rozbředlé“, pouze s jakýmsi neurčitým „pocitem“ (který jsem mylně považoval za „otázku“), nikdy mě to nepřivedlo k poznání a rozvoji, ale vždy jen k ještě většímu zmatku a trápení.

Tarotu nepokládám otázky binární – otázku vždy formuluji tak, aby nebylo možné odpovědět ano, nebo ne. Tarot není počítač, operující s jedničkami a nulami. Není ani úzkostlivý člověk, který zná jen dobré nebo špatné. Je to pramen praobrazů, které vyjadřují nějaký neohraničený celek, škálu pocitů, mnohozahrnující symbol. Proto neexistují žádné špatné nebo dobré karty. Každá karta má mnoho aspektů. Ano, existuje několik karet, kde převažují spíše aspekty, které bychom považovali za dobré, a existuje několik karet, kde převažují aspekty, které bychom považovali za špatné. Pokud se ale něco u tarotů učím, je to především myšlení mimo dualitu – ano/ne, dobře/špatně atd. Jde spíše o „navnímání“ nějaké ideje, nějakého typu situace nebo postoje v jeho celku, který zahrnuje množství různých projevů, podmnožin a aspektů najednou.

Tarot je pro mě skvělý pomocník také proto, že mi umožňuje do jisté míry externalizovat psychické procesy. Místo abych se snažil pochopit se neustálou sebeanalýzou, použiji cosi vnějšího, hmotného, jasně daného a ohraničeného; navíc

Mág. Röhrigův tarot.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

něco, co je tradiční, co je kolektivně sdílené, co přesahuje hranice mého dílčího „já“. Zjednodušeně řečeno: tarot je něco jako zrcadlo duše.

Na tarotu mě také fascinuje, že se díky němu mohu propojit s kolektivním nevědomím. Vnímám tarot jako formu sdíleného denního snění. I když prožitek vztahu k nějaké kartě je velice intimní, zároveň vím, že tutéž kartu vidí, vidělo a uvidí mnoho dalších lidí v různých situacích. Nejsem sám, uzavřený v nějaké absurdní spirituální výjimečnosti, naopak, ačkoli sedím doma, vstupuji s kartami na agoru světa.

A specifickou roli pro mě tarot sehrává i v tom, že se jedná o skutečně „domorodou“ evropskou duchovní tradici. Jako člověk věnující se mnoha formám exotické spirituality jsem rád, že mám v tarotu spojení i se „starou Evropou“ a její duchovní tradicí sahající do hloubky nejméně pěti staletí.

Smrt. Tarot El Dios de los tres.
(Foto Matěj Čihák.)

Trojka disků. Tarot El Dios de los tres.
(Foto Matěj Čihák.)

Co se týče tarotových sad, pracuji v současnosti se dvěma. První z nich je, klasicky, tarot Rider-Waite. S obrázky Pamely Smithové mám opravdu silný vztah, hluboce se mi otevírají a jsem schopen si je i dobře pamatovat (jakoby se „skenují“ do mé mysli; jde o proces, který lze jen obtížně popsat). Tuto sadu používám zpravidla, když se ptám na něco důležitého nebo když vykládám druhým lidem. Pro méně závažné otázky – nebo při specifickém naladění – používám netradiční, divoký, psychedelicky laděný tarot El dios de los tres od madridského umělce Javiera Navarra.

Mou vůbec první tarotovou sadou, se kterou jsem začínal, je sada, o níž se lze všude dočíst, že se „především nedoporučuje začátečníkům“. Jedná se o Röhrigův tarot, jehož autorem je německý umělec Carl Röhrig. Röhrigův styl v něčem připomíná Salvadora Dalího. Obrázky jsou velmi propracované, tajuplné a znepokojivé. Poté, co jsem si se sadou přestal rozumět (a co jsem se dozvěděl, že její autor je scientolog), jsem se rozhodl Röhrigův tarot odložit.

A sada, která mě k tarotu původně přivedla, vlastně tak úplně tarot není. Jedná se však

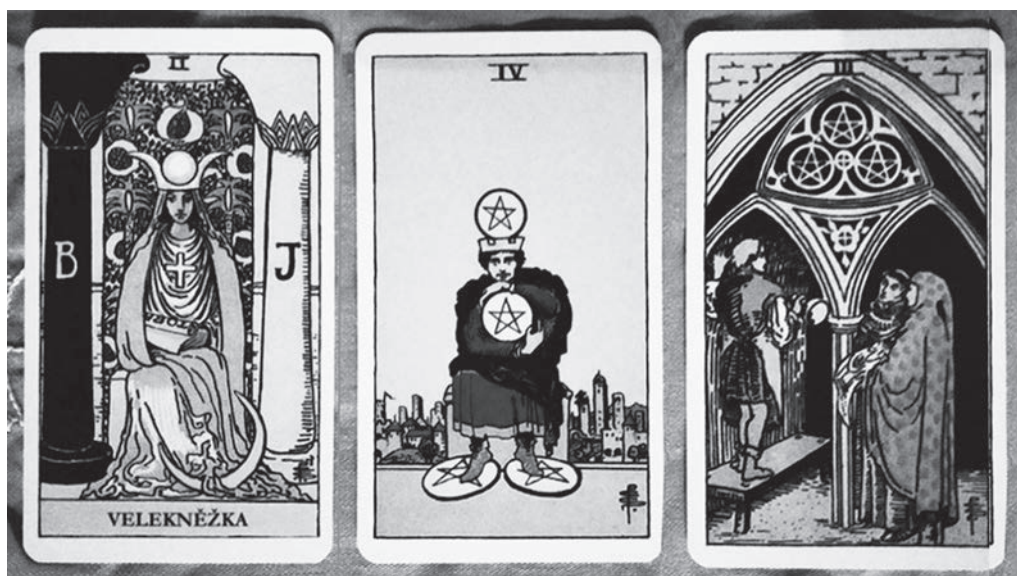
o sadu mimořádně populární, zejména mezi mladšími lidmi. Je to tzv. Osho Zen Tarot,¹² který vytvořili žáci indického gurua Osha na základě jeho učení. Před lety mi z Osho Zen Tarotu udělal jeden blízký člověk výklad, a právě díky této události jsem se začal o karty více zajímat.

KARTOLOKACE V ÚSTŘEDÍ NSČU

Mou oblíbenou formou práce s tarotem je tzv. kartolokace. Jejím účelem je (po)odhalit aktuální energii, případně i historii nějakého místa skrze výklad tří karet. Tři karty, které během kartolokace padnou, společně vystihují povahu místa.

Rozhodl jsem se udělat kartolokaci i v místě svého pracoviště, v ústředí NSČU v Karlově ulici. Konkrétně v místnosti nesoucí od dob

¹² Osho Zen Tarot není klasický tarot, neboť neobsahuje 78, nýbrž 79 karet. Je zde navíc karta Mistr, na níž je vyobrazen právě Osho. Názvy karet i grafické pojetí obrázků se od tradičních tarotů velice liší, byť místy s nimi volně korespondují. Osho Zen Tarot má výkladovou příručku, kde ke každé kartě existuje Oshova citace a poté výklad jeho žáků, jak kartě porozumět.

Kartolokace v ústředí NSČU: Velekněžka, Čtyřka disků, Trojka disků. (Foto Matěj Čihák.)

N. F. Čapka název Arkona.¹³ Shodou okolností v den, kdy jsem kartolokaci prováděl, v Arkoně nešlo rozsvítit světlo, což se mi stalo poprvé za tu dobu, co v ústředí pracuji... Jako zdroj světla mi tedy musela posloužit svíčka, což se ovšem k tarotovému výkladu hodilo.

Při výkladu v Arkoně mi vyšly následující karty: Velekněžka, Čtyřka disků a Trojka disků. Velekněžka patří mezi Velká arkána, jedná se tedy o kartu mimořádného významu. Další dvě karty přišly z Malých arkán, z hájemství Disků, které odkazuje k finančním a obecně materiálním záležitostem.

Velekněžka je moje oblíbená karta (resp. karta, ke které cítím zvýšenou přitažlivost). Její symbolika je velmi pestrá, zjednodušeně symbolizuje ženskou a/nebo alternativní spiritualitu. Tam, kde dnes stojí ústředí NSČU, stával ve středověku klášter bekyní. A v měšťanské kapli nejspíš uctívali Pannu Marii. Pomyslel jsem i na některé ženy-mystičky z řad unitářů, které Arkonu navštěvovaly během 20. století.

¹³ V současné době slouží Arkona jako skladiště nekatologizovaných knih knihovny NSČU. Arkona mě vždy přitahovala svou tajemností, která je dána i architektonicky (gotická klenba), ale kterou jsem vždy vnímal i jako velmi silnou vibraci, kdykoli jsem do Arkony vešel. V minulosti sloužily prostory Arkony jako kaple měšťanského domu. Jedná se tedy o sakrální prostor.

Další dvě karty se týkají majetku, jeho vlastnictví a rozhojňování. Čtyřka disků na mě nepůsobila úplně příjemně – viděl jsem hamižného měšťana, jak ve svých rukou pevně svírá své mince-disky. O duchovní moudrosti Velekněžky neměl ani ponětí.

Poslední karta, Trojka disků, mi ale opět dodala optimismus. Šikovný stavitel buduje kapli a další dvě osoby, snad mnich a kněz, mu radí. Nebo ho dokonce chválí? Trojka disků je zvláštní tím, že se odehrává v gotické klenuté místnosti – přesně takové, jakou je naše Arkona! Chce tarot říct: majetek hamižného měšťana byl přece jen použit k duchovním účelům – ke stavbě kaple? Anebo se Trojka disků, jakožto závěrečná karta výkladu, snaží naznačit budoucí směřování NSČU – postupné a jisté budování prosperity a duchovního příbytku?

REFERENCE

Další informace o tarotu, včetně významů jednotlivých karet, můžete najít na webu Tarotové asociace: www.tarotova-asociace.cz.

Z literatury mohu doporučit zejména knihu jungiánské badatelky Sallie Nicholsové *Carl Gustav Jung a tarot: Cesta archetypu* (Eminent 2012), která se zabývá tarotem z hlediska hlubinné psychologie, zaměřuje se ovšem pouze na Velká arkána.

Zelený Čapek

Radovan Lovčí

Slíbil jsem, že s podrobnějším textem o Livii Dvořákové budu pamatovat na brněnský unitářský časopis *Poutník*. Ale protože jsem nechtěl, aby *Tvůrčí život* přišel úplně zkrátka, mám také pro něj alespoň krátkou vzpomínku, jež souvisí s Livií a jejím dědečkem Norbertem Fabianem Čapkem (1870–1942), zakladatelem československé Unitarie. Livie mi ji vyprávěla během jednoho z našich sezení, během nichž jsem sbíral informace pro životopisné pojednání o její mamince.

Norbert Čapek, jak známo, byl třikrát ženat a byl otcem dvanácti dětí, z nichž dvě se nedožily dospělosti. Dvakrát ovdověl a jeho třetí chotí se v roce 1917 stala o bezmála dvacet let mladší Čechoameričanka narozená v Chomutově, Mája Oktávcová (1888–1966). S ní o rok později zplodil syna Lubora Masaryka Čapka (1918–1994).

Že se občas muž zamiluje do výrazně mladší ženy či naopak, nebývá v životě výjimkou, i když se samozřejmě nejedná o pravidlo. V Májině případě se pak zdá, že oním prvním či hlavním zamilovaným a iniciátorem milostného vztahu byl Norbert.

Ačkoli byl navenek „štramákem“ a dobře vypadajícím mužem (pravda, nevysokým, měřil jen 156 cm), přece jen už nebyl nejmladší a jeho léta na něm byla navenek znát. To Máju, jež si zřejmě nelibovala v šedinách a byla ženou nesmírně praktickou, dovedlo k rozhodnutí, že si svého chotě vizuálně omladí. Když si může barvit vlasy ona, tak proč ne také Norbert? Pravda, v té době nebylo barvení vlasů u pánů právě obvyklé, ale manžel se dal nakonec přemluvit.

Jejich vnučka Livie Hašplová přišla na svět v době mnichovské krize, v září roku 1938. Dědečka si tedy pamatovala pouze z raného dětství, na rozdíl od svého bratra Borka (1931–2020), který se narodil o sedm let dříve. Dobře si ale vzpomínala na to, že její prarodiče chodívali k nim domů pravidelně na návštěvu, například o víkendu na oběd. A jednoho dne dorazil spolu s Májou i „omlazený“ Norbert Čapek. Jenže Májin původní úmysl se lehce minul účinkem. Snad neměla v době válečné k dispozici kvalitnější barvy, těžko soudit, každopádně její choť po kosmetickém zákroku nezískal

namísto svých šedin dřívější odstín vlasů. Barva, která se ve výsledku zrodila na Norbertově hlavě, byla totiž zelená! Co by dnes již téměř nikoho nešokovalo, byť zelených vlasů není ani v současnosti na ulicích k vidění přehršel, to mohlo být v jiné době společenským skandálem či extravagantní exhibicí!

Samotnému Čapkovi se cosi nepozdávalo, ale Mája jej usilovně přesvědčovala o tom, že odstín se vydařil, je skvělý a domácí zrcadlo Čapkových zkresluje. Bála se jít s pravdou ven, aby chotě nerozzlobila. Když se jí ho však podařilo na čas odlákat ze své blízkosti, urychleně volala Hašplovým, aby doma dodrželi dekorum a v žádném případě se dědečkovi nesmáli a nezmiňovali se o jeho zelené kštici! Doporučila také uschovat nebo nenápadně zakrýt v bytě všechna zrcadla.

Norbert Čapek byl mužem „ze staré školy“. Ač demokrat, vystupoval doma i na veřejnosti poněkud autoritativněji. Dbal na svoji pověst a nepřipouštěl si lidi k tělu tak blízko jako jeho zeť Karel Hašpl, s nímž se prý dalo velmi otevřeně bavit o všem. Vždyť za Čapkova života dosud bývalo v některých rodinách zvykem rodičům zdvořile vykat a tykání se pokládalo za neslušnost! Představa, že se Norbert stane dokonce terčem posměchu mladších generací či svého okolí vůbec, by mu jistě nebyla dvakrát příjemná.

Když s Májou dorazil k Hašplovým domů, manželčin zásah na jeho hlavě byl ještě zřetelnější. Světlá zelená se totiž postupně proměnila v brčálově zelenou a dědeček Livie a Borka prý vypadal jako nefalšovaný vodník z pohádky. (Tipujeme přitom, že k nim možná přijel svým automobilem anebo taxíkem a na hlavě mu

Borek Lee Hašpl, bratr Livie Dvořákové,
v uniformě U. S. Army. (Fotografie pochází
z archivu Radovana Lovčího.)

spočíval klobouk, takže nemusel být nutně terčem široké pozornosti okolních osob.)

Malá Livie vzpomínala, že šlo o asi nejnáročnější společnou schůzku s prarodiči. Karel a Bohdana Hašploví (Rev. B. Hašplová /1899 až 1989/ byla Čapkovou nejstarší dcerou) se u stolu přemáhali, jak jen mohli. Nedařilo se jim to však stoprocentně, občas pod nějakou záminkou odběhli do kuchyně, aby alespoň zde dali na okamžik průchod tlumenému smíchu. Jejich

děti na tom nebyly lépe. Zvláště pro malou Livii muselo jít o náročný úkol, neboť jí v oné době nemohlo být více nežli 2–2,5 roku! Je ovšem docela dobře možné, že si komičnost celé situace ještě plně neuvědomovala a došla jí plně až v pozdějších letech, kdy jí příhodu znovu připomněli a převyprávěli její blízcí. A dost možná nešlo o první barvení Norbertových vlasů, ale jen o prvý nezdařilý pokus. Kdo ví. Na details už se Livie dnes bohužel znovu zeptat nemůžeme, a možná by ani všechny neznala...

Norbert si prý během oběda ničeho nepovšiml a ještě se dočkal řady milých komplimentů na adresu vylepšeného zevnějšku, které ho upřímně těšily. Teprve po jeho odchodu proběhla u Hašplových vlna veselého smíchu. O příhodě se však nesmělo za dědečkova života hovořit, aby se k němu náhodou nedonesla.

Bohužel válka přinesla i četné nepříjemné zkušenosti. Norbert Fabian Čapek byl v březnu roku 1941 zatčen gestapem a nejspíše v říjnu následujícího roku zavražděn v koncentračním táboře v Dachau. Také u Hašplů se konaly policejní prohlídky, jak Livie občas vzpomínala. Zvláště Karlovi (1904–1964) hrozilo během války zatčení i riziko následování tchánova osudu. Že se rodině podařilo ve zdraví válku přežít (v době Pražského povstání bojoval Rev. Hašpl dokonce na barikádách), pokládali po jejím skončení za obrovské štěstí. Zatímco některé děti mívají občas jen zanedbatelné vzpomínky na svoje raná léta, Livie byla jiným případem. Za 2. světové války prožila s rodiči mnohé náročné chvíle, jež byly plné napětí a existenčního stresu. Patřila proto do kategorie osob, které si pamatovaly ze svých prvních let více než jiné...

Miroslav Matouš

Matěj Čihák, Kristýna Ledererová Kolajová

„Pojďte sem v tento zasvěcený čas.
Spojte sebe v jedno tělo.
Spojte se se vší mocí, silou svou.
Přijď, ticho, k nám.“¹

Autorem slov této písně v našem unitářském zpěvníku je Miroslav Matouš, významná duchovní osobnost 20. století. Náboženská společnost československých unitářů se po určitou dobu stala jedním z jeho významných působišť, společně s Církví československou husitskou a Jednotou bratrskou. Matouš byl básníkem, překladatelem, kazatelem a hlubokým myslitelem liberálního křesťanství.

Miroslav Matouš (1921–2021). Básník, náboženský myslitel a duchovní NSČU, CČSH a Jednoty bratrské. (Všechny fotografie převzaty z archivu Paměti národa.)

Narodil se přesně tři roky po vzniku Československé republiky, 28. října 1921, v Nevratcích na Jičínsku. Jeho duchovenská dráha začala v Církvi československé.² Během druhé světové války byl totálně nasazen. Studoval filozofii, češtinu a srovnávací vědu náboženskou na Filosofické fakultě UK; po únoru 1948 ale studia raději dobrovolně opustil. Pracoval jako učitel náboženství a od roku 1952 jako kazatel CČS. V roce 1957 byl vysvěcen na kně-

ze, ale již v prosinci 1958 mu byl odňat státní souhlas pro výkon duchovenské služby. Poté se řadu let živil prací v dělnických profesích, například jako řidič multikáry. Od dubna roku 1968 působil jako kazatel v Jednotě bratrské.

O něco dříve, do roku 1967, se datuje i Matoušův příchod do řad NSČU, konkrétně do pražské obce. Přesné datum jeho vstupu neznáme, známe pouze číslo přihlášky (č. 3614). Přihlášky z této doby postrádají v kartotéce dataci, ale soudě podle nejbližších datovaných muselo k jeho vstupu dojít někdy mezi únorem a květnem roku 1967.³

1 *Cestou světa: unitářské písně a liturgické texty*, Praha: nakladatelství Unitaria 2018, 166.

2 V té době ještě nenesla přízvisko „husitská“, to až od roku 1971.

3 Archiv NSČU, archivovaná členská kartotéka.

Miroslav Matouš v mládí.

Existuje však i další přihláška Miroslava Matouše do NSČU! A to podaná o více než dvě dekády později než ta první. V případě této druhé přihlášky (č. 4754) známe i přesné datum podání, 12. února 1988.⁴ V témž roce Matouš ukončil kazatelskou činnost v Jednotě bratrské, takže zde lze vidět souvislost.

Je otázkou, proč Miroslav Matouš vstupoval do NSČU dvakrát. Nelze vyloučit, že se záhy po svém prvním vstupu v roce 1967 musel svého členství v NSČU (formálně) vzdát. Důvodem by mohlo být, že od roku 1968 působil jako kazatel Jednoty bratrské a to by zřejmě nebylo možné, kdyby zároveň zůstal členem jiné náboženské organizace, tedy NSČU. V našich archivních materiálech z doby mezi dvěma vstupy (1967 a 1988) je navíc Miroslav Matouš velmi často uváděn jako „br. farář“. Lze tedy předpokládat, že sice působil v NSČU jako laický kazatel (jsou doloženy státní souhlasy s jeho působením u nás), ale externista. Jedná se ovšem pouze o hypotézu. Jeho sepětí s unitáři však bylo po

celou tuto dobu těsné a působení mezi oběma vstupy kontinuální. Poprvé NSČU zažádala pro Matouše o státní souhlas s výkonem kazatelské činnosti v prosinci roku 1970. Souhlas byl udělen v březnu 1971 a téhož roku v červnu začal fakticky působit jako laický kazatel v pražské obci.

Do dění v pražské obci se ale Matouš intenzivněji zapojil už na jaře roku 1969 díky Václavu Antropiovi, který Matoušovo působení v NSČU celkově podporoval. Zpočátku se Matouš podílel převážně na přípravě dětských programů. Václav Antropius si původně přál, aby se Matouš vedle Dušana Kafky stal druhým duchovním pražské obce. To se ale ukázalo z hlediska státní správy jako neprůchozí už z toho důvodu, že ordinovaný unitářský duchovní by nemohl být členem jiné denominace, a Matouš byl tehdy členem a kazatelem Jednoty bratrské. Antropius tedy hledal jiné možnosti a jednou z nich bylo vytvořit pro bratra Matouše místo v ediční oblasti.

Matouš jako kazatel Jednoty bratrské.

⁴ Zajímavostí je, že podle zápisu ze schůze výkoného výboru ÚSS ze dne 23. února 1988 byl spolu s Miroslavem Matoušem tehdy do NSČU přijímán i Petr Samojský (a Marie Chatrná). Viz archiv NSČU, složka ÚSS a další zápisy ze schůzí 1984 –, podsložka 1988 Zápisy ze schůzí ÚVV, ÚSS a UMV.

Matouš jako řidič multikáry.

Tato důležitá kapitola Matoušova angažmá v NSČU se otevřela v červnu roku 1969, kdy sám přišel s nabídkou, že by pomohl připravit nový unitářský zpěvník (tento projekt odsouhlasený vedením NSČU již koncem roku 1968 byl v té době pozastaven kvůli vleklé nemoci editora Stanislava Hořka). Návrh byl ústředním správním sborem přijat. Miroslav Matouš pak na přípravách zpěvníku intenzivně pracoval do léta 1970, kdy předal kompletní materiál pro zpěvník ústřednímu správnímu sboru. Ke schválení a vydání zpěvníku však nakonec nedošlo. Počátkem roku 1971 totiž státní moc dočasně zakázala pražské obci publikační činnost,⁵ zpěvník tudíž nemohl vyjít. (K dalšímu pokusu o vydání nového modernizovaného zpěvníku došlo v březnu roku 1987. K této práci se opět na-

bídl Miroslav Matouš, ale zůstala pak pouze torzální. Matoušovy dlouholeté snahy na přípravě zpěvníku se nakonec zúročily ve velké unitářské sbírce písní a liturgických textů, jež vyšla roku 2018 pod názvem *Cestou světla*.)

Důležitým Matoušovým počinem byl překlad *Poutníka cherubínského*, významné sbírky dvojverší slezského barokního mystika Angela Silesia.⁶ Výbor z tohoto díla v Matoušově brilantním překladu vyšel poprvé v lednu 1981 v nakladatelství Unitaria. Poté vyšel v roce 1984 další, o něco rozšířený výběr nazvaný *Cherubský poutník*. Kompletní překlad byl vydán až v roce 2003 v Karmelitánském nakladatelství.

V prosinci roku 1987 byl v ÚSS NSČU vznesen a schválen návrh na rozmnožení promluv bratra Matouše. Zdá se však, že k jejich vydání nikdy nedošlo. Nikdo z pamětníků si nevybavuje, že by kdy vyšly, nejsou ani uloženy v archivu. Je tedy vidět, že Matoušovo postavení v NSČU bylo významné, ale projevilo se také, že koncem 80. let již ve vedení NSČU chyběla potřebná energie k tomu takové projekty dotáhnout.

O něco později, v letech 1988 a 1989, byly alespoň uveřejněny dva kratší Matoušovy texty v nultém a ve druhém čísle revue *Cesty*,⁷ což dokládá jeho stále dosti úzkou spolupráci s unitáři.

V devadesátých letech, v období tzv. „strejčkařů“, kdy se NSČU zmítala ve vnitřních problémech, se Matouš stáhl do pozadí. V archivu nejsou doklady jeho aktivního působení z této doby. Vnímavého a duchovně hlubokého člověka, kterým Miroslav Matouš byl, musely tehdejší spory o vedení i ideové směřování od aktivní práce pro NSČU dost odrazovat. V roce 1992, kdy došlo k Vladimí-

6 Angelus Silesius (Slezský Posel), vlastním jménem Johannes Scheffler (1624–1677), byl slezský, německy píšící mystik. Narodil se, žil i zemřel ve Vratislavi. Pocházel z polské protestantské rodiny, ale konvertoval ke katolictví, vstoupil do franšíškánského řádu a stal se knězem. Své niterné zážitky z cesty k Bohu a své teologické názory (některé velmi netradiční, blízké panteismu) shrnul formou dvojverší ve sbírce *Cherubinischer Wandersmann*.

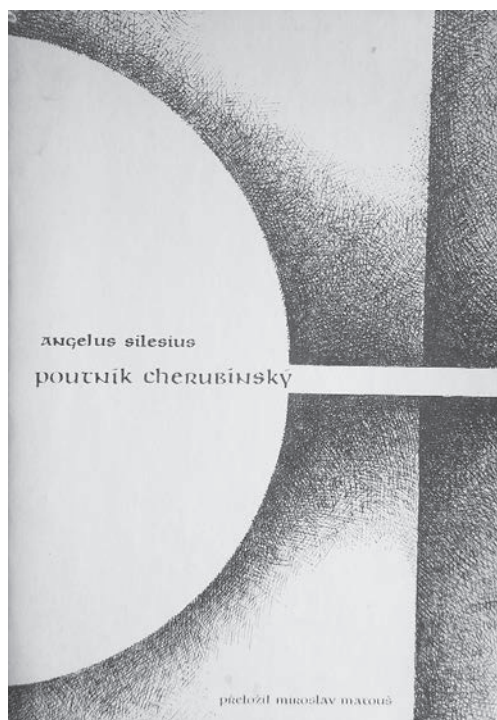
7 *Cesta* byl název periodika (občasníku), který začala NSČU vydávat jednou až dvakrát do roka na konci osmdesátých let.

5 Václav Antropius se totiž pokoušel neohlašovat státním úřadům vydávání různých unitářských materiálů.

rem Strejčkem nařízené „přeregistraci“ členů, byl Miroslav Matouš podle poznámky v kartotéce stejně jako další členové NSČU obelán dopisem ohledně pokračování členství. Miroslav Matouš členem zůstal, ještě loni na podzim jsme v ústředí lepili jeho jméno a adresu na obálku s pozvánkou na Sdílení světa. Letos, v první dubnový den, však opustil tento svět. Zůstává po něm obrovský kus cenné práce překladatelské, spisovatelské, životopisné,⁸ kazatelské a básnické,⁹ stejně jako nesmazatelný otisk jeho lidské přítomnosti v tomto světě. Pro všechny, kdo měli tu čest se s ním setkat, ať již osobně, nebo i zprostředkovaně, skrze jeho dílo. Miroslav Matouš žil v intimním vztahu s transcendencí a tělesného odchodu se neděsil, jak dokládá jeho vyznání, které věnoval Angelu Silesiovi a kterým otevírá svůj překlad *Poutníka cherubínského*:

„Kdo pravdu života a cenu vyčíslí?
Ta smrtí proniká a čeká za smysly.“¹⁰

Redakce Tvůrčího života děkuje Paměti národa za laskavé poskytnutí fotografií a faráři Danielu Majerovi za životopisné údaje z doby Matoušova působení v ČČSH.

Poutník cherubínský, Matoušovo vrcholné překladatelské dílo. Vydalo nakladatelství Unitaria roku 1981.

8 Miroslav Matouš je autorem vzpomínek na Přemysla Pitte (1895–1976), významného českého evangelického kazatele, sociálního pracovníka a pacifistu.

9 Například sbírky *Uhel a křída* (1995) či *Světla a stíny strun* (1997).

10 Angelus Silesius, *Poutník cherubínský*, Praha: Unitaria 1981, s. 9.

Pospolu s našimi duchovními – první konference k jejich společnému blogu

Kristýna Ledererová Kolajová

V neděli 25. dubna se po více než roce existence společného projektu našich ordinovaných duchovních, nazvaného Pospolu, konala první konference k němu tematicky vztažená. Asi je vhodné uvést alespoň stručně historii tohoto sdíleného blogu. Pospolu začalo ve spolupráci s ústředím NSČU jako okamžitá a spontánní reakce na vypuknutí epidemie koronaviru v naší republice v březnu 2020. Po dva měsíce pak bylo každodenním projektem, v jehož rámci jsme na webu NSČU zveřejňovali denně jeden text našich duchovních, kteří se v jejich psaní pravidelně střídali, s cílem povzbudit, pozitivně motivovat, vést k zamyšlení a pomoci v situaci, kterou nikdo nečekal a nikdo na ni nebyl připraven. Od května 2020 se z něj stal blog, v jehož psaní se naši duchovní i nadále střídají, ale už jen jednou týdně. Každé pondělní ráno na adrese <https://pospolu.unitaria.cz/> přibude příspěvek.

Vzhledem k aktuálním opatřením se konference unitářských duchovních Pospolu konala on-line.
(Foto Petr Samojský.)

Na všechny již publikované se můžete podívat do archivu, je jich tam nyní více než sto. To je už úctyhodná sbírka, a proto se sbor duchovních na návrh svého současného předsedy Petra Samojského rozhodl uspořádat tento program jako určité ohlédnutí se za odvedenou roční práci. Hlavním smyslem bylo, aby čtenáři měli možnost vidět všechny autory „pospolu“, mohli se jich na cokoli zeptat, diskutovat s nimi o jejich příspěvcích. Pro duchovní bylo zadání

jednoduché: každý z nich si měl vybrat jeden z příspěvků, které za ten více než rok v rámci projektu zveřejnil, přečíst jej a doplnit krátkým komentářem.

Celou akci zahájil Petr Samojský zapálením svíčky ve skleněném kalichu, z něhož byl plamen viditelný pro všechny účastníky, a pak už předal slovo Vlastíkovi Krejčímu, který měl první příspěvek. Vybral si text hned z počátku projektu, nazvaný Ještě jeden. Zamýšlel se nad tím,

jak často toužíme, aby něco neskončilo, opakovalo se to co nejdéle – nebo alespoň ještě jednou. Z opakování však můžeme získat falešnou naději, že vše může trvat donekonečna. Proto nám na závěr popřál, abychom nezaměňovali věčnost za opakování, ale abychom zůstali u sebe a ve své bdělé přítomnosti, skrze kterou se toho nekonečna dá dotknout.

Na něj navázala Sofia Pavala, taktéž s příspěvkem z prvních týdnů projektu, nazvaným Vesna – bohyně jara. Vybrala si ho proto, že v podstatě uplynul právě rok od chvíle, kdy ho zveřejnila, a my jsme tak mohli porovnat, jak se naše situace změnila (anebo také ne). Sofia mluvila o laskavosti, vstřícnosti, porozumění i umění dávat, protože Vesna je přece štědrá bohyně. A stejně letos jako před rokem a každým rokem nám ukazuje správnou cestu. Stačí jen naslouchat a nechat ji, aby nám otevřela dveře.

Pak převzal pomyslnou štafetu Luděk Piwoňka. Vybral si téma, zda nám Bůh může splnit všechna přání; také poměrně raný text, z počátku loňského června. Hovořil o pošetilosti těch, kdo doufají, že pokud modlitbou vyslovují svá vlastní přání, Bůh je vyplní. Unitářský přístup je odlišný: modlitba podle něj neslouží k tomu, abychom si pouze plnili svá omezená přání, ale abychom více prohlubovali svůj vztah s Bohem. Proto je lepší v modlitbě méně mluvit a více naslouchat.

I Petr Samojký, který měl svůj vstup jako čtvrtý, si zvolil text z prvního měsíce existence Pospolu. Bylo to zamyšlení inspirované hlášením, které můžeme čas od času slyšet na nádražích, o přijíždějícím či odjíždějícím vlaku vyšší kvality. Petr se zastavil u toho, proč tedy

podobně neslýcháme o vlacích nižší kvality. Svůj příspěvek pak vypointoval tím, že ať je náš život vlakem jakékoli kvality, nemůžeme si vybrat krajinu, kterou projíždí, co ale můžeme, je ovlivnit svůj postoj, své vnímání – a na téhle kvalitě záleží!

Celou sérii pak uzavřela Jarmila Plotěná se zamyšlením nad tím, jak rádi lidé hledají všelék. Così, co nám zázračně uleví od bolestí, starostí a bude to fungovat univerzálně. Nyní by se přece na různé viry zrovna hodil! A přitom, doplnila, už přece takový všelék k dispozici dávno máme, každý z nás. Je to duchovní cesta, ať již jakéhokoli náboženství nebo směru. Důležité je, že pokud ji bereme opravdově a snažíme se po ní jít upřímně, pomáhá nám v každé situaci. Je životadárnou silou!

Potom Petr otevřel diskusi, v níž jsme se postupně přirozeně dotkli každého z přednesených příspěvků. Nechyběla v ní témata závažná ani úsměvná. Za to jsem byla obzvláště ráda, protože smích k životu patří a v těžkých chvílích ohromně pomáhá. Bylo by podle mě špatně, kdyby konference našich duchovních byla zkratkovitě brána jen jako odměřený, střídlivý a vážný projekt, kterému jakékoli zlehčení či vtip ubere na serióznosti. Naštěstí to bylo právě naopak! Díky tomu mohu za sebe bez obav napsat, že to bylo „ohromně fajn“ odpoledne, plné promyšlené inspirace i bezprostředního humoru. Jen doufám, že se naši duchovní rozhodnou uspořádat nějaké pokračování, protože by byla velká škoda, kdyby zůstalo jen u jednorázové akce. A pokud bude nějaké „podruhé“, vřele doporučuji všem členům NSČU, aby si ho nenechali ujít!

Úlohu kalicha zastoupila svíčka u počítače. (Foto Petr Samojký.)

Být průvodcem člověka na cestě z nemoci do uzdravení

Rozhovor s psychoterapeutem Tomášem Málkem

Tomáš Málek vystudoval kulturní historii a poté psychologii. Dlouhodobě se věnuje léčbě závislostí, přičemž mimo vlastní terapeutickou praxi pracoval v chráněném komunitním bydlení pro psychotiky či v doléčovacím centru Sananim. V současné době působí v Psychiatrické nemocnici Bohnice, kde se věnuje pacientům s duálními diagnózami.

Po celou dobu, co tě znám, tě zajímala jak psychologie, tak spiritualita, a jejich propojování ses posléze začal věnovat i ve své práci jako psycholog a terapeut. Jak v praxi funguje spojení vědy (byť psychologie nepatří mezi vědy exaktní) s oblastí, která pracuje s emocemi, ryze osobním vnímáním a prožitkem, což jsou věci dost obtížně sdělitelné, popsitelné i vyhodnotitelné a hodně vzdálené racionálnímu i empirickému poznání? Čím se mohou podporovat, jak si mohou být vzájemně užitečné? Nebo možná lépe: jak bys osobně nejvýstižněji popsal jejich vztah?

V okamžiku, kdy se odpoutáme od ideální představy exaktní vědy, tak pro mě mizí rozpor mezi vědeckým poznáním a zkoumáním psychiky. Psychika sama o sobě není exaktní, ani není přímo přístupná našemu poznávání a manipulaci, takže na ni nejde používat stejné postupy jako na exaktní předměty zkoumání. Mostem mezi vědou psychoterapie a uměním psychoterapie se stávají moderní technologie, zejména různé metody zobrazování mozku a jeho aktivity, jako je magnetická funkční rezonance, pozitronová tomografie mozku... Prostě všechny tyto technologie, které nám pomáhají propojit to, co dělá psychika, a jak se to jeví na biologické úrovni mozku. Takto jsou třeba hodně potvrzené psychické benefity modlitby nebo meditace, kdy výzkumy ukazují výrazné změny mozku už po dvou měsících pravidelného využívání meditačních postupů.

Prakticky mě – psychologa působícího ve zdravotnictví a psychoterapeuta – zajímá, když zvažují použití nějakého terapeutického

Psychoterapeut Tomáš Málek. (Všechny fotografie pocházejí ze soukromého archivu Tomáše Málka.)

postupu nebo nějakého psychologického testu, dotazníku, jestli už byl nějakým vědeckým postupem zkoumaný a co naznačují výsledky výzkumu k jeho použitelnosti, efektivnosti. Při psychologické diagnostice se pak budu vyhýbat diagnostickým nástrojům, které nemají dobrou spolehlivost a validitu. Při terapeutické práci se vědeckým potvrzením účinnosti nějaké metody nenechám až tolik svazovat, protože psychoterapeutické zkoumání je ještě náročnější než v klasické psychologii; psychoterapie je zatím skutečně stále víc umění než věda.

Pokud s někým pracuji na změně anebo uzdravení z nějakého závažného onemocnění, tak pro mě není tolik podstatné být fakticky

Tomáš Málek na odchodu z terapeutického semináře

správný a mít vše ověřené, ale stěžejní je změna, uzdravení, aby se člověku dobře žilo, aby zmizelo nebo se alespoň výrazně zmírnilo jeho utrpení. Pak je mnohem důležitější selský rozum a zpětná vazba. Kdybych to měl shrnout: věda pro mě v praxi vytváří nějaké bezpečné hřiště, na kterém se pohybuji s vědomím omezení vědeckého poznání, přičemž záleží na tom, v jaké oblasti psychologie se pohybuji, jestli je to víc psychoterapeutická, nebo spíš diagnostická práce, nebo dokonce výzkum. Podle toho přizpůsobuji to, jak přísně se držím vědeckého postupu. Nepovažuji za funkční se rigidně držet stejných pravidel všude a za všech okolností. V psychoterapeutickém přístupu je pro mě na prvním místě lidskost.

Ty se kromě soukromé psychoterapeutické praxe věnuješ práci v bohnické psychiatrické nemocnici, kde se staráš o pacienty s duálními diagnózami. To musí být podle mého názoru dost náročné, protože to jsou lidé, kteří kromě nějaké duševní nemoci ještě trpí nějakou závislostí, tedy se – laicky viděno – musí

léčit ze dvou věcí najednou. Jaký přístup se ti osvědčil, pokud vůbec lze nějak zobecňovat? A jaké místo zde má nebo může mít spiritualita?

Na prvním místě je to již zmiňovaný lidský přístup, to znamená přijetí člověka takového, jaký je, i s jeho problémy, snažit se s ním komunikovat co nejvíc partnersky, s uznáním jeho vlastní autonomie, což obnáší hlavně respekt k jeho rozhodnutím, ať už je považuji za prospěšná, nebo neprospěšná. Jsem spíš průvodcem, který doprovází člověka na cestě z nemoci do uzdravení, a nechávám na něm, jak moc krkolomná, dlouhá nebo krátká ta cesta bude, protože naštěstí nikoho nemůžete donutit, aby byl šťastný, a stejně tak nemůžete někoho donutit, aby byl zdravý nebo aby abstinoval. Je potřeba, aby si to nakonec člověk zvolil sám. Jsem přesvědčen, že v oblasti léčby lidské psychiky psycholog ani psychiatr nemůže nikoho uzdravit, ale může výrazně pomoci člověku, aby se uzdravil on sám.

A zejména v oblasti léčby závislostí je klíčem k uzdravení motivace, což znamená zkoumání,

co je pro člověka důležité, nedůležité, co ho táhne a oslovuje. Jakmile otevíráme oblast motivace, hodnot, automaticky se tím přibližujeme oblasti spirituality, která představuje hodnoty, jež překračují čas a prostor. Oblast motivace a hodnot považuji za jeden ze tří pilířů, na kterém stojí trvale udržitelná abstinence a život bez závislosti, život hodný žití. Druhým pilířem je vyvážený životní styl, který zahrnuje rovnováhu mezi prací a dobře naplněným volným časem, a třetí pilíř je tvořen zdravými vztahy, ať v rámci rodiny, s přáteli i odborníky, a hlavně vztahem k sobě samé/samému.

Přistoupí vůbec klient na slovo spiritualita? Nepřekvapí ho? Nepoleká? Nebo se duchovní dimenze do procesu terapie dostává spíš jaksi přirozeně v pozadí, aniž by byla zmiňována?

Obvykle sám nepoužiji slovo spiritualita nebo duchovnost jako první a čekám, dokud s ním nepřijde sám klient. Pak hodně záleží na tom, v jaké fázi procesu uzdravování se setkáváme a s jakým konkrétním klientem vlastně zrovna pracuji. Například v Bohnicích na oddělení, kde je většinou hlavním úkolem stabilizovat pacienta a pomoci mu, aby vůbec držel psychicky pohromadě, dal se fyzicky „do kupy“ a připravil se na fungování venku a na další terapeutickou práci mimo léčebnu, přichází téma spirituality a slovo spiritualita na řadu málokdy. S pacienty v ambulanci, kdy spolupracujeme třeba rok, rok a půl, přichází spiritualita ke slovu mnohem častěji.

Pak bez ohledu na to, v jaké fázi se nacházíme, přicházejí občas pacienti, s kterými je možné, a vlastně i potřeba mluvit o spiritualitě už od začátku, protože hraje velkou úlohu v jejich životě i v jejich trápení nebo zvládání trápení. Příkladem může být třeba pacientka, jejíž víra v reinkarnaci je jednou z hlavních zábran, proč nespáchat sebevraždu. Spolu jsme tedy téma její víry a co to znamená začali rozebírat poměrně brzy. S jinou pacientkou, katoličkou, která byla akutně v karanténě a nemohla tedy být propuštěna na Velikonoce domů, jsme probírali, co to pro ni znamená, nemoci se zúčastnit duchovního života během Velikonoc. Pro jiné pacienty domlouváme jen návštěvu duchovního na oddělení, a zda mohou jít už sami

na bohoslužbu, nebo ne. U dalších pacientů je pak důležité s nimi hovořit o různých věcech a rozplétat, zda jejich přesvědčení o andělech, energiích a dalších věcech je součástí jejich víry, jejich spirituálního života, anebo je to projevem psychotického onemocnění.

Velice často se dostáváme k tématu spirituality ve skupinách anonymních alkoholiků nebo anonymních narkomanů, což jsou svépomocné skupiny lidí se závislostí na alkoholu nebo návykových látkách, kde se lidé navzájem podporují, a ústředním bodem je víra ve vyšší sílu, odevzdání se a opření se o tuto vyšší sílu v procesu zotavení se ze závislosti, aniž by byla ona vyšší síla nějak specificky nábožensky ukotvená. Myslím, že zrovna českou specialitou je víra v Něco, Tomáš Halík tomu říká „český něcismus“, tedy že je něco mezi nebem a zemí, úplně nevím, co to je, ale rozhodně tomu nebudu říkat Bůh. Řekl bych, že ve většině případů je debata o duchovnosti spíš na pozadí a není jasně pojmenována tímto slovem. Jen s menší skupinkou pacientů lze přímo hovořit o konkrétní spiritualitě nebo religiozitě.

Když jsem četla tvou rigorózní práci, zaujala mě myšlenka rakouského psychiatra V. E. Frankla¹ ohledně hodnot a smyslu života, kterou v ní na jednom místě uvádíš a která právě úzce souvisí s tím, jak do psychologické práce vpouštět, nebo nevzpouštět spiritualitu, religiozitu. Pokud jsem to dobře pochopila, Frankl je přesvědčen, že terapeut nemá klienta k této sféře nijak navádět. Dokud si klient sám nenajde k takovému propojování cestu a sám nezačne tato témata otevírat, neměl by ho terapeut k úvahám tím směrem podněcovat. To podle jednoduchého a mně vlastně sympatického předpokladu, že, jak píšeš, „smysl nejde dát, ale pouze je možno ho nalézt“, což si vysvětluji tak, že aktivní kroky musí prostě člověk udělat sám. Ale soudila bych, že zde asi budou velmi pružné hranice, protože spousta otázek ohledně morálky a smyslu života je od duchovní oblasti neoddělitelných a zároveň pro každého důležitých. Jaký máš na tohle názor ty?

¹ Viktor Emil Frankl, *Psychoterapie a náboženství: Hledání nejvyššího smyslu*, Brno: Cesta 2007.

Ukázka práce pacientů v terapeutickém pískovišti.

Souhlasím s tím, že smysl nejde dát a že my jako psychologové a terapeuti bychom měli hodně hlídat to, aby se z nás nestali misionáři svého vlastního přesvědčení a své víry. Na druhou stranu si myslím, že je naším úkolem zatukat na dveře, za kterými spiritualita či náboženství sídlí, protože to patří mezi jedno z tabuizovaných témat a zároveň to může být velkým zdrojem podpory a energie, nebo velkým zdrojem hanby a potíží. Každopádně bez oslovení této oblasti můžeme v rámci terapie pominout velmi důležitý prvek v životě daného klienta. Pro řadu pacientů je úlevné, když si konečně mohou s někým otevřeně promluvit o svých teoriích, o energiích, co vnímají, ale třeba i o své návštěvě kartářky, kostela, aniž by hodnotil nebo případně devalvoval jejich přesvědčení jako „ezobláboly“, pánbíčkářství a podobně.

To často oceňují a jsou potom ke mně otevřenější, když plánují návštěvu nějakých alternativních terapií, třeba terapie minulých životů, a my tak potom můžeme upřímně zhodnotit, zda je to v jejich aktuálním duševním stavu vhodné, nebo nevhodné. Považuji však za důle-

žité držet oddělené a jasné role terapeuta/psychologa a případně duchovního učitele. V roli psychoterapeuta považují za podstatné vnímat spiritualitu jako důležitý rozměr lidského života. Pomoci ho klientovi prozkoumat a ujasnit si, jak to má, jak je to aktuální, jestli je spiritualita aktuální potřebou, nebo až tolik ne. Pokud je důležitou aktuální potřebou, tak jak ji naplnit, kam zajít. Zajít na bohoslužbu, do kostela nebo vyhledat meditační skupinu či něco jiného, s tím, že hlavní zdroj odpovědí na tyto otázky je v klientovi a já ho jen pomáhám zpřístupnit.

Budu teď asi trochu provokovat, ale některé drogy – například u přírodních národů – k podpoře spirituality, duchovního zrání jedince často dost přirozeně patřily. Podpořovaly hloubku prožitku změněnými stavy vědomí, zjitřením smyslů a podobně. Dnes s nimi neumí společnost zacházet? Nebo to z tvého pohledu bylo problematické i u šamanů, zjednodušeně řečeno?

Osobně mě vždycky víc oslovovaly způsoby dosahování změněných stavů vědomí, které nejsou závislé na nějaké látce, takže jsem lehce

tendenční. Nicméně to, o čem mluvíš, jsou zpravidla psychoaktivní látky, které byly užívány v souladu s nějakou tradicí a v kulturním kontextu, zpravidla pod vedením nějakého šařešiny, šamana a podobně, který s nimi měl vlastní zkušenost i oprávnění touto zkušeností další členy svého kmene, lidu, skupiny doprovázet.

Bohužel většina těchto klíčových elementů a prospěšného užívání drog v současném způsobu chybí. Drtivá většina lidí k tomu přistupuje čistě konzumentsky. Je to jen honba za zajímavými nebo příjemnými stavy. Psychedelika jsou sice považována za nejméně riziková z hlediska návykovosti, ale samozřejmě zde zůstává velké riziko prohloubení anebo spuštění duševního onemocnění, pokud je psychika daného jedince nestabilní nebo užívání probíhá ve špatném nastavení. Osobně bych to tedy neviděl jako problém, pokud by něco takového probíhalo v kontextu modelu osobního nebo duchovního sebezrovoje. Z hlediska psychoterapie probíhá řada výzkumů o využití psychedelik – jako je psilocybin, NMDA, ketamin a další látky – v léčbě rezistentních depresí, posttraumatických stavů a jiných obtíží.

Jakým způsobem ve své praxi s klienty pracuješ nejraději? Jsou to třeba klasické rozhovory, nebo nějaké tvůrčí přístupy, komplexnější než jen mluvené slovo, nějaké tvůrčí projevy?

Velice rád pracuji způsoby, které jsou zážitkové a tvořivé a baví nás oba dva, mě i klienta. Takže ve své praxi pracuji s relaxačními metodami, hypnózou doprovázenými imaginacemi, psychodramatem, terapeutickou prací v pís-kovišti (sandtray), předmětnými symboly, ale také s pacienty cvičím čínské zdravotní cvičení čchi-kung. Základem je však vždy empatický rozhovor.

Ještě se chci zeptat na význam společenství (skupiny, komunity), které podle mého názoru hraje zásadní roli v organizovaném náboženství, ale už nemusí být tak důležité pro spiritualitu obecně. V terapeutické praxi je to z tvého pohledu jak?

Považuji společenství v jakémkoliv podobě za nesmírně důležitý prvek, ať je to součást ná-

boženství, tedy ať je v nějaké víc institucionálnízované podobě, nebo v méně strukturované, prožitkové podobě spirituality. Společenství poskytuje možnost sdílet, vzájemnou podporu, inspiraci, což je nesmírně důležité a pomáhá to věnovat se dané praxi déle a intenzivněji. U svých pacientů to považuji za ještě důležitější, protože závažné duševní onemocnění obvykle znamená velkou osamělost a izolaci, bez ohledu na to, jestli je ten člověk obklopen lidmi nebo není, protože člověk se může cítit hodně osamělý i uprostřed davu. U závislých pak nechat jít lidi, s kterými dosud pil nebo bral drogy, bývá jeden z nejtěžších úseků terapie. Zejména kvůli velké nejistotě, jak si najít nové lidi, přátele. Tady mi společenství, které je třeba spojené společnou spiritualitou nebo religiozitou připadá jako nesmírně důležité, jako ozdravný element v sociálním rozměru. Proto rád podporuji své pacienty, aby pak i mimo oddělení vyhledali aktivity, jako je jóga, čchi-kung, tai-či nebo jakékoliv podobné, pokud je alespoň trochu oslovují.

Jak se díváš na dost dynamicky se rozvíjející obor, který s psychologií a terapií podle mne také úzce souvisí, na takzvanou ekospiritualitu, jakýsi návrat k přírodě a životu v souladu s ní a jejími cykly a proměnami?

Vysloveně s ekospiritualitou jsem se zatím do kontaktu nedostal, ale logicky mi to přijde velice přirozené, protože v kontaktu s přírodou lidé nejčastěji zažívají pocit přesahu a sounáležitosti. I v psychoterapii se pak objevují způsoby práce (terapie) přímo v přírodě. Terapeutický proces probíhá třeba v lese a terapeut tam s klientem les objevuje. Čím dál víc přibývá výzkumů, jak pobyt v přírodě prospívá i našemu zdraví.

Jak si „čistíš“ hlavu psychoterapeut? Jakými způsoby účinně relaxuješ?

Pro mě je právě jeden z neúčinnějších způsobů vyjít do přírody na pravidelné procházky, ale také setkání s přáteli anebo moje vlastní duchovní praxe. V poslední době se mi však jako nejdůležitější jeví dodržovat to, že v práci udělám jen přiměřené množství práce, jinak ani ty nejlepší metody psychohygieny a péče o sebe nevyváží zátěž, kterou mé povolání přináší.

Oddělení Psychiatrické nemocnice Bohnice, kde Tomáš Málek působí.

Jak se změnila tvá práce kvůli epidemii covidu? Mám teď na mysli nejen z hlediska různých omezení a opatření, která vám vše jistě činila mnohem složitější a náročnější, ale třeba i co se týče počtu klientů a jejich obtíží?

Během pandemie se moje práce v psychiatrické nemocnici v Bohnicích ve své podstatě moc nezměnila. Rozhodně se stala mnohem náročnější kvůli množství opatření, která se musela dodržovat. Nejhorší bylo, že se neustále měnila, takže jsme opakovaně museli překopávat program, abychom při tom všem dokázali zajistit dostatečnou péči pacientům. A samozřejmě vést v terapii rozhovory se zakrytým obličejem je nejen nepříjemné, ale ztrácíme tím i možnost více vnímat emoční stav pacientů, kteří najednou pod rouškou nejsou tolik vidět,

a zároveň i možnost vyjadřovat se vlastní mimikou. Zásadní problém to byl třeba pro pacienta, který špatně slyší a hodně se opírá o možnost odezírání ze rtů – pro něho například skupinová terapie byla téměř k ničemu. Hodně velkým problémem pak byla uzavřená ambulantní zařízení, kam jsme nemohli odesílat pacienty, kteří už končili léčebný pobyt u nás, ale jejich léčení rozhodně nebylo dokončeno a potřebovali další následnou péči. Ta však byla výrazně omezena a čekací doby do stacionářů terapeutických komunit anebo doléčovacích center najednou výrazně narostly. Obávám se však, že to nejhorší nás v oblasti duševního zdraví bude čekat po skončení epidemie. Tu daň, kterou si epidemie a opatření a vše, co s tím souvisí, vybírají na psychice, je už teď vidět na dětech

a dospívajících. Na dospělých to bude ještě chvíli trvat, ale obávám se, že přibude o hodně víc nejen závislých na alkoholu a drogách, ale i lidí s výraznými duševními problémy obecně. Už existují výzkumy, které ukazují zvýšený výskyt psychických onemocnění, a zejména deprese u lidí, kteří prodělali covid-19.

Dá se vůbec tvá práce dělat na dálku, bez osobního kontaktu?

Právě poslední rok a něco nás všechny naučil, že tato práce se na dálku rozhodně dělat dá, i když to má svoje specifika. Není to určitě vhodné pro všechny pacienty, zejména ne pro lidi s duální diagnózou. Avšak i terapeutická práce on-line funguje. Dokonce už existují i výzkumy, které uvádí, že účinnost on-line terapie je v podstatě obdobná, jako terapie naživo, ale prostě to není ono. Velkým pozitivem je, že pro řadu lidí je on-line terapie mnohem dostupnější než terapie naživo.

Mohou práci terapeutů v psychiatrických zařízeních nějak podpořit třeba duchovní? Možná to bude komplikovanější než například v klasických nemocnicích nebo hospicích?

S klidem mohu říct, že naštěstí u nás v Bohnicích funguje poměrně dobře tým spirituální péče, takže pokud některý z našich pacientů projeví potřebu duchovní péče, tak je poměrně snadné mu ji u nás v nemocnici zajistit, ať už formou bohoslužeb, které probíhají v bohnickém kostele, nebo přímo návštěvou duchovního na oddělení. Také k nám dochází terapeutka specializovaná na hagioterapii; ta odvádí výbornou práci, protože i pacienti, kteří se nepovažují za věřící, většinou odcházejí spokojení a obohaceni skrze příběhy z bible.

Bylo ti nějak užitečné studium dějin kultury, oboru, který jsi vystudoval jako první?

Určitě mi studium kulturní historie pomohlo získat imunitu vůči zaslepenosti oborem psychologie, vůči nadměrnému psychologizování. Ze studia historie jsem si také odnesl nadhled plynoucí z vědomí, jak se věci a hodnoty měnily v průběhu času a staletí. Myslím, že mi to pomáhá být víc soucitný a akceptující.

Rozhovor vedla Kristýna Ledererová Kolajová.

Duševní zdraví jako důležité veřejné téma

Rozhovor s Matyášem Müllerem

Matyáš Müller se v rámci svých studií antropologie (FHS UK, Brunel University London) a filozofie vědy (Přírodovědecká fakulta UK) věnoval sociálním a kulturním aspektům duševního zdraví a péči o něj. Pracoval v sociálních službách s lidmi s duševním onemocněním (Fokus Praha) a následně působil jako výzkumný a vývojový pracovník v Národním ústavu duševního zdraví, kde se v současnosti věnuje destigmatizaci duševních onemocnění. Dokončuje psycho-terapeutický výcvik v metodě biosyntéza, jejíž prvky používá ve své terapeutické práci.

Matyáš Müller, psychoterapeut, v současnosti působí v Národním ústavu duševního zdraví. (Všechny fotografie pocházejí ze soukromého archivu Matyáše Müllera.)

Pracuješ v Národním ústavu duševního zdraví, který vznikl v rámci významného grantu z operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace. Co to vlastně je za instituci?

Je to opravdu grantový projekt, ale navazuje na tradici instituce, která má za sebou již dost dlouhou historii, byla založena roku 1961, takže letos slavila šedesát let existence. Byl to původně Výzkumný ústav psychiatrický v Praze, následně přejmenovaný na Psychiatrické centrum Praha, které bylo v Bohnicích, a vždycky to byla v podstatě elitní výzkumná a zároveň kli-

nická instituce. Národní ústav duševního zdraví se transformoval z tohoto centra, navazuje na jeho činnost a výrazně ji rozšiřuje. Předtím to bylo vlastně malé pracoviště, kde se všichni znali, a teď je to ústav s několika sty zaměstnanci a velmi rozsáhlým výzkumným a klinickým programem.

Čemu se zde věnuješ konkrétně ty?

Já jsem ve výzkumném programu Sociální psychiatrie, který se zabývá sociálněvědním výzkumem v téhle oblasti a pokrývá témata, jako je výzkum a inovace nových služeb pro lidi s duševním onemocněním, výzkum a prevence sebevražd, dětská a adolescentní psychiatrie, a ta skupina, ve které pracuji já, je zaměřena na výzkum stigma a jeho snižování. Řešíme projekt Destigmatizace lidí s duševním onemocněním v České republice, což je součást reformy péče o duševní zdraví. Ta probíhá od roku 2013, ale výrazně se začala rozvíjet v roce 2017, kdy se rozjelo několik projektů financovaných EU – a toto je jeden z nich. Je to rozsáhlý projekt na pět let a v jeho rámci se snažíme působit na šest cílových skupin obyvatelstva. Na základě analýzy potřeb a řešerše jsme pro každou z těchto cílových skupin vytvořili komplexní program, jehož cílem je snižovat stigma duševních onemocnění. Já s kolegy máme na starost skupinu lidí, kteří sami mají duševní onemocnění. V takovém případě mluvíme o sebestigmatizaci a cílem našeho programu je posilovat víru, že i s duševní nemocí se dá smysluplně a spokojeně žít. Tyto programy se konají po celé republice.

Jak se vlastně dívá česká společnost na lidi s nějakou duševní poruchou?

Podle výzkumů, které dělali kolegové, tak třeba ve srovnání s Anglií nebo Katalánskem dost špatně. To byl také jeden z důvodů, proč jsme se projektu Destigmatizace začali věnovat. Jedna z věcí, které děláme, je sbírání příběhů lidí s duševním onemocněním. Bohužel má mnoho lidí dost otřesné zkušenosti s tím, jak jsou jejich příběhy přijímány. V poslední době se to ale snad přece jen zlepšuje. Jednak proto, že o duševním zdraví se celkově mluví víc než dřív a také první výsledky ukazují, že i tahle naše kampaň už má určitý vliv. Ovšem hodně záleží na tom, v jaké sociální bublině se člověk pohybuje, jaký typ zaměstnání lidé mají a tak.

Co přesně je cílem vašeho projektu? Otevřít toto téma veřejněji?

Široká veřejnost bohužel v tomto destigmatizačním programu z byrokratických důvodů nemůže být naší přímou cílovou skupinou. Jsou to tedy primárně skupiny osob, s nimiž se lidé s duševní poruchou nejčastěji setkávají: jejich rodiny, zdravotníci a sociální pracovníci, veřejná správa a také komunity v okolí míst, kde jsou nějaké služby pro lidi s duševním onemocněním. Mezi nimi a pro ně pořádáme různé osvětové akce, třeba festival Na hlavu, kde se promítá spousta filmů, patří k němu besedy, diskuse, přednášky, ukázky, experimenty... Takže smyslem je pozitivně ovlivňovat klíčové skupiny.

Bohužel jedno z typických míst, kde lidé s duševní poruchou mnohdy zažívají stigma, jsou ordinace lékařů. Často se zde vyskytuje takzvané diagnostické zastiňování. To znamená, že člověk přijde k lékaři, řekne, že ho hrozně bolí břicho, lékař se podívá do jeho dokumentace, kde zjistí, že má depresi, usoudí, že to bude od nervů, a už se tím dál nezabývá. To je hodně velký problém, protože lidé s duševním onemocněním obecně mívají také více somatických potíží a může dojít k jejich zanedbání.

Část duševních poruch asi lze mírnit, ne-li předcházet jejich propuknutí, vhodnou prevencí. Jak je na tom naše společnost ohledně preventivní péče o duševní zdraví?

Matyáš Müller u zaniklé obce Skoky.

Myslím, že nelze obecně hodnotit, jak je na tom společnost, ale můžeme velmi dobře pozorovat určité aktuální trendy. Jedním je obrovský posun v tom, že se o těchto věcech, jako je péče o duševní zdraví, stále víc veřejně mluví. Troufám si říct, že za posledních pět let se z duševního zdraví stalo veřejné téma, a to je podle mě dobře. Zároveň roste popularita psychoterapie a určitá část populace se prevenci věnuje stále víc.

Stejně tak se ale dají vysledovat i různé negativní jevy. To úzce souvisí s otázkou, co to duševní zdraví vlastně je, protože od toho se odvíjí, jak umíme v téhle oblasti rozpoznat, co je vhodné, a co naopak může v určitém ohledu i ublížit. Mnoho praktik, které jsou v současnosti na trhu, ať už se týkají těla nebo mysli, je podle mě až příliš často zaměřených na sebezdokonalování. Na základě zkušenosti, své vlastní i z mého okolí, si myslím, že tyhle věci mohou fungovat často jako další bič, který si na sebe člověk uplete a duševnímu zdraví vůbec neprospívá. Klíčové není v tomto ohledu sebezdokonalování, ale sebezpřijetí. To je obrovsky důležitá věc obsažená napříč snad všemi psychoterapeutickými směry a má podle mě hodně blízko třeba i ke spiritualitě.

Co se týče prevence závažnějších duševních onemocnění, ještě se dodnes v mnoha ohledech potýkáme se standardním modelem

Cestou z Džalal-Abadu do Kazarmanu, Kyrgyzstán.

z minulosti, že když někomu vznikne závažnější duševní onemocnění, tak se to často skrývá, zůstává to někde v rodině, protože to je zatíženo stigmatem. Jenže tím pádem ten neřešený problém dorůstá do obrovských rozměrů a často končíva nutností hospitalizace. Což v důsledku znamená jednak mnohem horší prognózu pro toho samotného člověka, co se týká jeho léčeni, a zároveň to je nákladnější pro celou společnost. Ve světě naproti tomu existuje přístup včasných intervencí. To je snaha takové lidi zachycovat včas i díky ordinacím všeobecných lékařů, osvětě ve školách, spolupráci s nimi a podobně. Jeden tým kolegů z Národního ústavu duševního zdraví se proto zaměřuje také na toto.

I když se již dlouho obecně ví o tom, že duševní zdraví je stejně důležité jako fyzické, pro oblast základní péče zde platí trochu rozdílné přístupy. Zatímco o fyzické zdraví se plošně a systémově staráme od dětství a poměrně široká škála péče je lidem dostupná v základ-

ním zdravotním pojištění zdarma, základní odbornou péči o duševní zdraví bereme stále jako spíše nadstandard, který zdaleka není dostupný každému, je to poměrně drahá záležitost. Věnujete pozornost také téhle určité nerovnováze?

To je komplexnější problém. V současnosti mají lidé nárok na psychoterapii hrazenou pojišťovnou, ale psychoterapeutů, kteří ji mohou poskytovat, je strašně málo. To proto, že se zatím držíme velmi přísného modelu, podle něhož jsou oprávněni poskytovat takovouto péči jen lidé vysoce kvalifikovaní, tedy kliničtí psychologové s dvojí atestací a praxí ve zdravotnictví. Jen ty náš systém uznává jako kvalifikované pro pojištěním hrazenou péči. A těch je velmi málo. Čekací lhůty na terapii se pohybují tak v rozmezí minimálně půl roku, což lidi, kteří potřebují pomoc, nutí využívat placené služby.

V rámci našeho projektu ale není prostor pro takového praktické inovace, my se soustředí-

U jezera Song-Kul, Kyrgyzstán.

me řekněme na „software“, na myšlení lidí. Na systémové úrovni již ale vznikla Rada vlády pro duševní zdraví, která administruje Národní akční plán péče o duševní zdraví, a v jeho rámci již byly identifikovány oblasti, které je zapotřebí řešit. Tohle je jedna z nich. V souvislosti s pandemickou krizí Všeobecná zdravotní pojišťovna umožnila proplácení psychoterapie do výše deseti sezení i u jiných terapeutů, než kteří ji mohou standardně poskytovat na pojišťovnu.

Existují však i snahy tento systémový nedostatek nějak kompenzovat „zdola“. Třeba Sociální klinika, kde také působím, poskytuje lidem krátkodobou terapii, dvanáct sezení, za v podstatě symbolický poplatek.

Pozměnil nějak oblast péče o osoby s psychickým onemocněním uplynulý víc než rok s covidem? Mám na mysli třeba počet lidí, kteří otevřeně řeší psychické problémy (protože o nich se to máme šanci dozvědět), ale i nějaké odezvy ze strany institucí nebo státu?

Nejdřív chci říct, že my se vlastně částečně dozvíme i o lidech, kteří své psychické problémy otevřeně neřeší. Vedoucí našeho výzkumného

programu, Petr Winkler, vede epidemiologické výzkumy, jejichž cílem je zjistit výskyt duševních onemocnění v populaci České republiky. Výzkum z roku 2017 odhalil, že v populaci je zhruba 22 % lidí, kteří mají nějakou diagnostikovatelnou duševní poruchu. Jsou mezi nimi i ti, kteří nevyhledají pomoc. Tento výzkum se totiž dělá na náhodně vybraném reprezentativním vzorku populace. Se všemi vybranými respondenty se vede a zaznamenává poměrně komplexní rozhovor, který by měl korespondovat s psychiatrickým vyšetřením, takže by z něj mělo být možné stanovit, zda daná osoba má nějakou diagnostikovatelnou duševní poruchu, i když by to sama tak nenazvala. Během pandemie covidu kolegové tento výzkum opakovali a zjistili, že nyní je to kolem 30 % osob. Je zde tedy prokazatelný nárůst: v podstatě o polovinu. K tomu ale musím doplnit, že mezi tyto poruchy patří i úzkosti, deprese, ale také alkoholismus, který zrovna v České republice lidé často nepovažují za duševní poruchu. (Podle výzkumů u nás v podstatě 10 % lidí nadužívá alkohol a 6 % je závislých, což je opravdu hodně.)

A k druhé části otázky – tedy zda přicházejí nějaké reakce na institucionální úrovni: Určité ano, jednou z velmi užitečných dílčích snah je právě ona nově zavedená podpora VZP, o které jsem už mluvil, a vznikají i různé fondy na podporu krátkodobých terapeutických intervencí, ale popravdě řečeno, já se zrovna touto sférou odborně nezabývám, takže nedokážu fundovaně odpovět.

Ale ještě jsem v souvislosti s prevencí chtěl zmínit, že covid možná pomohl lépe ukázat problém, který je tu už dlouhodobě, totiž že v prevenci rozhodně máme rezervy, třeba v oblasti dětí a adolescentů, které pandemie psychicky výrazně zasáhla. Už ale existují systematické snahy to řešit. Třeba v Národním ústavu duševního zdraví v našem oddělení je přímo skupina kolegů zaměřená na tuhle věkovou kategorii a vytvářejí právě programy prevence. Jedním z cílů v této oblasti je například to, aby standardní součástí výuky na základních školách byla psychosociální výuka jako prevence vzniku duševních potíží. Ale je to stále ještě minoritní, a navíc i samotná péče o děti s psychickými potížemi je u nás pořád dost podhodnocená.

Všimla jsem si, že Národní ústav duševního zdraví provozuje web s názvem Opatruj se, který mě velmi zaujal. Má fungovat jako taková první pomoc, pokud si někdo není jistý svým duševním zdravím. Měl by člověka navést k tomu, aby se v oblasti péče o duševní zdraví prvotně zorientoval, zjistil, v čem si třeba může pomoci sám, případně kde a jak vyhledat odborníka. Ten web je moc pěkně dělaný, zajímavý a myslím, že s velkým s potenciálem návštěvníka „vtáhnout“, ale nabízí se otázka, nakolik člověku v potížích může nějak pomoci webová stránka. Jak to funguje?

Myslím, že se na to můžeme podívat z více úhlů. Vždycky budou lidé, kteří říkají, že potřebujete terapeuta a ideálně abyste k němu chodili čtyřikrát týdně šest let, a na druhé straně další spíš zastávají názor, že terapeut v mnoha případech není potřeba, protože dost věcí se ohledně péče o své duševní zdraví zvládne naučit používat každý sám. Já jsem názorově asi někde uprostřed. Myslím, že člověk toho opravdu spoustu může udělat sám a že je dobré tu

kompetenci vracet lidem, aby si vytvářeli dobré návyky a podobně. V tom určitě může být tento web nápomocný, je hodně obsažný a věřím, že si zde každý něco pro sebe najde. Na druhou stranu v některých případech je opravdu důležité spolupracovat s odborníkem, který člověka může lépe navést a jít víc do hloubky i do širšího kontextu. Psychoterapie není jen o sérii technik, které se člověk může naučit, ale i o budování vztahů, rozpoznávání dlouhodobějších vzorců v chování, a to je webem nenahraditelné. Přesto si myslím, že ten web je skvělý nástroj pro lidi, kteří už se v základu nějak orientují.

Jaká je nejčastější duševní porucha v současné době?

Jsou to závislosti (kolem 10 %) a úzkostné poruchy (kolem 7 % před pandemií a kolem 13 % po ní). Pro srovnání, výskyt deprese byl před pandemií kolem 4 %, nyní je to téměř trojnásobek.

Leckteré duševní poruchy se jistě dají z velké části účinně řešit kromě třeba medicace i prací člověka na sobě samém. Tím se chce dostat k otázce vztahu mezi psychoterapií a praktickou spiritualitou, protože obě v pod-

S koťátkem v Kyrgyzstánu.

Ráno pod Avačinskou sopkou, Kamčatka.

statě mají za cíl práci člověka na sobě samém. Jak to vnímáš ty? Existují pro tebe mezi těmito oblastmi nějaké styčné body nebo průniky?

To je velmi široká otázka. Určitě existují. Já nejsem psychiatr, takže nemůžu mluvit o léčbě medikací, ale uvádí se, že třeba u středně závažné deprese může být léčebný efekt léků a nemedicinských intervencí někdy srovnatelný. K nemedicinským metodám patří třeba práce s tělem, meditace, jóga, sport a vlastně pohyb obecně, protože ten má antidepresivní účinek sám o sobě.

Současný nejmodernější přístup je nahlížet na duševní zdraví holisticky, to znamená ne-

vnímat ho pouze z biologického, psychologického nebo sociálního hlediska, ale dohromady, a dnes se právě přidává i zmíněná spirituální úroveň (tzv. biopsychosociospirituální model). Ačkoliv historicky byla vnímána psychiatry a psychology spíše s podezřením, v současnosti se jí dostává postupně čím dál většího uznání jakožto zásadního aspektu duševního zdraví. Důležité je, kde se dá hledat styčná půda. Z antropologického hlediska je zajímavé, že i když jsou nyní určité tendence k syntéze těchto čtyř rovin, je to spíš ideál, v praxi zde stále existují pnutí. V poslední době je třeba hodně oblíbené a rozšířené mindfulness, v podstatě je

už součástí třetí vlny kognitivně behaviorální psychoterapie, ale třeba lidé, kteří se zabývají praktickou spiritualitou a do hloubky meditací, to kritizují, protože v psychoterapii dochází k určitému zploštění té techniky a vlastně z ní trochu mizí právě to spirituální. O to důležitější je, jak vést dialog mezi těmito oblastmi, aby vznikal opravdu smysluplný celek. Dnes už se však psychoterapie a spiritualita hodně doplňují a je dost oblastí, v nichž psychoterapie se spiritualitou pracuje, pokud klient tento rozměr do terapie sám přináší.

Ty působíš také v Psychosomatickém centru Praha. Mě na něm zaujalo, že sdružuje doslova pod jednu střechu rozmanité typy péče o psychické zdraví člověka.

Já jsem tam začal působit na podzim, vedu tam relaxačně-pohybovou skupinku a začínám tam s individuální terapeutickou praxí. Psychosomatika obecně usiluje o propojení tělesných obtíží s uvědoměním v oblasti psychologického prožívání jedince. Zde v PSCP se setkávají psychoterapeuti z různých přístupů. Domnívám se, že biosyntéza, z níž vycházím já, je v tomto směru velice užitečná, protože pracuje přímo s tělem.

Mohl bys prosím biosyntézu popsat pro ty, kteří o tomto přístupu třeba dosud neslyšeli?

Biosyntéza je psychoterapeutický směr, který navazuje v zásadě na tradici psychodynamickou. To znamená, že v praxi je odvozená od Freudovy psychoanalýzy, ale pak se rozvíjela přes učení Wilhelma Reicha, což byl Freudův žák, který začal do terapie vnášet zaměření na tělo a na to, jak člověk prožívá v těle emoce, ale zároveň také jak lze skrze tělové zážitky zpětně ovlivňovat duševní stav člověka. Biosyntéza je jedním z těchto směrů a usiluje o propojování tří složek, které vnímá jako základní: myšlení, emoce a tělo. Usiluje o jejich znovupřivedení k sobě. Vychází z toho, že naše přirozenost je myslet, aniž bychom byli odpojeni od svých emocí a těla. Ve zdravém organismu se skrze všechny tyto složky dohromady projevuje něco, co biosyntéza nazývá esencí – to si můžeš představit jako takovou základní dobrou a tvořivou energii.

Jak ty pečuješ o své duševní zdraví?

Někdy si říkám, že bych potřeboval víc odpočívat. Jinak mi pomáhá dostatek pohybu, chodit do přírody, na sluníčko, cvičit, otužovat se, dobře jíst, být s kamarády, s blízkými lidmi, najít si čas na relaxaci. Taky hudba, psaní, modlitba, rozjímání o samotě. A samozřejmě také skrze moje vlastní psychoterapie, kterými procházím v rámci terapeutického výcviku.

Rozhovor vedla Kristýna Ledererová Kolajová.

De imitatione Christi

Pět set padesát let Tomáše Kempenského

Matěj Čihák

V červenci letošního roku je to právě pět set padesát let, co zesnul Tomáš Kempenský, významný pozdně středověký řeholník a mystik. Ačkoli o životě Kempenského toho není mnoho známo, ovlivnil duchovní dějiny Evropy a později i celého křesťanského světa zásadním způsobem.

Tomáš Kempenský (asi 1380–1471). (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Kempenský je autorem *Čtyř knih o následování Krista*, v latinském originále *De imitatione Christi*, kompilace čtyř původně samostatných knih, které však již od Kempenského dob vycházejí v jednom celku; jednotný ideový celek také společně tvoří. Podle některých tvrzení se jedná o druhou nejvíce vydávanou knihu světa. Tou první je pochopitelně bible. V křesťanském prostředí (katolickém i protestantském) je kniha dodnes hojně čtenou a ctěnou.

Autor *Čtyř knih o následování Krista* se narodil nejspíše někdy kolem roku 1380 ve městě Kempen v Porýní, v dnešním Německu. Jeho rodné jméno bylo Thomas Hemerken. Středověká Evropa neznala koncepci národa – mateřským jazykem Kempenského byl téměř jistě některý

z dialektů němčiny –, přesto je jeho život spjat především se sousedním Nizozemím. Již od patnácti let navštěvoval školu v nizozemském Deventeru, později pak vstoupil do augustiniánského kláštera Agnetenberg u Zwolle.

Roku 1413 byl vysvěcen na kněze a v roce 1429 působil jako představený kláštera. Nic více není z jeho života známo. To je pro Kempenského a jeho dílo příznačné – prostota, „upořádání“ jedince a stažení se z ruchu světa do ticha a klidu života vnitřního. Přesně je známo datum, kdy Tomáš Kempenský opustil svou tělesnou schránku: 25. července 1471. Téhož roku v dubnu zemřel český král Jiří z Poděbrad.

Dílo Tomáše Kempenského je řazeno do duchovního proudu pozdního středověku, známého jako „devotio moderna“; přesněji řečeno, Kempenský je jeho vrcholným zjevem. Výraz devotio moderna bývá překládán různě, jako nejpresnější překlad se mi zdá asi „soudobá zbožnost“, případně volněji „nová zbožnost“ nebo „současná oddanost“.

Devotio moderna vznikla jako reakce na krizi katolické církve ve 14. a 15. století. Nesnaží se však (na rozdíl například od husitství nebo pozdější reformace) bojovat proti církevní hierarchii a nauce – vlastně spíše naopak. Snaží se o prohloubení křesťanské zbožnosti, o její zniternění, zvnitřnění. S určitou nadsázkou by šlo říct, že jde o jakousi „veřejnou mystiku“.

Kolébkou a citadelou hnutí bylo Nizozemsko, jeho otcem zakladatelem byl nizozemský kazatel Geert Groote. Groote hojně pobýval i ve středověké Praze, kde navštěvoval kázání Jana Milíče z Kroměříže i dalších osobností české náboženské reformace. Kořeny „nové zbožnosti“ tak sahají do českých zemí.

Čtyři knihy o následování Krista jsou, jak už název napovídá, sbírkou čtyř kratších textů. Jednotlivé knihy nesou označení: Užitečná napomenutí pro duchovní život, Napomenutí k vnitřnímu životu, O vnitřním potěšení a O svátosti oltářní.

Souborná knížka se stala záhy populární a začala být, v souvislosti s vynálezem knihtisku, rychle vydávána po celé Evropě. Česky vyšla poprvé roku 1498 u Mikuláše Bakaláře v Plzni. Za pozornost stojí také český překlad Karla Weinfurtera z roku 1931, doprovázený hojnými poznámkami pod čarou s mysticky laděnými Weinfurterovými komentáři nebo odkazy na Bhagavadgítu či na další texty zcela mimo křesťanskou provenienci.

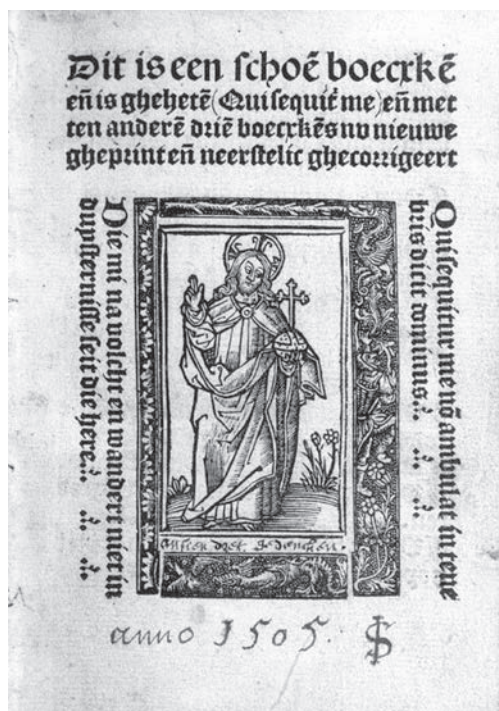
Kempenského kniha byla určena primárně řeholníkům. To čtenář pochopí již na několika prvních stranách. Nicméně úvahy, doporučení, rady a vyznání v ní obsažené jsou natolik obecné a hluboké, že se kniha začala hojně šířit i mezi laiky. V jistém smyslu se stala jakousi „povinnou výbavou“ zbožného křesťanského laika.

Jazyk a spád knihy je živý, čtenáře vtáhne, jde k podstatě věci. Čtenář nezůstává na pochybách, že autor byl člověk zcela autentický, píšící přirozeně a lehce ze svého nejněžšího přesvědčení.

Kniha je ovšem psána v duchu středověkého křesťanství. Je určena primárně augustiniánským mnichům. Jejím záměrem je dovést čtenáře k naprostému zřeknutí se světa, k bezpodmínečnému obrácení se k Bohu, ke kajícínosti, vědomí vlastní malosti a ubohosti, ke zkroušenosti srdce a v neposlední řadě k poslušnosti církevním autoritám.

I přes tento silně středověký a křesťanský ortodoxní náboj může kniha oslovit i čtenáře nekřesťanského. Je doslova protkána moudrostí všeobecné povahy, úvahami a výroky, které mohou být použitelné v jakékoli době pro člověka jakéhokoli vyznání, ba i pro člověka bez vyznání.

Kempenský neváhá citovat kromě Písma například i Ovidia nebo Senecu. Svou knihu

Titulní strana spisu De imitatione Christi. Antverpy, 1505. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

píše v době vrcholícího humanismu, který se vrací k antickým zdrojům a hodnotám. Ačkoli se hnutí devotio moderna proti humanistickému intelektualismu vymezuje, stavíce nad něj prostou zbožnost a cestu srdce, nezůstává bez jeho vlivu.

Snad právě tento všeobecně lidský, humanisticky „mudroslovný“ rozměr je tím, co knize zajistilo popularitu i v dobách pozdějších, co jí zajistilo přízeň i mezi lidmi stojícími mimo křesťanství. Velmi si jí vážil například Carl Gustav Jung, který se do ní nořil i během své psychospirituální krize, jak dosvědčuje ve své Červené knize.

Kempenského Čtyři knihy o následování Krista vydané nakladatelstvím Cesta v roce 1991 je možné si zapůjčit i v knihovně NSČU.

Zprávy z unitářské knihovny v Praze

Sedmý díl

Bohdan Chlíbec

Nové svazky z oblasti psychologie, psychiatrie a příbuzných oborů:

1. – Freud, Sigmund: *Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse* (Berlin 1955, 523 s.).

Přednášky k úvodu do psychoanalýzy z pera zakladatele této teorie a metody (1856–1939).

2. – Fromm, Erich: *Psychoanalyse und Religion* (Zürich 1966, 139 s.).

Studie o vztahu psychoanalýzy a náboženství od německého psychologa, filozofa a sociologa (1900–1980).

3. – Highwater, Jamake: *Sexualität und Mythos* (Olten [u. a.] 1992, 264 s.).

Studie o vztahu sexuality a mýtu amerického komparativního religionisty (1931–2001).

4. – Jung, Carl Gustav: *Symbolik des Geistes : Studien über psychische Phänomenologie* (Olten [u. a.] 1972, 505 s.).

Studie o fenomenologii ducha od švýcarského psychiatra, zakladatele analytické psychologie (1875–1961).

5. – LeCron, Leslie M.: *Selbsthypnose : ihre Technik und Anwendung im täglichen Leben* (Nürnberg 1966, 243 s.).

Studie amerického psychologa, který se věnoval výzkumu hypnózy (1892–1972).

6. – Lepp, Ignace: *Psychoanalyse des modernen Atheismus* (Würzburg 1962, 237 s.).

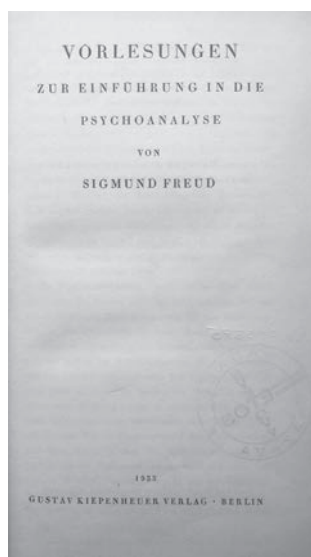
Studie francouzského psychologa (1909–1966), který od marxistického ateismu konvertoval ke katolictví.

7. – Rudin, Josef (ed.): *Neurose und Religion : Krankheitsbilder und ihre Problematik* (Olten [u. a.] 1964, 166 s.).

Sborník studií o vztahu náboženství a neuróz, který edičně připravil švýcarský hlubinný psycholog a jezuita (1907–1983). Dalšími autory textů jsou Gion Condrau, Armin Beeli a Jolande Jacobiová.

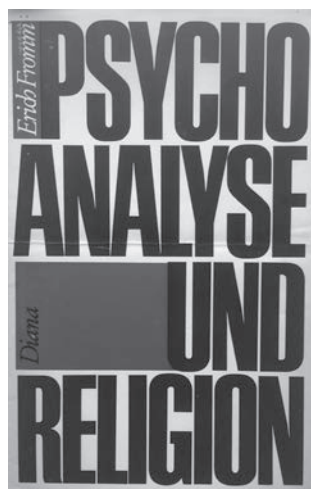
8. – Rudin, Josef: *Psychotherapie und Religion : Probleme der tiefenpsychologischen Wissenschaft und der analytischen Erfahrung* (Olten [u. a.] 1964, 243 s.).

Studie o psychoterapii, resp. hlubinné psychologii a náboženství.

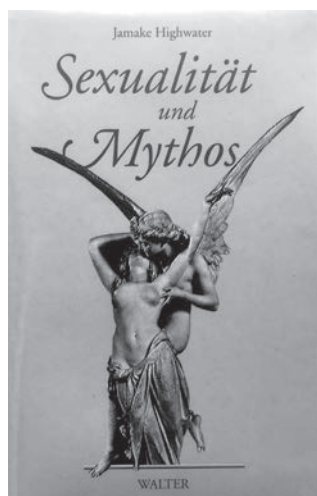
(Všechny fotografie pocházejí z archivu knihovny NSČU.)

Freud, Sigmund:
Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse.

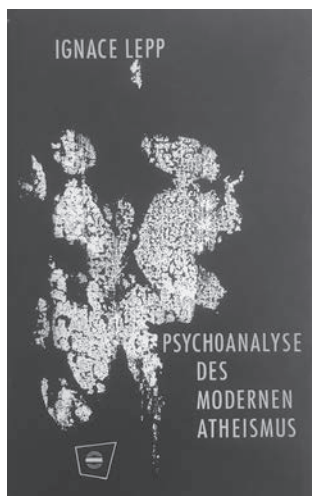

Fromm, Erich:
Psychoanalyse und Religion.

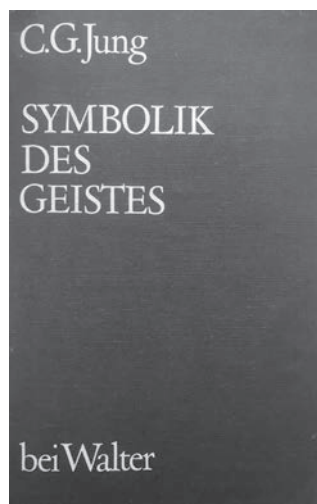
Highwater,
Jamake:
*Sexualität und
Mythos.*

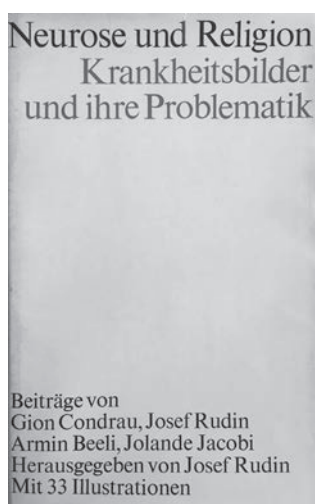
Lepp, Ignace:
*Psychoanalyse
des modernen
Atheismus.*

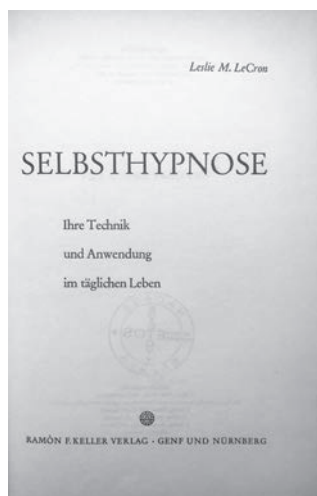
Jung,
Carl Gustav:
*Symbolik des
Geistes: Studien
über psychische
hänomenologie.*

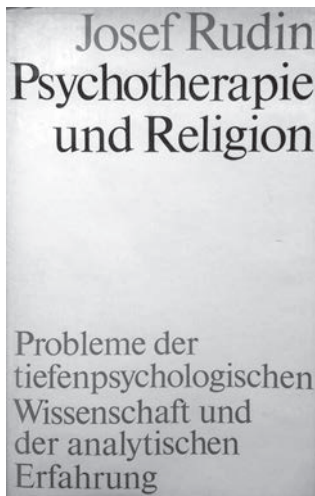
Rudin, Josef
(ed.): *Neurose
und Religion:
Krankheitsbilder
und ihre
Problematik.*

LeCron, Leslie M.:
*Selbsthypnose:
ihre Technik und
Anwendung im
täglichen Leben.*

Rudin, Josef:
*Psychotherapie und
Religion: Probleme der
tiefenpsychologischen
Wissenschaft und
der analytischen
Erfahrung.*

Víc než minulost mě inspiruje současnost

Rozhovor se Simonem O’Neillem, členem IUCP

Simon O’Neill je pokladník a správce sociálních sítí IUCP. Žije střídavě v Londýně a v Praze.

Jaká byla vaše duchovní cesta, než jste se setkal s unitářstvím?

Byl jsem vychován jako římský katolík a v dětství i počátkem dospělosti jsem býval velmi zbožný. Dokonce jsem uvažoval o tom, že bych se stal františkánem. Ale věděl jsem také, že jsem gay, a být katolík a zároveň gay pro mě nebylo právě lehké – a tak jsem přestal chodit do kostela. Ale chyběla mně duchovní stránka života.

Jak jste se stal unitářem? A jak je to dlouho?

Když jsem potkal svého budoucího manžela, Marka Shielse, zašel jsem do jeho unitářského sboru v Londýně a tam jsem se cítil naprosto přijímaný a vítaný – nejen samotným sborem. Bylo to i tou svobodou, s níž v něm každý může projevat svoji spiritualitu. Do roka jsem se stal členem. Je to už skoro dvacet let.

Žijete v Londýně a pravidelně létáte do Prahy. Povězte mi, čím se život v Londýně liší od Prahy? Pro vás osobně, ale i v obecné rovině.

Jsou to o dost jiná města. V Londýně trávím hodně času prací, a ačkoliv se tam dá dělat úplně všechno, někdy to bývá trochu zahlcující. Mnoho Londýňanů zná doopravdy vlastně jen své okolí, takže se většinou pohybujeme v okruhu dvaceti minut od domova. Praha je naopak místem, kde obvykle nepracuji, takže se tu cítím mnohem poklidněji. A neustále mě nabíjí krása zdejší architektury. Takže Londýn je pro mě práce a Praha odpočinek.

Čím se liší unitáři ve Spojeném království a v České republice?

Neviděl jsem moc britských unitářských sborů. Ty na severu Anglie bývají křesťanštější než ty na jihu.

A co je stejné?

Jelikož mou hlavní zkušenost s unitářstvím představují sbory, které vede Mark, tak se pro mě náš londýnský sbor od pražského příliš neliší. Myslím, že unitářství všude trpí tím, že je takzvaně „mimo signál“. Všude se unitáři snaží oslovit mladé lidi. Je velmi smutné, že v situaci, kdy náboženské rozdíly lidi vzdalují, nepřitahuje unitářství více lidí, kteří chápou, že jsme vlastně všichni stejní.

Jaké máte postavení v Mezinárodním unitářském sboru v Praze – IUCP?

Oficiálně jsem pokladník a zodpovídám za sociální síť. Ale skutečnost je taková, že jako partner duchovního dělám nakonec všechno, co je právě zapotřebí! Maminka a dědeček působili v kostele jako hudebníci a během lockdownu jsem tuto rodinnou tradici v IUCP převzal, zajišťuji na většině shromáždění hudbu a zpěv.

Je něco, co byste v IUCP rád změnil? Co by mělo být podle vás jinak?

Rosteme, ale byl bych rád, kdybychom přitáhli ještě více lidí, zvláště mezi „expaty“ [cizinci žijícími trvale v ČR].

Jak život IUCP ovlivnila covidová krize?

Je to zvláštní, ale ta krize IUCP vlastně oživila. Zatímco dřív jsme mívali dvě osobní setkání měsíčně, najednou jsme začali pořádat dvě online setkání týdně. Jednak pravidelné sobotní shromáždění, a pak každý týden neformální večerní setkání. Také jsme oslovili online členy z USA, Švédska, Belgie, Španělska a Velké Británie.

Jak vidíte budoucnost IUCP?

Moc doufám, že se bude i nadále rozrůstat a že se stane duchovním domovem pro více lidí. Chceme udržovat online spojení s novými členy ze zahraničí, i v době, kdy už zase bude možnost osobního setkávání.

Původně jste chtěl být knihovníkem. Proč jste se rozhodl stát zdravotním bratrem?

Na univerzitě, kde jsem studoval klasické jazyky, jsem si vzal rok volna a začal jsem se jako dobrovolník věnovat lidem s postižením. Bylo to tak naplňující a nadšení pečovatелů, s nimiž jsem pracoval, na mě tak zapůsobilo, až jsem si najednou uvědomil, že pomoc lidem mně dává víc než skládání knížek.

Kdo je vaší nejoblíbenější či nejinspirativnější postavou z dějin UU?

Asi bych měl říct, že Florence Nightingalová, je to jedna z prvních univerzalistek. Ale upřímně řečeno, víc než minulost mě inspiruje současnost. Momentálně je pro mě největší inspirací jedna naše americká členka, která se k nám připojuje každou sobotu (nikdy nevynechala), i když u nich je půl šesté ráno...

Rozhovor vedl Matěj Čihák.

Peter Wohlleben: Tajný život stromů

Knižní recenze

Matěj Čihák

Peter Wohlleben: *Tajný život stromů*.

(Foto převzato z databazeknih.cz.)

Tajný život stromů byla první kniha v mém životě, kterou jsem nečetl, ale vyslechl. Doporučil mi ji dobrý přítel, a to ve formě audioknihy. Bylo to pro mě první setkání s tímto formátem. A také první bližší setkání s poněkud jiným pohledem na stromy a lesní ekosystémy, než na jaké je většina lidí zvyklá. Po většinu života jsem se díval na stromy jako na jakési „dřevěné tyče“, ideálně obsypané zelení, esteticky pěkné a nabízející stín. Po poslechu *Tajného života stromů* se ale moje vnímání stromů a lesa dost změnilo. Rozšířilo se i prohloubilo a naplnilo mě

úctou i údivem. Po vyslechnutí (nebo přečtení) Wohllebenovy knihy člověk už nikdy nebude vnímat les jako dřív. Možná právě proto, že je takto schopna změnit nahlížení člověka na svět kolem něj, se stala světovým bestsellerem.

Peter Wohlleben je německý lesník a autor knih o přírodě. Kromě tajného života stromů se zabývá i skrytými stránkami života lesní zvěře, například v knize *Citový život zvířat* (Brno, 2017). V roce 2006 se stal správcem lesního revíru Hümmel na západě Německa. V této pozici se snažil o lesní hospodaření bez použití těžké techniky a o udržitelný přístup k lesnímu ekosystému. V rámci svého povolání spolupracoval také s mnoha výzkumnými institucemi v oblasti lesnictví, přírodovědy a mnoha dalších oborů. Později musel svou práci správce lesního revíru ukončit ze zdravotních důvodů a věnuje se již pouze psaní.

A co se z knihy vlastně dozvíme? Co ukrývá onen „tajný život stromů“? Nechci toho prozrazovat mnoho, protože bych si přál, aby si čtenář knihu přečetl sám, aby se jí nechal obohatit, ohromit a proměnit. Jen stručně a namátkou: dozvíme se, že stromy mají paměť; vytvářejí rodiny, ve kterých se mateřský strom stará o své děti, dokud nevyrostou; dozvíme se i o tom, jak stromy komunikují navzájem a jak komunikují a spolupracují se zbytkem lesního ekosystému, především s úchvatnou „megasítí“ zvanou podhoubí. Na přetřes přijde i neuvěřitelná starobylost některých stromů, stejně jako jejich flexibilita a schopnost se přizpůsobit, ovšem i její přirozené limity (například že strom, na rozdíl od člověka nebo srny, nikam neuteče). Wohlleben zkoumá i otázku, co je to vlastně strom a jak u rostliny vymezit hranici mezi životem a smrtí. Zabývá se i problematikou stromů vnímat a cítit. A při popisu roztodivného a pestrého erotického života stromů jsem téměř nevyčázel z údivu.

Po přečtení Wohllebenovy knihy člověk už nikdy nebude vnímat les jako dřív. (Foto © Shutterstock.com.)

Na Wohllebenově knize – která je jeho prvočinou – mi je velmi sympatické to, že se nebojí pouštět se do odvážných úvah a hypotéz, zároveň se ale přidrží vědeckých faktů a faktů, které si ověřil během své lesnické praxe. Pokud nemá nějakou úvahu stoprocentně podloženou, uznává, že jde o pouhou hypotézu. Kniha je tak přístupná jak skeptičtější zaměřené mysli, tak ji ocení i odvážní „dušezpytci“ a „ekospiritualisté“ všeho druhu. Je dobře srozumitelná i pro člověka, který nemá téměř žádné přírodovědné vzdělání (což je můj případ), ale člověka z oboru bezpochyby neurazí, a i jeho obohatí. Prostý houbař i akademický biolog, environmentální aktivista i myslivec, ti všichni mohou být, a nejspíš i budou, knihou *Tajný život stromů* nadšeni a inspirováni.

Na závěr úvaha: Přemýšlel jsem během poslechu audioknihy, zda si *Tajný život stromů* nepořídím i ve fyzické, papírové formě. Trojrozměrný formát s písmenky je mi přece jen bližší, i když je v dnešní době možná trochu staromódní. Pak mě ale napadlo: Kniha

je z papíru a ten se přece vyrábí z pokácených stromů! Není to absurdní, chtít si číst o životě stromů z materiálu, který vznikl ze smrti stromů? To mě dovedlo až k úvahám o tom, zda je vůbec správné si knihy kupovat.¹ Oči mi ovšem otevřela diskuze na toto téma právě s oním přítelem, který mi *Tajný život stromů* doporučil. Pokud nějaký strom zemře a vznikne z něho kniha, která dokáže v mnoha lidech probudit zájem o stromy a o jejich ochranu, stálo to za to. Problém je nadměrná tvorba knih, které jsou zbytečné nebo přímo škodlivé, a především pak úplných papírových nesmyslů, jakými jsou letáky, prospekty supermarketů, papírové hrnečky, a to především tehdy, když se vyrábí způsobem, kdy nejdou následně recyklovat. Ale pokud ze smrti jednoho stromu vzniknou knihy, které v tisících lidech probudí zájem o péči o stromy a dlouhodobě změní jejich přístup k přírodě – co může být vlastně pro stromy lepšího, přínosnějšího?

¹ Několik měsíců jsem na základě této „filozofie“ nakupoval knihy pouze v antikvariátech, abych „nesponzoroval mašinérii kácení stromů“.

Alan Ereira: Aluna

Filmová recenze

Matěj Čihák

„Na začátku nebylo nic. Všechno byla tma. Nebylo vůbec nic. Pouze Matka. Byla Aluna. Byla čistá myšlenka. Bez formy.“

Tak začíná mýtus o stvoření světa národa Kogi, původních obyvatel pohoří Sierra Nevada de Santa Marta na severu dnešní Kolumbie. Aluna je pro Kogie prapočátek, kosmická Matka. Aluna nejprve stvořila celý svět, včetně lidí, jako myšlenky ve své mysli. To vše se dělo v temnotě. Teprve poté myšlenky vešly na světlo a získaly hmotnou formu.

Kogijská kosmogonie překvapivě připomíná (novo)platonské pojetí, v němž hmotný svět má svůj původ ve světě idejí. Film *Aluna* se však u kosmogonie dlouho nezdržuje a přechází plynule ke svému ústřednímu tématu – ekologii.

Autor snímku Alan Ereira, britský dokumentarista pracující pro BBC, se setkal s lidem Kogi

poprvé v 80. letech. Tehdy s nimi natočil svůj první snímek *Varování staršího bratra* (1990). Kogiové jsou potomky staré kultury Taironů, která žila po staletí v pohoří Sierra Nevada de Santa Marta a nacházela se na vysokém stupni civilizace. Z té doby se dochovala rozsáhlá kamenná města, dnes již zarostlá džunglí. Dnešní Kogiové žijí v dřevěných chatičkách životem mnohem prostším než jejich dávní předkové. Lze se však domnívat, že základní pohled na svět převzali právě od nich.

Nositeli duchovního dědictví Kogiů jsou kněží, zvaní „mamo“, což znamená světlo. Mamové nejsou šamany, nýbrž skutečnou třídou kněží, jejichž úkolem je zachovávat tradiční poznání a být v kontaktu s Alunou. Díky tomu, že Kogiové žijí vysoko v horách, zůstali do značné míry nedotčeni kolonizací, zachovali si původní jazyk a kulturu. Poněkud neskromně označují

Kogijská vesnička v pohoří Sierra Nevada de Santa Marta, Kolumbie. (Foto © Shutterstock.com.)

Mamo, kogijský kněz. (Foto © Shutterstock.com.)

sami sebe za „starší bratry“ a zbytek světa za „mladší bratry“. Podle Kogiů je jejich domovina středem světa. Oni zůstali ve středu světa, zatímco ostatní lidé, „mladší bratři“, jej opustili.

Kogiové nepřijímají za běžných okolností návštěvníky a svůj horský domov si střeží. Jak je z filmu *Aluna* patrné, je pro Kogie (či alespoň pro jejich kněze) pocit určité výlučnosti a nadřazenosti jakýmsi fundamentálním rysem.¹ Alan Ereira a jeho štáb však získali výjimku. Kogijští mamové totiž dospěli k názoru, že musí přítele z BBC využít k důležitému úkolu: aby sdělil jejich poselství celému světu.

A jaké je poselství Kogiů nám, „mladším bratrům“ celého světa? V kostce: ničíme planetu Zemi i celý ekosystém, nevážíme si přírody a ostatních živých tvorů, znečišťujeme řeky, kácíme lesy a nerozumíme tomu, jak svět funguje.

¹ Domnívám se, že je to u společenství s archaickým myšlením běžné. Jako volná paralela ke Kogiům mě napadá například výlučnost starověkého Izraele („vyvolený národ“) nebo antických Řeků, kteří sebe považovali za nositele kultury a všechny ostatní národy za „barbary“.

Kogijští duchovní nás důrazně varují: bude-li tento způsob zacházení se Zemí pokračovat, dojde ke konci světa. První filmová zpráva z roku 1990 evidentně nestačila, „mladší bratr“ své chování nezměnil. Kogiové tedy znovu povolali Ereiru a jeho filmový štáb a vznikla další zpráva – *Aluna* (2012).

Filmem nás provází ústřední postava Shibulaty, postaršího kogijského kněze, kterého neustále doprovází jeho dcera a zároveň učednice Francisca. Se Shibulatou a Franciscou putuje i skupina několika dalších kněží.

Za doprovodu kamer sestupují mamové z horských hřebenů do nížin, k pobřeží Karibského moře. Zde zahajují roztodivnou pouť, při níž natahují zlatou nit mezi jednotlivými ekospirituálními místy. Tato místa byla kdysi kogijskými přírodními svatostánky, nyní zde však stojí loděnice, elektrárny a obytné domy. Posvátné laguny se zmenšují a vysychají. Posvátná hora byla zcela srovnána se zemí.

A tak skupina domorodých kněží chodí (pochopitelně bez bot, aby zůstali v kontaktu se Zemí) od jednoho místa ke druhému, odvíjí zlatou nit a neustále nadává na nezodpovědnost

„mladšího bratra“. Kritici říkají, že jen o tom je celý film, že není o ničem jiném.

Já si však myslím, že je ve filmu mnoho zajímavého a poučného. Například kogijské chápání Země jako živého organismu, který má své žíly a tepny, proudící krev, své tělo. Je to v podstatě jen poněkud antropomorfní popis toho, k čemu postupně dospívá i západní přírodověda: že v přírodě existují sítě a organické celky na sebe navzájem napojené, takže se jednotlivé ekosystémy (včetně planetárního ekosystému jako celku) dosti podobají lidskému organismu.

Osobně považuji za velice pozoruhodný kogijský pojem „esuama“, kterým označují důležité ekologické (a zároveň spirituální) uzly svého světa. Právě ony uzly, posvátná místa, která „mladší bratr“ ničí svými civilizačními „výdobytky“, a tím ohrožuje stabilitu celku. Není to škoda, že v češtině nemáme takové slovo? Musíme říct „důležitý ekologický uzel, který je napojen na mnoho různých úrovní ekosystému; tak, jak je, je potřebný pro rovnováhu mezi živými organismy v celé oblasti a je i důležitý pro naši lidskou duši“. Kogiům stačí říct: „esuama“.

Zajímavé jsou divinační techniky kogijských mamů – s Alunou totiž komunikují tím, že pozorují bublinky v kalužích. Z četnosti, rychlosti a rozložení bublinek čtou informace, které jim Velká Matka chce sdělit.

Za ústřední moment filmu považuji spor mezi Shibulatou a kolumbijským vědcem o tom, zda narušení ekosystému při ústí řek (v nížinách)

může narušit rovnováhu ekosystému u jejich pramene (na horách). Vědec pochopitelně tvrdí, že to možné není, neboť takové uvažování narušuje nedotknutelné dogma západního racionalismu o „příčině a následku“. Kogiové však trvají na tom, že ekologická devastace v nížinách má zásadní dopad na to, co se děje v jejich domovských horách. Argument, který přinášejí, je pozoruhodný: déšť, který padá v horách, pochází z mraků, které se odpařují z moře, do nějž se právě v nížinách vlévají řeky. Kogiové tedy představují pojetí ekosystému, který nefunguje lineárně, nýbrž cyklicky.

Na závěr bych snad podotknul, že celý film se drží oblasti Sierra Nevada de Santa Marta a jejího podhůří. Kogiové žijí ve svém světě a právě o něj mají strach. Jejich svět nesahá dále, než je rámeček jedné oblasti v severní Kolumbii. Ano, Alan Ereira během natáčení vezme Shibulatu a Franciscu letadlem do Londýna, aby v observatoři poučovali západního astronoma o povaze vesmíru. Ukáže kogijským mamům tajemství komunikace pomocí Skypu. Ale i tak se mi zdá, že to, oč kráčí Kogiům, není záchrana planety, ale jejich vlastního domova, jejich posvátné krajiny.

Je však zajímavé, jak se jejich zpráva, budeme-li ji chápat globálně, ukazuje jako palčivě aktuální. Jak jsou některé jejich náhledy na fungování ekosystému vědecky přesné a zároveň duchovně podnětné. Jak příběh jednoho koutu Kolumbie je zmenšeným obrazem toho, co se dnes děje na celém světě.

Léčivý les

Kolektiv Forest.ink

Bosque Medicinal je nezisková organizace se sídlem v Ekvádoru, která intenzivně pracuje na zachování pralesního ekosystému pro tuto a další generace. Amazonský prales je viděn mnoha skupinami jako snadná příležitost k zajištění nerostného bohatství a dalších zdrojů pro dnešní společnost. Díky korupci se jedná v mnoha případech o nelegální těžbu, která má za následek odsun původních obyvatel z jejich domovů. Prales se tváří nevyčerpatelně. Opak je však pravdou. K tomu přispívá i finanční situace místních obyvatel, vysoká nezaměstnanost a bezohlednost korporací. Sám prales je tak stále více v ohrožení, a pokud se tento trend nezmění, je možné, že panenská příroda bude nadále přežívat jen ve formě fotografií.

Tým Bosque Medicinal se skládá z Čechů, Ekvádorců i lidí mnoha dalších národností. (Všechny fotografie pocházejí z archivu Bosque Medicinal.)

Bosque Medicinal si je této situace plně vědom a projekt, který byl před několika lety jen myšlenkou, se začal pomalu, ale jistě měnit v realitu. „Léčivý les“ (český překlad Bosque Medicinal) působí v oblasti ekologické rezervace El Paraíso (Ráj) v ekvádorské provincii Morona Santiago. Cílem organizace je nákup přilehlých oblastí deštného pralesa a jejich následné začlenění do chráněné rezervace. Této technice se říká vytváření nárazníkových pásem. Mezinárodní tým se zaměřuje nejen na ochranu, ale

i na ekoturismus a vzdělávání a klade důraz na vnímání pralesa jako nezbytné součásti naší planety, zdroje pitné vody, přírodních léčiv, kyslíku a pomáhá nalézt opět napojení a prohloubení vztahu s přírodou těm, kdo jsou tomu otevření. Filozofií organizace je i sdílení moudrosti a duchovního nastavení původních obyvatel, kteří vnímají člověka jako součást tohoto ekosystému a je pro ně důležitá úcta k Zemi jako našemu domovu, který je třeba ochraňovat, vážit si ho a nebrat ho jako samozřejmost.

Plavba po pralesní řece.

Bosque Medicinal spolupracuje s vysokou školou Universidad del Azuay v Ekvádoru, s Fakultou regionálního rozvoje a mezinárodních studií Mendelovy Univerzity v Brně a je součástí mezinárodního projektu UNIDA (United for the Development of the Amazon). V této souvislosti byl Bosque Medicinal v červenci 2019 ekvádorským Ministerstvem životního prostředí legalizován jako nezisková fundace. Všechny finanční prostředky získané v nadaci pocházejí z podpory dobrovolníků a dárců z celého světa.

Samotný dopad činnosti organizace má přesah i za hranice Ekvádoru. Tomu napomáhá česká sesterská organizace Forest.ink. Ta podporuje činnost Bosque Medicinal pravidelným realizováním akcí, jejichž výtěžek putuje na odkoupení pralesa v ekvádorské Amazonii. První benefiční akce se uskutečnila již v roce 2016, kdy se dražily návrhy známých českých tatérů. V současné době se akce Forest.ink zaměřují na osobní rozvoj – jedná se o lekce jógy, pránájamy či arteterapie. Věřící, že prvním krokem k uzdravení naší planety je uzdravení sebe sama,

a pomáhá jednotlivcům na jejich cestě najít klid a mír. Forest.ink mimo jiné zprostředkovává i dobrovolnické pobyty v léčivém lese, El Paraíso. „Západní“ společnosti tak dává možnost pocítit propojení s jejich domovem – Zemí.

„Z mého pohledu dobrovolníka se jedná o úžasnou zkušenost, která vede k probuzení a zodpovědnosti jako obyvatele Země. Do života to nejen mně, ale i dalším účastníkům přineslo změnu. Tato změna nemusí znamenat, že člověk zanevře na současnou společnost, ale je si především více vědomý svého chování. Ať už jde o zamyšlení se nad stravovacími návyky, tříděním odpadu nebo úctou k životnímu prostředí. To, že je na naší planetě život, vnímá každý člověk. Ne všichni jsou si však vědomi toho, že sama planeta je živá. A jako živá planeta může i zemřít – a my s ní. Volba je na nás. Na naší generaci. Svoboda, kterou nám dnešní doba poskytuje, znamená však i zodpovědnost,“ říká Michal Dopita, člen dobrovolnické expedice na jaře 2021. „Moje zkušenost jako dobrovolníka se dá těžko popsat v několika větách. Díky Bosque

Bosque Medicinal
úzce spolupracuje
s původními
obyvateli Ekvádoru.

Medicinal a Forest.Ink jsem zakusil život v přírodě téměř nedotčené člověkem a naplno pocítil její energii. Ze srdce děkuji za možnost přiložit ruku k dílu na podpoře projektu, který má pro mě hluboký smysl. Byl jsem za to odměněn nalezením hlubšího napojení na přírodu a na sebe sama. Léčivá síla v podobě čerstvého vzduchu, čisté vody, čerstvé a zdravé stravy, přátelství

a podpory podobně smýšlejících lidí a místních tradic mě dovedla dál, než jsem si kdy myslel. Dovedla mě ke zdravějšímu, pravdivějšímu a šťastnějšímu životu. Neznamená to, že jsem zanevřel na způsob života, ve kterém jsem byl vychovaný. Nicméně díky této zkušenosti jsem si více vědom dopadu své činnosti jako bytosti obývající tuto planetu.“

V srdci pralesa. Vzdálenější vlevo je Roman Kollár, zakladatel a předseda Bosque Medicinal.

Ekologická rezervace El Paraíso (Ráj).

„Cesta do srdce amazonského deštného pralesa v Ekvádoru, do rezervace El Paraíso, kde působí náš projekt Bosque Medicinal, byla pro mě cestou domů. Jen těžko lze obsáhnout slovy, jaký má člověk pocit, když vstoupí do živého ráje na zemi. Prales mi umožnil prožít mystérium života v jeho plnosti teď a tady. Prales je místem, kde cítíte, jak stromy, zvířata, rostliny, řeky, vodopády pulzují životem v jednom rytmu, v rytmu srdce Matky Země, stejně jako bije srdce ve vaší hrudi. Cítila jsem, jak každý nádech, každá kapka deště, každý doušek křišťálově čisté vody mi dodává novou životní šťávu a probouzí ve mně čím dál tím větší vášně k životu. Naplnila mě radost a pocit štěstí z té nekonečné krásy rozmanitosti života, které jsem se stala na pár dnů součástí. Prales vás s lehkostí svlékne do naha a ukáže vám, kdo skutečně jste – vaše autentické já. Nikde jsem se necítila tak bezpečně jako právě v pralese. Všeobjímající harmonie a pocit jednoty mě zbavily všech předsudků a strachů. A tak si kladu otázku, kde vzal člověk právo bezohledně ničit přírodu? Prales mi

ukázal, že je pro nás přirozené žít v harmonii a s respektem ke všem živým organismům, když všichni tvoříme jedno, pocházíme ze stejného zdroje / živého světla / Matky Země,“ říká další členka jarní expedice Nicol Švandová.

Činnost Bosque Medicinal a Forest.Ink je běh na dlouhou trať, která vyžaduje velkou dávku nadšení, úsilí a víry. Od roku 2016 se podařilo ochránit padesát hektarů pralesa, vybudovat lesní stanici El Refugio, která slouží jako záchytný bod pro dobrovolníky, vědce a zájemce o ekoturismus, a zorganizovat téměř desítky dobrovolnických expedic do Amazonie. Forest.Ink v rámci podpory Bosque Medicinal zorganizoval řadu akcí v České republice, včetně on-line dražeb a velkého on-line festivalu v době karantény.

V současné době probíhá sbírka na odkoupení dalších třiceti hektarů území, známých jako Valle de Rosas – Údolí růží. Dříve byla tato část země využívána jako malá květinová farma a pro chov krav. Před několika lety našli malý domek nelegální dřevorubci a použili jej jako

Radost pod vodopádem.

základnu k vykácení velké části deštného pralesa. Než odešli, dům vypálili a zničili to, co zbylo z farmy. Nyní je zde velká travnatá bažina, jež poskytuje přístup k vodopádům a řekám, které Bosque Medicinal ochránil předchozími nákuupy. S odkoupením pozemku dojde ke spuštění několika projektů: jelikož se již jedná o mýtinu, ve spolupráci s ekvádorskými a evropskými univerzitami zde vznikne místo pro studium a implementaci permakultury. To umožní pořádat workshopy pro místní farmáře, kteří se zde dozvědí o udržitelném způsobu pěstování plodin, jež nepoškodí půdu ani vodu. Dalším krokem bude opětovné vysazení stromu Cinchona, zdroje chininu, který z Ekvádoru téměř úplně zmizel. Zbývající země bude zalesněna, aby se sem vrátila džungle v její plné slávě.

„Jsem vděčná za možnost být součástí týmu Bosque Medicinal a podílet se na zachování a obnově živé krásy, domova miliónů rostlin a živočichů, zdroje života a léčivé síly, kterou prales skýtá. Prales je život, tak se k nám pojdte připojit a chránit ho s námi,“ uzavírá Nicol Švanlová.

REFERENCE

Bosque Medicinal, dostupné z: <https://www.bosquemedicinal.com/>,
<https://www.facebook.com/bosquemedicinal>;
 Forest.ink, dostupné z: <https://forestink.net/>
 a <https://www.facebook.com/forforestink>.
 Můžete se zapojit do sbírky na odkoupení území Valle de Rosas, dostupné z: <https://www.gofundme.com/f/help-bosquemedicinal-protect-the-amazon-rainforest>.

Duchovní jaro v plzeňské Unitarii

Luděk Pivoňka

Interiér plzeňské Unitarie. (Foto Luděk Pivoňka.)

Když jsem si pročítal poslední číslo *Tvůrčího života*, byl na začátku obsáhlý článek o naší náboženské společnosti v dnešní pandemické době. Tam naše předsedkyně Kristýna Ledererová Kolajová podrobně probírala výzvy, které nyní leží před našimi obcemi. Koronavirus zasáhl celý svět, a tím bohužel i naši Českou republiku. Ani naše náboženské obce nebyly ušetřeny této epidemické katastrofy. Katastrofy jsou většinou události, které se jen těžko předpovídají, a to je i případ covidové nákazy. Na tuto nečekanou událost jsme museli reagovat velmi rychle. Nemoc postupovala nemilosrdně. Naši politici se také pokoušeli hledat správná řešení, jak osvobodit naši zemi z této podivné „šlamastyky“, ale odborníci se neshodovali v postupech, jak toho dosáhnout. Takže jsme ani netušili, kdy a jak se z této problematické situace dostaneme. Proto ani v našich obcích nepanovala shoda, co

dělat, abychom vše dobře zvládli. Někteří byli přesvědčeni, že svět se již do staré doby nevrátí. Jiní byli toho názoru, že až pandemie zeslábně, mohli bychom se znovu dostat do normálního stavu. Já jsem patřil mezi ty, kteří byli přesvědčeni, že těžké časy nemohou trvat věčně, a proto, až to situace dovolí, opět v Unitarii obnovíme všechny naše programy a služby, které nyní poskytneme členům i veřejnosti.

Nic však nevzniká samo od sebe, a proto jsme museli na toto příznivější období trpělivě čekat. Domníval jsem se, že před prázdninami pravděpodobně nenastane. Pak se ale situace začala nečekaně rychle zlepšovat. To byl skvělý impuls, jak znovu nastartovat naše dvě Unitarie, a to v Chebu a v Plzni. Obnova programů v chebské Unitarii byla snadnější, neboť tam jsem jezdil pravidelně bez přerušení po celou dobu pandemie. Přednášky se sice konat

Vchod do sídla místní skupiny
OUP v Chebu.

(Foto Luděk Pivoňka.)

nemohly, ale individuální konzultace jsem poskytovat mohl. Také jsem věřil, že každotýdenní přednášky budou obnoveny, jakmile bude možné se společně scházet. A to se stalo 3. června, kdy byl provoz chebské Unitarie plně obnoven. V plzeňské Unitarii jsme se začali znovu společně setkávat na duchovních shromážděních od 15. února. Zprvu jsme se scházeli jen v malém počtu, jak nám vládní nařízení dovoľovala. Během této doby se nám také podařilo vytvořit vylepšenou podobu našeho duchovního shromáždění, které je sestaveno hlavně z Čapkových meditací. Navrhl jsem také možnost vytvoření čtenářského klubu, který by se konal po duchovním shromáždění. Tam bychom se mohli seznamovat se zajímavými myšlenkami v knihách, které zaujaly naši pozornost. Mezitím jsme třídili knihovnu, abychom mohli v budoucnu našim členům nabídnout nové knihy a archivní materiály ke studiu. Během uzá-

věry jsem psal články pro *Pospolu*, *Tvůrčí život* a *Mozaiku*. Přemýšlel jsem i nad tím, jak vylepšit naši propagaci. Máme nyní nově upravené webové stránky, vývěsku, plakáty a vizitky pro veřejnost. O prázdninách chceme také natáčet krátké „videopromluvy“, které budou umístěny na našich webových stránkách. Skrze ně můžeme jednoduchou formou představit české unitářství a jeho liberální teologii. Dovolujeme si také nabídnout osobní konzultace pro členy, kteří nejsou tak zdatní v elektronické komunikaci (počítače, mobilní telefony a jiné přístroje). Při nich by si mohli vylepšit a zdokonalit svoje schopnosti. Nápady postupně přicházejí, ale otevřená Unitarie je důležitou podmínkou pro jejich uskutečňování. Optimisticky věřím, že se do horší situace, než jsme byli na jaře 2021 a 2020, už nedostaneme. Na závěr mohu s radostí oznámit, že plný provoz plzeňské Unitarie byl obnoven 2. června 2021.

Vzpomínka na Sofii

Petr Samojký

„Kroky našich životů, tlukot srdce, tik – tak natažený strojek vyměřeného času, tepe pravidelným rytmem svého bi(y)tí. Bít-být-bít-být, ted'-tady-ted'-tady. Někdy bije tak tichounce, že ho přes zdánlivou samozřejmost našeho bytí ani neslyšíme.“

Karolina Sofia Pavala.

Těmi slovy začíná článek Promarněná chvíle, který byl publikován v blogu unitářských duchovních Pospolu v pondělí 7. 6. 2021. Text napsala Sofie. Z těch slov, lépe řečeno z jejich konstelace, člověka až mrazí. Protože nemůžeme nevidět skutečnost, že spatřila světlo světa pouhých pět dnů před časem, který pro Sofii nabral šílené tempo. Ještě ve středu „normálně žila“ v tempu bít-být. Pak znenadání přišla odezva covidového onemocnění a v rozmezí hodin ono tempo bít-být přešlo do toho nejtiššího – nebýt.

Zpráva šokující, neuvěřitelná, těžko přijatelná. Kdo jsme znali Sofii, tu éterickou bytost,

křehkou a přece urputnou, když bylo třeba, s jejími otázkami a úsměvy, těžko můžeme připustit, že už ji nespátříme; to spíš jsme si vědomi, co všechno ještě chtěla dokázat, co všechno chtěla prožít, tak proč teď to nejtišší tempo nebýt?

„Mám kamarádku, která má teologické vzdělání a určitě by ji zajímalo unitářství, chtěla by pomáhat lidem,“ řekla mi někdy z jara 2012 jedna známá. Slovo dalo slovo a v neděli se na shromáždění objevila Sofie. Dodneška si tu chvíli seznámení vybavuji, ano, jak jsme se prvně potkali, bylo jasné, že naše unitářské společenství má nejen dalšího zájemce, ale že sbor duchovních se možná

rozšíří. „Mám už dlouhá léta sen, takový pocit, že bych mohla být duchovní, akorát nemám kde, všude je mi to malé,“ řekla mi tehdy. Pak to šlo ráz na ráz, jednání o možnostech, duchovenská praxe a tak dál, až jsme ji skutečně měli ve službě. Když jsme spolu v roce 2014 vyrazili do New Yorku, aby se rozhlédla i po zahraničním unitářském světě, byla to pro ni inspirace, kterou podnítila svůj tvůrčí přístup k službě, snad hlavně tím, že se jí potvrdilo, že unitářství je skutečně náboženství tvůrčí a neulpívá na vnějších formách.

„Napadlo mě, co se STANE, když na naléhání našeho Hodináře neodpovíme, udeří hodina dvanáctá a to, co se mělo bývalo uskutečnit, se NESTANE.“ Tuto otázku klade Sofie ve svém

výše zmíněném textu sama sobě, ale i všem čtenářům. Kdo jsme ji znali, víme, jak intenzivně prožívala svůj život i své vztahy, pamatujeme si přímost a pronikavost jejího pohledu, když se na nás obrátila s nápadem a její tvář hrála potutelným úsměvem. Kolika lidem jak v čem pomohla, jak kdy byla komu inspirací? To by nikdo nespočítal, a bylo by bláhové to počítat. Kdo jsme ji znali, víme své. A vzpomínáme na ni. A vzpomínat budeme i další dlouhá léta.

Kéž je naše vzpomínka protknutá citem, který září de facto posledními slovy, jež nám Sofie ve svém posledním veřejném textu předala: „Mám tě rád. Odpusť mi. Děkuji za každou společnou chvíli. To jsou slova, na která není nikdy moc brzy a ani příliš pozdě...“

Tvůrčí život / ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ / Ročník 10, 2021, číslo 3

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 5x ročně.

Redakce:

Kristýna Ledererová Kolajová, Matěj Čihák

Na čísle redakčně spolupracovali:

Rev. Jarmila Plotěná, Rev. Petr Samojský, Rev. Karolina Sofia Pavala

Jazyková korektura:

Jarmila Colombo

Grafická úprava a sazba:

Pavel Bosák

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2336-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Tváře spirituality – alternativní spiritualita © Petr Krupička.

Obrázky na třetí straně obálky: Květinové slavnosti v unitářských obcích 2021 © KLK, Zdeněk Kout.

Obrázek na čtvrté straně obálky: Vzdělání jako cesta za poznáním © Shutterstock.com.

Slunečnice OŠS.
(Foto KLK.)

Květinová slavnost OŠS – děti společně vytvářejí slunečnici. (Foto KLK.)

Květinová slavnost místní skupiny LOU Husa. (Fotografie z archivu Zdeňka Kouta.)

Květinová slavnost Obce unitářů v Teplicích. (Foto KLK.)

